

AETATIS IMPERATORIAE SCRIPTORES
GRAECI ET LATINI
ADNOTATIONIBUS INSTRUCTI

CURANTIBUS

P. J. ENK ET D. PLOOIJ.

I

LUCIANUS
DE DOOD VAN PEREGRINUS

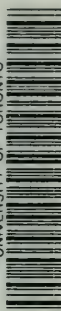
VAN INLEIDING EN AANTEKENINGEN VOORZIEN

DOOR

D. PLOOIJ EN J. C. KOOPMAN.

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 00994899 3

PA
4230
D3
1915

AETATIS IMPERATORIAE SCRIPTORES
GRAECI ET ROMANI ADNOTATIONIBUS INSTRUCTI

CURANTIBUS

P. J. ENK ET D. PLOOIJ.

I.

LUCIANUS,
DE DOOD VAN PEREGRINUS

VAN INLEIDING EN AANTEEKENINGEN VOORZIEN

DOOR

D. PLOOIJ EN J. C. KOOPMAN.

UTRECHT — G. J. A. RUYS — 1915.

PA
4230
D3
1915

Het gebeurt meermalen dat voorstanders der klassieke opleiding zich bij de verdediging hunner overtuiging tegenover onverschilligen of vijandiggezinden voornamelijk op de *schoonheid* der antieke literatuur beroepen; er wordt gewezen op de letterkundige meesterstukken, die de kennis der oude talen voor den klassieke gevormde toegankelijk maakt; de tegenstander echter stelt, zoo hij de voordeelen eener letterkundige vorming toegeeft, hier tegenover de vraag, of men het nagestreefde doel niet even goed, misschien zelfs nog beter, bereiken kan door de studie der moderne literaturen. Menig kundig beoefenaar der nieuwere philologie hoort men in dien geest spreken; en inderdaad, als men het bekende argument der hersen-gymnastiek, die het moeilijke Latijn en Grieksch den beoefenaar biedt, buiten beschouwing laat, dan valt niet in te zien hoe de classicus de vraag van zijn collega anders dan bevestigend kan beantwoorden; maar er is nog een ander doel dat de klassieke opleiding beoogt, zij moet meer zijn dan het

lezen van eenige literair-hoogstaande auteurs: ook tot de cultuur-historische vorming van den leerling moet zij bijdragen. Om dat doel te bereiken dient de docent zich bij zijn onderwijs voortdurend bewust te zijn van het contact, dat er tusschen het geestesleven der Oudheid en dat van onzen tijd bestaat. Te veel wordt de klassieke philologie nog beschouwd als een geïsoleerd staande wetenschap, zonder dat men zich het „commune vinculum artium” voor oogen houdt.

En nu zal wel niemand den classicus van vooringenomenheid met eigen studievak verdenken, als hij de meening uitspreekt, dat de beoefening der oude letterkunde, ook reeds aan het Gymnasium, een unieke gelegenheid biedt een meer dan oppervlakkig inzicht te krijgen in de zoo bijzonder belangwekkende periode der cultuurgeschiedenis, waarin de grieksch-romeinsche wereldbeschouwing in botsing kwam met het Christendom, en het geestesleven in geheel nieuwe banen werd geleid.

Reeds bij de lectuur der Aeneis komen de nieuwere stroomingen in de ideeënwereld van het Augustijnsche Rome ter sprake; wie door artikelen als CONWAY'S „*The*

Structure of the Sixth book of the Aeneid, the Chivalry of Vergil, om een enkelen greep te doen, geleerd heeft Vergilius in een nieuw licht te beschouwen, gevoelt ongetwijfeld bij zijn Aeneis-interpretatie de eigenaardige bekoring met zijn leerlingen den drempel der Oude Wereld te overschrijden; het inniger gevoel, het mystieke waas, waarin Maro de dingen der zichtbare wereld doet verschijnen, zijn voor den ingewijde voorboden van den nieuwen tijd.

„In the story of Dido, Vergil's great picture of human passion, as in his vision of the rest of life, his deepest utterance is a cry of wonder and infinite pity; pity not untouched by that faith which is perhaps the deepest faith of all poetry and all religions that the power and radiance of human love cannot be quenched by the brute forces that surround our mortal condition,” zegt Conway van hem.

De docent, die naar aanleiding van het 6de boek, zijn beschouwingen in diepte en breedte laat gaan, zal ongetwijfeld ondervinden, dat zijn onderwijs de klip der eenzijdigheid zoowel als die der dorheid ontzeilt.

Zoo wordt de leerling zich tevens bewust van de

continuïteit van het menschelijk denken en voelen, en maakt hij het proces mede, waardoor de grieksch-romeinsche wereld zich langzamerhand aan de nieuwere wereldbeschouwing aanpaste. Dat daarom dit hoogst-interessante tijdperk door de lectuur van enkele goedgekozen en karakteristieke geschriften scherper belicht moet worden, dan de tot nu toe gelezen schrijvers mogelijk maakten, is een voor de hand liggende conclusie. Tijd daarvoor is zeer zeker te vinden; tot nu toe was de groote moeilijkheid slechts het ontbreken van voor ons doel geschikte uitgaven. Toen nu eenige maanden geleden de brochure „De Literatuur uit den Romeinschen Keizertijd op onze Gymnasia”¹⁾ voor het eerst in ons land deze kwestie ter sprake bracht, vond de schrijver den eerst-ondergeteekende gaarne bereid om met hem de leiding op zich te nemen eener serie schrijvers uit den keizertijd.

Wij gaan uit van de gedachte dat de editie's vóór alles

---

¹⁾ *De Literatuur van den Romeinschen keizertijd op onze Gymnasia* door Dr. D. Plooi met inleidend woord van Dr. J. L. Liezenberg, Rector van het stedelijk Gymnasium te Amsterdam, Utrecht, G. J. A. Ruys, 1914.

een zuiver historisch karakter moeten dragen zonder het stempel eener bepaalde richting te vertoonen. Zij kunnen dan ook evengoed op openbare als op christelijke gymnasia worden gebruikt. Wij hopen echter dat de kring lezers zich niet tot gymnasiasten zal beperken; ook de docenten behooren, voorzoover hun speciale studiën zich niet bij voorkeur op dit gebied bewegen, in de inleidingen en aantekeningen voldoende gegevens te vinden, om de schrijvers met vrucht te lezen en — casu quo — te behandelen. Ook theologen kunnen de gecommentarieerde teksten, meenen wij, een welkom hulpmiddel bij hun studie zijn. De literatuur-opgaven stellen den lezer bovendien in staat van den betrokken auteur en zijn tijd, een meer diepgaande studie te maken.

Als eerste deeltje laten wij den *Peregrinus* van LUCIANUS verschijnen, waarvoor Dr. D. Plooij een inleiding schreef. Hij stelde zich daarbij bovenal voor de sfeer en het milieu te schetsen, waarin het geschrift van Lucianus verstaan kan worden.

De heer J. C. Koopman, litt. class. docts., bewerkte tekst en commentaar.

Om misverstand te voorkomen wijzen wij er uitdrukkelijk op, dat het volstrekt niet in onze bedoeling ligt hoofdzakelijk Christelijke auteurs op te nemen, zooals de uitgave van den Peregrinus reeds dadelijk bewijst. Zoodoende is de keuze der schrijvers, die het geestesleven der eerste eeuwen na Christus illustreeren kunnen, zeer ruim. Onnoodig te zeggen, dat wij ons voor eventueele wenschen, evenals voor welwillende op- en aanmerkingen gaarne aanbevolen houden.

P. J. ENK.

D. PLOOIJ.

INLEIDING.

Chrono-
logisch
overzicht.

- ± 115. Martelaarschap van Ignatius, bisschop van Antiochië in Syrië.
- ± 125. Lucianus geboren te Samosata, hoofdstad van het Syrische landschap Commagene (Boven-Euphraat). 5
- ± 125. Rescript van Keizer Hadrianus aan Minucius Fundanus, proconsul van Asia: slechts wegens werkelijke misdrijven mogen de Christenen worden gevonnist; valsche aanklacht wordt streng gestraft. 10
130. Antinous verdrinkt in den Nijl; godsdienstige vereering van Antinous.
- 130—161. Antoninus Pius keizer.
- ± 140. Peregrinus Proteus als profeet in de christelijke gemeenten van Klein-Azië. 15
- 147—161. Marcus Aurelius mederegent.
155. Marteldood van Polycarpus, bisschop van Smyrna.
- ± 160. Aulus Gellius ontmoet te Athene Peregrinus Proteus. 20
- 161—180. Marcus Aurelius keizer.
- 161—175. Bloeitijd van Alexánder van Abonoteichos en van het Apollinisch orakel in Paphlagonië.
165. Zelfverbranding van Peregrinus Proteus.

Signatuur
van de 2e
eeuw.

Het chronologisch overzicht hierboven afgedrukt is meer dan een dorre lijst van jaartallen en namen. Op zich zelf teekent het voor een belangrijk deel de signatuur van de antieke wereld der tweede eeuw. Het Christendom is reeds met de macht van den Staat in botsing gekomen en de Staat weifelt of zij het Christendom dan wel de misdrijven, waarvan men de Christenen beschuldigde, zal strafbaar stellen. Ter andere zijde openbaart zich een zeldzame expansie van het heidensch-godsdienstige leven door den keizer begunstigd in de „heiligverklaring” van Antinous, door handige bedriegers als Alexander van Abonoteichos ¹⁾ ten eigen bate geëxploiteerd op een wijze, die in den modernen tijd in America nog wel haar parallel heeft. En naast Alexander met zijn orakel zijn er tal van filosofen, *salonfähige* en gewone straatpredikers, die met hun wijsheid de geestelijke leidlieden en biechtvaders zijn van een breede schare, welke in de populaire godsdienstvormen en theosophische mysteriën geen bevrediging vond en het bij het wijsgeerig denken, nog meer bij het wijsgeerig leven zocht.

Dat zijn enkele trekken van het beeld. Er is iets onvasts in, wij kunnen geen krachtige lijnen trekken, theosophie en mystiek en filosofie, vulgair heidendom en antieke mythologie, bijgeloof en filosofisch vergeestelijken der oude mythen, devotie en spot, 't loopt alles dooreen. De oude kracht, en daarmee de oude klaarheid der grieksche en ook der grieksch-romeinsche wereld is weg. 't Is een zoekende, een vragende wereld en de overtuiging, dat

¹⁾ Vgl. over hem o.a. het opstel van E. Zeller in de *Deutsche Rundschau*, Bnd X (1877) S. 62—83: »Alexander und Peregrinus, ein Betrüger und ein Schwärmer« (ook opgenomen in »Vorträge und Abhandlungen 2te Sammlung, 1877).

„wat boven ons leeft ook buiten ons bereik” ligt, dringt in de filosofie, die steeds meer een levenspractijk wordt, hoe langer hoe dieper door. Dat daarmede de wetenschap en de kunst, die beide de ideale, d. i. de metaphysische wereld verbeelden, worden bedreigd, heeft het verloop der geschiedenis bewezen. Het is wat de antieke wereld betreft de tijd der *décadence*; in de doordringing van westersche en oostersche cultuur kan de oude kracht van de in isolement sterke klassieke wereld zich niet handhaven: en juist de pijnlijk-nauwgezette stelregel dat de rhetoriek (de woordkunst en literaire wetenschap dier dagen) zich altijd weer tot de oude gegevens der grieksch-romeinsche geschiedenis heeft te keeren, bewijst de zwakheid van den eigen tijd: historicisme wijst altijd op gebrek aan eigen scheppingskracht.¹⁾

Marcus
Aurelius en
Lucianus.

Uit de bovenstaande lijst treden twee namen als bij uitstek karakteristiek naar voren: Marcus Aurelius, de ascetische keizer-wijsgeer of liever wijsgeer-keizer, want hij was meer wijsgeer, was ook liever wijsgeer dan keizer, en Lucianus, de mondaine *viveur*, wien in de grond van de zaak iedere filosofie een dwaasheid was. Grooter tegenstelling is misschien niet denkbaar dan tusschen deze twee

1) Een geestig woord van Demonax den Cynicus — (ik schrijf Cynicus, maar: Kynisme en kynisch omdat de schrijfwijze Cynisme en cynisch gevaar geeft het woord in de moderne, verengde beteekenis op te vatten) — tegen het archaïstisch atticisme: »Toen Demonax eens iemand iets vroeg en een hyper-attisch antwoord ontving, zei hij: »Ik vraag u *nu* iets, amice, maar je antwoordt mij alsof we in den tijd van Agamemnon leefden!» Ps. Lucianus, *Demonax* c. 26. Vgl. ook wat Diogenes zegt, *Lu c. vit. auctio* c. 20 βάρβαρος δὲ ἡ φωνὴ ἔστω καὶ ἀπηχῆς τὸ φθέγμα καὶ ἀτεχνῶς ὅμοιον κυνί, en Tatianus (de christelijke Cynicus) *or. ad Gr.* c. 26 παντασθε λόγους ἀλλοτρίους θριαμβεύοντες καὶ ὡσπερ ὁ κολοῖός οὐκ ἰδίως ἐπιχοσμούμενοι πετροῖς . . . εἰ γὰρ ἀττικίζεις οὐκ ὄν Ἀθηναῖος, λέγε μοι τοῦ μὲν, δωρίζειν τὴν αἰτίαν.

tijdgenooten: Marcus Aurelius, keizer, door geboorte en levensloop als vanzelf tot de hoogste waardigheden geroepen, in de gelegenheid om de meest verrijnde weelde te genieten, toch van der jeugd af asceet, de man met het peinzende, 5 zachte, fijnbesneden gelaat¹⁾, de wijsgeer wien de filosofenmantel meer was dan geestelijk ornament, wien de contemplatie levensbehoefte was zelfs op een veldtocht²⁾; de man wien de stoisch-aristocratische barmhartigheid tot natuur geworden, beter gezegd als aanleg reeds ingeboren 10 was³⁾. Lucianus, de oppervlakkige, geestige, vlijmende journalist-pamphlettist, die met alles speelde, wiens spot niets en niemand spaarde behalve dan de in den keizer culmineerende bureaucratie die hem op z'n ouden dag een lucratief baantje bezorgde⁴⁾, wien niets in hemel noch 15 op aarde heilig was, een dilettant-wijsgeer op zijn manier, maar een wijsgeer wien het denken te veel was en die met al dat onvruchtbare zoeken en redeneeren den draak stak, een *poseur* bij wijlen, die nog wel zich het *air* wil geven van eerbied voor ware filosofie, maar ze in den grond 20 eigenlijk evenzeer veracht als hare pseudo-vertegenwoordigers, die van den wijsgeer slechts het kleed en de brutaliteit overnamen. Lucianus is de man die 't houdt met de platvloersche wijsheid van 't dusgenaamd „gezond verstand”, die het als 't er op aankomt nog 't best kan 25 vinden met Epicurus, maar zonder diens ernst, en wiens

1) Twee bijzonder fraaie portretten van hem als jongmensch en als volwassen man in Domaszewski, *Gesch. d. röm. Kaiser*, Leipzig 1909, Bnd II S. 216 en titelpagina.

2) Hij schreef zijn *Εἰς ἐξουσίαν* in de legerkwartieren aan den Donau.

30 3) »Marc Aurèle tout pénétré de ces principes (du Stoïcisme) . . . sut parler de la charité avec charité« Martha, *Les moralistes sans l'empire romain*, 2e éd. Paris, 1881 p. 194.

4) Bernays, *Lucian und die Kyniker*, Berlin 1879 S. 44 f.

eigen systeem eigenlijk alleen principieele verwerping van alle systeem is, een man die in alle opzichten „prend son bien où il le trouve”.

Exponenten
der
decadentie.

Lucianus en Marcus Aurelius, twee tegenstellingen dus, maar beiden exponenten van die decadentie, die voorbode 5 is van den ondergang. In zekerer zin mag men van Marcus Aurelius zeggen dat hem het aureool van oude romeinsche keizerheerlijkheid nog omstraalt, maar tijdens zijn regeering reeds openbaarden zich de eerste symptomen van die wonde plekken in het romeinsche staatsorganisme en cultuur- 10 leven, die de voorboden waren der ontbinding. Fijnbesnaard als hij was, kende Marcus de gevaren wel, die van buiten en nog meer van binnen dreigden; zijn veldtocht tegen de Germanen bewijst dat hij zijn plichten als keizer wilde vervullen; maar tegen den innerlijken kanker wist hij of 15 althans hanteerde hij geen krachtig geneesmiddel. Zachtmoedig menschenkenner als hij was, neigde hij meer tot beklagen dan tot bestrijden. Er is in de wijze waarop hij de fouten en zonden der menschen beoordeelt iets aristocratisch-apathisch; als contemplatieve geest miste hij de 20 kracht tot energiek ingrijpen.

Ook zijn wijsbegeerte, een loot van den breeden stoischen stam, toont teekenen van decadentie. De oude Grieken peinsden over de groote, de diepe vragen des levens; over het wezen der dingen en de ideale goederen, over de pro- 25 blemen van eeuwigheid en oneindigheid, — de latere filosofie in haar gansche phalanx van Epicurus tot de Cynici is moraliseerende wijsbegeerte geworden, die zich met een theorie der levenspractijk vergenoegt: de vraag hoe de mensch gelukkig wordt en waarin het geluk bestaat 30 praedomineert en dringt de metaphysische vragen op den achtergrond. Niet alleen Lucianus, maar eigenlijk alle

philosophen van zijn dagen mee, achten de vragen van de eeuwigheid, de vraag naar wat achter de dingen schuilt, naar de diepte des levens buiten ons bereik. Bij Marcus Aurelius krijgt de wijsheid een naar binnen gekeerd karakter, 5 dat ziekelijke trekken begint te vertoonen en althans de enthousiaste kracht van het zoeken dat op vinden uit is, mist.

Zóó wordt het een zelfonderzoek tot zelfkennis; en beide is goed en onmisbaar, mits ze niet tot ziekelijkheid ontaarden en 10 de kracht tot forsche zelf-tucht verteeren. Zoo ver is 't bij Marcus Aurelius nog niet, maar wel is er ontegenzeggelijk iets sentimenteels in hem, dat de kracht van den toorn tegen de zonde en tegen de ontaarding breekt. Marcus was streng tegenover zichzelf, maar zijn zachtmoedigheid tegenover 15 anderen werd zwakheid. 1)

Decadentie ook bij Lucianus en daar wel 't meest droevig in zijn geestigen spot. Zelf oosterling, heeft hij woordkunst en literaire smaak bij de Grieken geleerd, en nu gebruikt hij ze om het grieksche pantheon en de grieksche wijsheid 20 beide zonder eenige piëteit aan den spot prijs te geven 2). Dat Lucianus bijzonder veel bijgedragen heeft tot het ineensstorten van het eeuwenoude gebouw van antieke

1) Vgl. over hem o. a. J. Réville, *La religion à Rome sous les Sévères*, Paris 1886 p. 1 sv. -- Martha l. c. p. 171—214 *L'examen de conscience d'un empereur romain*, E. Renan, *Marc Aurèle et la fin du monde antique*, 3e éd. Paris 1892; Zeller-Wellmann *Die Philosophie der Griechen* III: 1, 4e Aufl. Leipzig 1909 E. 781—791; Schiller, *Gesch. d. röm. Kaiserzeit* I: 2 Gotha 1883, S. 651—659; Domaszewski, *a. W.* Bnd 2. S. 217—232

2) Martha l. c. p. 384. »Cette satire universelle contre les héros, les sages constate la décadence et la précipite. Car pour les sociétés comme pour les individus le dernier degré de la chute est le mépris de soi-même«.

godenvcreering en wijsheid, mag betwijfeld worden. Natuurlijk heeft hij een breedten kring van lezers gehad, maar de tijd in zijn geheel was veel te devoot en, Lucianus' eigen polemiek bewijst het, liet zich veel te gemakkelijk zelfs tot absurd bijgeloof leiden, dan dat een geestelijk nihilist 5 als Lucianus op zijn tijdgenooten overwegenden invloed kan hebben gehad. Maar we gunnen eigenlijk den „barbaar” den ongevoeligen lach niet, waarmee hij zich vroolijk maakt over wat den ouden Grieken heilig was en wat de grootheid van oud-Hellas en ook van Rome heeft gegrondvest en 10 bestendigd. 1)

Beoordeeling van den volksgodsdienst

tijdens Cicero

Trouwens in dit opzicht was Lucianus een uitzondering. Frivole verachting van den overgeleverden volksgodsdienst was reeds lang uit den tijd, zoo zij al ooit anders dan in beschaafde kringen in zwang was geweest. In Cicero's 15 dagen moge een irreligieuse, materialistische stemming in de leidende kringen geheerscht hebben, zelfs toen zou men aan de overgeleverde godsdienstige ceremoniën niet raken, al was het alleen maar uit utilistische overwegingen 2) en slechts enkelen, als Lucretius en Plinius Major stonden 20 beslist vijandig tegenover den volksgodsdienst: in 't algemeen zochten ook de filosofen meer naar een middenweg, die ruimte liet voor de populaire voorstellingen en tegelijker-

1) Cicero, anders ook waarlijk geen bigot, voelt als Romein toch anders: »etenim quis est tam vecors, qui aut cum suspexerit in 25 caelum, deos non esse sentiat... aut cum deos esse intellexerit, non intelligat eorum numine hoc tantum imperium esse natum et auctum et retentum?... nec numero Hispanos, nec robore Gallos nec... etc., sed pietate et religione atque hac una sapientia quod deorum immortalium numine omnia regi gubernarique perspeximus, omnes gentes 30 nationesque superavimus» *de harusp. resp.* c. 9.

2) Ovidius *Ars amandi* I 637:

expedit esse deos et ut expedit esse putemus.

tijd deze voorstellingen door allegorese genietelijk maakte voor den sceptischen beschaafde ¹⁾).

tijdens
Lucianus. Maar met Lucianus zijn we een of twee eeuwen later en de geheele levenstoon is anders geworden.

5 In de diepere volkslagen waren geloof en devotie eigenlijk
Behoefte
aan devotie nooit gestorven ²⁾), ook niet in de dagen dat onder hogere
kringen onverschilligheid voor of wijsgeerige allegorese van de oude mythen en den overgeleverden cultus tot de goeden toon behoorden. Het was wel uitgekomen wat
10 Strabo had gezegd, dat het volk niet met filosofie, maar alleen met godsdienst bevredigd worden kan. Maar wat Strabo en menig geestesaristocraat voor 't „lagere volk” noodig achtten bleek onmisbaar evenzeer voor de hogere kringen. En waarlijk deze hogere kringen stonden niet
15 minder aan bijgeloovige afdwaling en overdrijving bloot, dan het volk. Bij het uitbreken van den oorlog met de Marcomannen liet Marcus Aurelius priesters uit alle landen naar Rome komen en in gehoorzaamheid aan een orakel van den aartsbedrieger Alexander van Abonoteiches twee
20 leeuwen levend in den Donau werpen.

Een vloedgolf van het meest krasse bijgeloof ³⁾ volgde

¹⁾ Vgl. in 't algemeen Friedländer, *Darstellungen aus der Sittengeschichte Roms*, 8e Aufl. IV Leipzig 1910 S. 121—141.

²⁾ Dat is het verschil met den modernen tijd, waarin 't gevaar
25 zooveel grooter is omdat negatieve theorieën veel gemakkelijker ook in den vierden stand doorsijpelen en dan tot practische consequenties leiden, waarvoor de verdedigers dier theorieën de verantwoordelijkheid niet gaarne dragen zouden.

³⁾ Hoe dit bijgeloof met sceptisch rationalisme gepaard kon gaan
30 bewijst het voorbeeld van Aelius Aristides (bloeitijd ± 150 p. Ch. n.) en diens ziekelijke devotie voor Asklepios (vgl. W. Schmid in Pauly-Wissowa's *Real. Encz.* II col. 891 ff.; Friedländer *a. a. O.* S. 138 ff.; uitvoerig de afzonderlijke monographie van Dr. H. Baum-

Bijgeloof
en
mysteriën.

op de ebbe van alle godsdienstig geloof. Men had niet meer
genoeg aan de oude grieksche en romeinsche tradities,
talrijke nieuwe vereeringsvormen en mysteriën doken op
en hoe exotischer van karakter hoe gemakkelijker zij ingang
vonden. Allerhande oostersche culten vonden een plaats 5
naast de oude, thans min of meer theosophisch en syncret-
tistisch genuanceerde godsdienstvormen. En de algemeene
behoefte aan godsdienstige verzekerdheid komt vooral
daarin uit, dat de voorbeelden alles behalve zeldzaam
waren dat dezelfde persoon zich in onderscheidene mysteriën 10
liet inwijden. Er zal wel iets van waar zijn, maar geheel
juist kan 't toch niet wezen wanneer Lucianus beweert
dat de oude eerediensten onder de populariteit der nieuw
opgekome ne hadden te lijden ¹⁾: er is misschien nooit een
tijd geweest die principieel zóó polytheistisch-ruimhartig 15
was, juist omdat zekere theosophische vervloeiing van alle
bepaaldheid der goden in alle goden het universeel-goddelijke
vermoedde.

Het is deze geestesgesteldheid, die verklaart hoe en in
welke kringen aanvankelijk het meest, niet slechts het 20
christendom, maar ook een mystisch asceet als Peregrinus
en een charlatan als Alexander van Abonoteichos aanhang

---

gart, *Aelius Aristides als Repräsentant der sophistischen Rhetorik
des zweiten Jahrh. der Kaiserzeit*, Leipzig 1874.

¹⁾ *Icaromenippus* c. 24. Zeus klaagt er over, dat de menschen hem 25
vroeger als orakelgever en geneesheer en wat niet al in eere
hielden; »toen waren vol van Zeus alle straten en markten der
menschena; toen kon ik van wege den rook der offers m'n oogen
niet open houden; maar sedert in Delphi Apollo z'n orakel en in
Pergamon Asklepios z'n kliniek heeft opgezet, sedert er een Bendi- 30
deion is in Thracië, een Anubideion in Egypte, een Artemision in
Ephese, loopt heel de wereld daar naar toe... ze vinden 't al
mooi als ze mij ééns in de 5 jaar te Olympia offerena.

Lucianus
als
caricaturist

vonden. Maar dan is ook duidelijk, dat Lucianus er de man niet naar is om een dergelijke geestesstemming psychologisch te verstaan en om een psychologisch juist beeld te schetsen van een man als Peregrinus, die meer dan 5 eene zijde dezer geestgesteldheid typisch vertegenwoordigt. Lucianus is een buitengewoon geestig satiricus en een meesterlijk-eenzijdig karakterteekenaar, maar daarom veel meer een scherp caricaturist dan een bezadigd historicus. Zijn karakterteekening heeft in menig opzicht de groote 10 waarde, maar dan ook slechts de waarheid van de caricatuur: sommige trekken zijn sterk overdreven, andere geheel genegeerd. Aan alles, heilig of pervers, verheven of burgerlijk ziet hij een belachelijke kant; hij speelt met alle dingen. Men moet van Lucianus niet verwachten en niet verlangen, 15 dat hij den ontroerenden ernst, de diepe tragiek der dingen ons zal laten zien: ten slotte is heel de wereld een klucht, tot zelfs over de grens van den dood toe ¹⁾. Daar is waarheid in, maar de heele waarheid is 't toch, gelukkig! niet.

Maar dan is Lucianus ook allerminst de man om aan 20 Peregrinus recht te doen wedervaren. Peregrinus was Cynicus, en geen slag van menschen was den mondainen Peregrinus meer antipathiek dan deze schunnige, sombere 30 Capucijners der oude wereld. Zoo miste dus Lucianus alle kwaliteiten, niet om een geestige bespotting te schrijven van Peregrinus, ook niet om sommige trekken van Peregrinus' karakter scherp en naar waarheid te doen uitkomen, maar wel om inderdaad onpartijdig en liefdevol te verstaan en te beoordeelen menschen, wier geheele streven in uiterlijk en in practijk volstrekt gericht was tegen de overbeschaving 30 en weelderige verfijsing dier dagen. ²⁾

1) Ik heb natuurlijk 't oog op de »doodengesprekken« en dgl.

2) Bij de beoordeeling van Lucianus' verhouding tot de Cynici

Bovendien is *de morte Peregrini* met een bepaald polemisch doel, waarschijnlijk ook wel naar bijzondere aanleiding geschreven. Reeds de viezige, ruw-ascetische verschijning van Peregrinus wekte Lucianus' weerzin, maar zijn gal, liep over toen hij zag, dat de in zijn oog walgelijk-waanzinnige 5 vertooning in Olympia 1), waar Peregrinus ten aanschouwe van heel een menigte zichzelve op den brandstapel geworpen had, bewondering, zelfs een soort van religieuze vereering vond, niet alleen bij de domme massa, maar zelfs in beschaafde kringen. En nu kwam daar nog bij, dat Pere- 10 grinus' discipel Theagenes te Rome onder grooten toeloop zijn kynische toespraken hield en een heele beroemdheid werd.

Met een en ander is voldoende gemotiveerd, dat alles wat Lucianus van Peregrinus vertelt met het noodige voorbehoud 15 en met nauwlettende kritiek moet worden aanvaard. Ter andere zijde is echter de algemeene methode van Lucianus een aanwijzing, dat de feiten wel in eigenaardig licht ge-

moeten nog twee punten in 't oog gehouden worden 1°. dat er zekere verwantschap tusschen L. en de Cynici bestaat ten aanzien van de be- 20 strijding van den overgeleverden godsdienst en de *fabellae*, en van den spot met de vluchtige goederen, die den menschen in 't algemeen begeerenswaardig voorkomen: rijkdom, aanzien en macht. De motieven zijn verschillend, maar in de feiten zelve is overeenstemming.

2°. dat Lucianus' satire een navolging is van Menippus den Cynicus. 25 Vgl. over dit verband o.a. J. Geffcken, *Kynika und Verwandtes*, Heidelberg 1909 S. 1--14 en Bolderman, *Studia Lucianea* 1893 p. 60 vgg. Helm *Lucian u. Menipp.* Leipzig 1906 (vgl. W. Capelle, Berl. Phil. Wochenschr. 1914 no. 9 Sp. 260 ff.).

1) In de *Fugitivi* steekt Lucianus er aldus den draak mede: 30 *Zeus*. »Ik herinner me, dat ik schrikkelijk misselijk werd van dien ellendigen stank van gebraden menschenvleesch. Als ik toen niet, haast je rep je, naar Arabië was gevlucht. geloof ik dat ik 't bestorven was van die walgelijke lucht.«

plaatst en ons met niet altijd billijk sarcasme worden meedeeld, maar dat aan de juistheid van de feiten als zoodanig geen twijfel behoeft te bestaan. Waar hij voor de feiten niet persoonlijk kan instaan, deelt hij ze ons mede als „*on dit 's*” en geeft ons zoo zelf den maatstaf aan waarnaar wij de innerlijke waarde van zijn verhaal hebben te beoordeelen.

Inhoud
van 't ge-
schrift.

Naar den vorm is *περὶ τῆς Περειγρίνου τελευτῆς* een brief aan zekeren Kronios ¹⁾. Vroeger had Lucianus dezen al een en ander verteld van Peregrinus met wien hij op 't zelfde schip een zeereis van Syrië uit gemaakt had (c. 43). Toen was 't al niet veel moois wat hij van dien Peregrinus kon vertellen, maar nu zal Kronios, die blijkbaar nogal ¹⁵ goedlachs was (c. 2; 37) alle reden hebben om zich vroolijk te maken, vooral wanneer hij hoort, dat er nog menschen zijn die een ijdel gek als Peregrinus bewonderen (c. 45).

Want het toppunt van Proteus' ²⁾ metamorphosen is wel hiermee bereikt, dat hij ten slotte vuur geworden is. ^{c. 3} 6. En dan volgt het verhaal in drie deelen: het *eerste stuk* c. 3—6 vertelt van een bezoek door Lucianus gebracht aan de Olympische spelen. Bij die gelegenheid in Elis door het gymnasium wandelend hoorde hij een Cynicus schreeuwen. 't Bleek dat hij de deugd stond aan te prijzen en op iedereen ²⁵ schimpte: zijn slottirade was over „Proteus, dat pracht-exemplaar van een natuurproduct, slechts met den Olympischen Zeus als kunstproduct te vergelijken! Zoo als Asklepios (en Dionysos), Herakles en Empedokles zal ook Proteus door vuur uit het leven scheiden.” Ten slotte wond

³⁰ 1) 't Is wel mogelijk, dat dit de Platonicus Kronios, tijdgenoot van Lucianus is geweest (cf. Bernays *a. a. O.* S. 3; 88).

²⁾ Over dezen bijnaam zie aant. bij c. 1.

Theagenes, zoo heette de kynische „schreeuwer”, zich zoo op, dat hij badend in 't zweet in belachelijke tranen uitbrak, zich 't haar begon uit te trekken, waarbij hij echter de voorzorg nam niet te hard te trekken — en eindelijk werd hij snikkend door eenige Cynici weggebracht. 5

c. 7—31. Dan volgt het tweede bedrijf van het drama c. 7 —31: onmiddellijk na Theagenes, nog vóór het gehoor verlopen kon, besteede een ander, wiens naam niet genoemd wordt, maar in wien men terecht Lucianus zelf ziet, het spreekgestoelte en zet na het heraclitische weenen met een democritisch 10 lachen in. De anonymus zegt eerst, dat wat hij gaat vertellen ten deele op eigen waarneming, ten deele op betrouwbare berichten van anderen berust. En dan blijkt Peregrinus allermint de eerbiedwaardige asceet, waarvoor zijn ver- eeders hem houden. Na een allesbehalve onbesproken 15 jeugd worgde hij zijn zestigjarigen vader en was dientengevolge gedwongen van 'teene land naar 't andere te vluchten. In Palestina kwam hij in aanraking met de Christenen, bij wie hij spoedig in hoog aanzien stond en die onnoozel genoeg waren in hem een onbepert vertrouwen 20 te stellen. Z'n toppunt bereikte die dwaasheid, toen Peregrinus om de een of andere onbekende reden 1) in de gevangenis kwam, en als martelaar beschouwd en behandeld werd. Op allerlei manier, zooals dat bij Christenen de gewoonte is, werd hij door hen verzorgd en vertroeteld, tot heel uit 25 Asia kwamen er afgevaardigden van christelijke gemeenten om hem bij te staan en te troosten. De toenmalige stadhouder van Syrië, een liefhebber van de philosophie, was verstandig genoeg om te begrijpen, dat 't Peregrinus om

1) Vermoedelijk is de text aan het einde van c. 11 defect en is de 30 aanleiding tot Peregrinus' gevangenneming oorspronkelijk wel vermeld, maar door een of ander afschrijver uit ergenis weggelaten.

de glorie van 't martelaarschap te doen was en liet den man vrij.

Toen keerde Peregrinus naar z'n vaderstad Parium terug. Maar 't bleek, dat de ergernis over zijn vadermoord nog zoo
 5 groot was, dat Peregrinus een aanklacht vreesde. Om die te voorkomen zocht hij de gunst van het volk; hij trad — toen reeds in kynische uitmonstering: lang haar, vuilen mantel, ransel en stok — in de vergadering der Parianen op, en deelde mee dat hij zijn geheele vermogen aan de
 10 gemeente afstond. Zoo gelukte het hem zijn vijanden den mond te stoppen, en weer ging hij op reis. Ook nu weder door de Christenen overal op reis als gast ontvangen, zooals dat tegenover reizende broeders de gewoonte was ¹⁾. Dat ging goed, totdat hij 't een of ander deed, wat bij de Christenen
 15 verboden was: toen werd hij door hen uitgeworpen, en natuurlijk, nu kwam hij in ongelegenheid. Hij zocht zich eruit te redden door van den keizer bevel tot teruggave van zijn vermogen te verkrijgen. Maar dat lukte niet. Toen ging hij naar Egypte en kwam daar in de leer bij den
 20 Cynicus Agathobulos. Sinds toonde hij zich in uiterlijk en gedragingen volleerd Cynicus: schimpte op den keizer, op de inwoners van Elis, op Herodes Atticus ²⁾ en toen al zijn vernuft om op een of andere wijze de aandacht op zich te vestigen, was uitgeput, verklaarde hij ten slotte bij
 25 gelegenheid van de vorige Olympische spelen, dat hij zich een volgende maal, nu dus, openlijk zou verbranden. „Daar is hij dan nu juist mee bezig” zegt de Anonymus en tracht

1) In de noten bij den text, wordt het materiaal aangegeven waaruit blijkt in hoeverre Lucianus' mededeelingen omtrent de christelijke
 30 organisaties overeenstemmen met de gegevens van elders.

2) Die moet bedoeld zijn als de man die de waterleiding te Olympia had gesticht c. 19.

dan den man en zijn theatraal in scène gezet voornemen belachelijk te maken. Daarbij is opmerkelijk dat niet alleen het feit zelf wordt bespot, maar ook allerlei gevolgen daarvan worden verwacht, die blijkbaar als *vaticinium ex eventu* hier door Lucianus er zijn ingelascht: de menschen zullen gelooven 5 dat ze door hem van de derdendaagsche koorts bevrijd zijn, zijn leerlingen zullen een orakel en tempel bij zijn brandstapel oprichten, priesters en mysteriën zullen daarbij hooren¹⁾. Een orakel der Sibylle, door Theagenes gepropageerd (en door den anonymus gepersifleerd) moet 10 dienen om een en ander te bevorderen.

Veel succes had de Anonymus blijkbaar niet. Onmiddellijk na hem beklom Theagenes weer 't spreekgestoelte, maar Lucianus liet hem schreeuwen en ging naar Olympia, waar de menschen vol waren van Peregrinus' plan en 15 heftig daarover disputerden. Daarmede begint dan het *derde deel* van het geschrift (c. 32—45). Proteus verscheen zelf ten tooneele, hield een rede waarvan Lucianus beweert niet veel te hebben verstaan. Slechts dit: „dat Proteus zijn gouden leven een gouden kroon wilde opzetten en met zijn 20 daad de menschen wilde leeren hoe men den dood moest verachten.” Ten slotte ging bij maanlicht Proteus naar den brandstapel, geëscorteerd door een heel gezelschap Cynici, allen met een fakkel in de hand; Proteus zelf stak het vuur aan, legde ransel, mantel en Heraklesknots af, strooide 25 wierook op het brandend hout en riep, naar 't Zuiden gekeerd: „*Δλίμονες μητρώοι καὶ πατρῶοι, δέξασθε με εὐμενεῖς.*” Met die woorden sprong hij in 't vuur.

Allerlei fantastische verhalen deden al spoedig de ronde, zelfs onder degenen die de heele vertooning hadden bij- 30

¹⁾ Het is overbodig aan de parallelie met talrijke martelaarsgraven te herinneren.

gewoond en Lucianus had er plezier in mee te helpen en te verbreiden en nog een beetje aan te dikken. Hem was de heele geschiedenis een bewijs dat de menigte graag bedrogen wordt en hoe ijdelheid en eerzucht een belachelijk, 5 onbeteekeend manneke tot de grootste dwaasheden, theatralen zelfmoord inclus, brengen kan.

Kritiek. Wat is daar nu van aan? Dat iemand louter uit eerzucht en ijdelheid er toe komen zou een theatralen zelfmoord te 10 organiseeren, is toch wel wat onwaarschijnlijk; en dat al die menschen, die Peregrinus bewonderden, louter ver-
dwaasden en dupe waren, is al evenmin bijzonder geloofelijk. Aan de feiten zelve behoeft over 't geheel niet getwijfeld te worden (de zelf-apotheose in Olympia wordt ons van 15 andere zijden voldoende bevestigd) ¹⁾, al is bij de bijzonderheden kritiek niet overbodig; doch de motiveering van een en ander en daarmee de karakterteekening van Peregrinus staat zoo sterk onder den invloed van Lucianus' polemische bedoeling, dat nauwkeurige kritiek niet uit 20 kan blijven.

Polemische
strekking

Lucianus' geschrift heeft polemische strekking. Dat is voor Lucianus niets bijzonders. De vraag is maar of we precies kunnen aangeven tegen wien de polemieek gericht is. Er is een klein gedeelte van het geschrift (c. 11 sqq.)

25 1) Ammianus Marcellinus *Rerum gest.* 29:1, 39. »Peregrinus illum imitatus Protea cognomine, philosophum clarum, qui cum mundo digredi statuisset, Olympiae quinquennali certamine sub Graeciae conspectu totius, adscenso rogo quem ipse construxit, flammis absumentus est.« Athenagoras *Supplicatio* c. 26 ed. Geffcken *Zwei*
30 *gr. Apologeten* S. 146 l. 1 sq.: Proteus, »τοῦτον δ' οὐκ ἀγροῖτε βίβαντα ἐλατῶν εἰς τὸ πῦρ περὶ τῆς Ὀλυμπίας.« cf. Tert. *ad mart.* c. 4. Zie onder de »Getuigenissen« beneden.

Verwantschap van Kynisme en Christendom.
a. uiterlijk

dat over een „christelijke” periode van Peregrinus handelt. Wel was reeds toen de „moderne Socrates”, zooals Peregrinus volgens een nog al onwaarschijnlijke bewering van Lucianus door de Christenen genoemd werd, op z'n kynisch uitgedoscht, lang haar, schunnige mantel, knapzak en knuppel, maar uitsluitend kenmerk van de Cynici was deze dracht niet. Zij was veeleer een algemeen symbool van filosofische wereldverzaking en zelfkastijding, gelijk de monnikspij en het dikke gordeltouw met knoopen bij de barrevoeter monniken der Roomsche Kerk. Het is van belang dit op te merken, niet alleen om den gemakkelijken overgang van Christendom tot Kynisme bij Peregrinus te verklaren, maar ook omdat het ons toont welk aspect het Christendom althans in sommige groepen toonde: wereldontvluchting en armoede. 15

b. innerlijk.

Toch gold dit nog slechts uiterlijk; maar ook innerlijk had het christendom meer verwantschap met de ernstige grondbeginselen van het Kynisme, dan het moderne gebruik van het woord „cynisch” ons zou doen vermoeden. Voor ons duidt het woord „cynisch” eigenschappen aan, die volkomen in strijd zijn met de gedachte aan naastenliefde en barmhartigheid die wij van waarachtig Christendom onafscheidelijk achten. Hier hebben wij de geschiedenis van een woord: van de oorspronkelijk heel wat bredere beteekenis, is alleen de slechtste kant, de onaandoenlijkheid en ongevoelige verachting van wat anderen hoog en heilig is overgebleven. In de bestrijding van het polytheïsme en bijgeloof, in de depreciatie van alle tijdelijke goederen tegenover innerlijke vrijheid en gemoedsrust stond het Kynisme zóó dicht bij het Christendom, dat een overgang van het een tot het ander gemakkelijk verklaarbaar is. Maar dan is tevens duidelijk, dat de vraag tegen wie Lucianus in *de* 30

morte Peregrini zijn polemiëk richt, niet zoo met een enkelvoudig antwoord is opgelost.

Niet tegen
het Christendom
gericht,

Want natuurlijk — tegen Peregrinus alleen is de satire niet gericht. De man was al dood en begraven, en hem in zijn graf nog te hoonen had alleen zin wanneer een belangrijke groep bewonderaars hem eerden. Het is daarom dat tegen het Christendom de *pointe* van het geschrift niet gekeerd kan zijn. Vroeger meende men dit algemeen. De enkele capita over Peregrinus' christelijke periode trokken de
10 aandacht, vooral omdat de heidensche polemiëk tegen het Christendom zoo zeldzaam en voor 't grootste deel verloren is. En zoo ergerden zich reeds de afschrijvers en de scholiasten aan de verachting sprekende uit de aanduiding van den Christus als τὸν ἀνεσκολοπιστὸν σοφιστὴν, van de Chris-
15 tenen, beschreven als onnoozele stumperds, κκοδχιμονες, gemakkelijke prooi van Proteus' oplichterij, van het Christendom als Ἰουδαϊστὴ σοφία. Op verschillende plaatsen blijkt de text defect, aanstootelijke passages zijn blijkbaar met opzet geschrapt of verminkt. En de scholiast vervloekt
20 den godslasterlijken auteur als hij b.v. c. 13 bij τὸν ἀνεσκολοπιστὸν aanteekeut: „Wat een onbegrensd misverstand en allerwalgelijkste geestigheid, jij gemeene vuilpoets, die aan het leven vreemd zijt en nu de eeuwige straf ondergaat!”¹⁾

Deze beschouwing van den *Peregrinus* bleef tot de tweede
25 helft der vorige eeuw de heerschende. Men tuurde zich blind op die enkele capita, trouwens nog niet eens van vijandschap, doch eigenlijk slechts van hartgrondige minachting voor het Christendom getuigende. Doch men kende aldus aan het Christendom een beteekenis toe, die daaraan in de oogen
30 van een geletterd heiden uit de 2e eeuw nog allerminst

1) ὡς τῆς ἀπεράντου συγχύσεως καὶ βδελυρίας πάσης γεμούτης εὐτραπέλειας, μακρὴ καὶ ἀκάρτε, ἀλλότριε τῆς ζωῆς καὶ μέτοχε τῆς αἰωνίου κολάσεως.

toekwam. Dat blijkt nergens beter dan uit de heftige bestrijding van het Christendom in het requisitoir van den heiden Caecilius in den *Octavius* van Minucius Felix. Het Christendom is eigenlijk een barbaarsche pestilentie, waardoor het plebs wordt aangetast en waarvoor men slechts 5 afschuw en verachting gevoelen kan, maar 't is nog niet een macht waartegen men zich te weer stelt. En uit hetgeen Lucianus omtrent de Christenen zegt, blijkt dat hij er niet anders over dacht. 't Is geen gevaarlijke secte, maar 't zijn onnoozele halzen, die allerlei onmogelijkheden gelooven 10 en door den eersten den besten bedrieger zich laten uitzuigen. Eigenlijk kwaads vertelt Lucianus van de Christenen volstrekt niet, en hun zorg voor gevangenen en onderling hulpbetoon zijn zoo juist beschreven, dat zij tot op de ontdekking van de „Leer der twaalf apostelen” in 1887 15 een belangrijke bron voor onze kennis van de practijk der Christenen waren, en de genoemde ontdekking heeft de gegevens van Lucianus in hoofdzaak slechts bevestigd en aangevuld.

doch tegen
het
Kynisme.

Eerst na het artikel van E. ZELLER in de *Deutsche Rundschau* 20 van 1877 en vooral na de monographie van BERNAYS „*Lucian und die Kyniker*” in 1879 en die van CROISET *Un ascète païen au siècle des Antonins* (Mémoires de l'Acad. des sciences et lettres de Montpellier, sect. des lettres Tome VI 1880 p. 455—491) drong een juister inzicht door. Op een zeereis — 25 misschien de beste gelegenheid om menschen in hun ware gedaante te leeren kennen — had Lucianus Peregrinus ontmoet. Toen reeds had hij een innige verachting opgevat voor den man, wiens ascetische theorieën zoo volmaakt in strijd schenen met het weelderig en wulpsch leventje, 30 dat hij — altijd volgens Lucianus — leidde, en die met al z'n praat over doodsverachting met de vrouwen mee-

jammerde toen er stormweer kwam (c. 43). Toen reeds had Lucianus z'n vriend Kronios 't een en ander verteld. En nu had me die vent, wiens theatrale zelfverbranding Lucianus als de daad van een waanzinnigen „Streber” had bij-
 5 gewoond, met die daad niet slechts een menigte bewonderaars gevonden, maar werd als een heros met altaren en standbeelden vereerd ¹⁾. Wellicht dat ook dit Lucianus nog niet tot schrijven zou bewogen hebben, maar nu trad in Rome op diezelfde Theagenes, dien Lucianus te Olympia
 10 de lofrede op Peregrinus had hooren afsteken, en hij werd een heele beroemdheid. ²⁾ Dat deed bij Lucianus de gal overloopen, en nu tracht hij het veldwinnend Kynisme met zijn pamphlet te vernietigen, een poging door een nog heftiger aanval in de *Fugitivi* voortgezet.

15

Beteekenis
 van het
 Kynisme.

Dat we dus niet op Lucianus alleen moeten afgaan als we het Kynisme in zijn ware beteekenis willen leeren kennen, spreekt wel vanzelf. 't Was, kort gezegd, het krachtigst protest tegen grieksche en grieksch-romeinsche cultuur
 20 en „Überkultur”, en in hun eigen persoon trachtten de Cynici dat protest zoo kras mogelijk uit te beelden ³⁾.

¹⁾ Athenagoras *Supplicatio* c. 26, ed. Geffcken *Zwei Gr. Apol.* p. 146. l. 1sq. cf. p. 222.

²⁾ Galenus, *Method. medendi* 13:5 geciteerd bij Bernays *a.a.O.* 25 S. 14 ff.

³⁾ Over het oudere Kynisme vgl. o.a. E. Zeller, *Philos. d. Gr.* II: 1, 4e Aufl. 1889 S. 280 ff.; over het latere Kynisme III: 1 4e Aufl. (herausgeg. v. Dr. E. Wellmann) 1909 S. 286 ff.; Bernays, *Lucian* S. 21—41; Friedländer, *Sittengesch.* 8e Aufl. IV, Leipzig 1910, 30 o.a. S. 346. Er kan geen sprake zijn van een ononderbroken kynische school, maar na het uitsterven van de oude Cynici leefden de kynische gedachten in literatuur (vooral ook volksliteratuur) en moraalphilosophie voort, tot onder het Romeinsche keizerrijk de

Dat gold reeds van den stichter der kynische school, Antisthenes van Athene. De eere der grieksche wijsheid en den arbeid is de kracht, waarmede zij alle problemen des levens geestelijk trachtte te beheerschen. Het hoogste goed, de volkomen eudaemonie, ligt op zuiver geestelijk, 5 in 't bijzonder speculatief terrein. Het spreekt van zelf, dat een dergelijke beschouwing slechts geboren kon worden in een milieu van geestes-aristocratie, tevens van verfijnde geestelijke weelde, die door materieele zorgen en nooden niet werd gedrukt. De harde werkelijkheid des levens, 10 vooral ook de *bittere* werkelijkheid, dat des menschen geluk ook van gansch andere factoren afhankelijk is, van factoren, die volstrekt buiten 's menschen macht liggen, dat daarnaast zinnelijke driften en stoffelijke behoeften tegenover alle theoretische beschouwing een primitieve 15 natuurkracht oefenen en alle beschouwing vernietigen, dreef vanzelf tot reactie. Zedelijke kracht is meer dan theoretisch genieten. En zoo sprak Antisthenes het uit: hij verwierp alle wetenschap, die niet onmiddellijk zedelijke doeleinden bevordert. Het eenige wat voor waarachtig 20 geluk van noode is, is de deugd zelf: daarboven behoeft de mensch niets dan Socratische kracht. De deugd is een quaestie van doen, dialectiek of wetenschap kan daarbij worden gemist 1).

anti-wetenschappelijk en „kulturfeyndlich”. Daarmee is de anti-wetenschappelijke richting van de 25 geheele school gegeven, en in zooverre als in de grieksche

nieuwere kynische school als reactie op en protest tegen de economische en geestelijke toestanden ontstond en de oude traditie deed herleven.

1) Diog. Laert. VI:11 ἀντίσκη τὴν ἀρετὴν πρὸς εὐδαιμονίαν, μηδενὸς 30 προσδοκώμενήν ὅτι μὴ Σωκρατικῆς ἰσχύος. τὴν τε ἀρετὴν τῶν ἔργων εἶναι μῆτε λόγων πλείστων δεομένην μῆτε μαθημάτων.

wijsheid de geheele grieksche cultuur culmineert, volgt uit die richting tevens het protest tegen een cultuur, die zulk een wijsheid mogelijk maakt en daaruit voortvloeit. Zoodra zulk een beschouwing in practijk wordt omgezet, 5 botst zij met het geheele cultuurleven. Natuurlijk is Diogenes, van wien gemeenlijk alleen het verhaal over de ton die hij bewoonde, en van het lantaarntje, waarmee hij naar menschen zocht, wordt gecolporteed, van die practijk de klassieke uitbeelding. Zijn bijtende satire, onovertroffen 10 raak, geeft aan de kynische gedachten de scherpste uitdrukking. „De mathematici hebben uitgevonden, dat de rechte lijn de kortste weg is tusschen twee punten. Dat weet de ezel ook als hij den weg naar zijn voer en naar zijn drinkensbak vinden moet. De astronomen kijken naar zon 15 en maan, maar wat vlak voor hun voeten ligt, zien ze voorbij.” Al wat niet tot vorming en handhaving van 's menschen zedelijk wezen bijdraagt is onnut.

Geluk is
vrijheid.

Het Kynisme ziet de grens, die de practische verhoudingen in het cultuurleven aan het geluk stellen. Als een mensch 20 om gelukkig te zijn rijk, aanzienlijk, machtig moet zijn, dan is alle geluk wel zeer wankel. Daarom — en dit is de tweede grondgedachte van het Kynisme — gelukkig, storeloos gelukkig is slechts de mensch die van dat alles onafhankelijk is, die vrij en zichzelf volkomen genoeg is 25 In onthouding en ascese ligt de ware bron voor alle geluk. Wat ik niet heb, kan niemand mij afnemen. Zoolang ik het geluk nog zoek in eer en rijkdom, macht en genot, ben ik aan het toeval overgeleverd. Waarlijk vrij is alleen hij die niets bezit en niets begeert.

30 Voor den mensch, die in ongestoorde contemplatie, of wel in gemakzuchtig genot, zijn geluk zoekt is harde arbeid een schrik: inderdaad is zij een goed; strijd tegen de lusten,

die den mensch verontreinigen, is de weg tot vrijheid. Zoo wordt Herakles het ideaal en de beschermheilige der Cynici ¹⁾. Lucianus laat Diogenes aldus zichzelf typeeren: „Ik ben navolger van Herakles, deze ruwe mantel is mijn leeuwenhuid; evenals Herakles strijd ik tegen de lusten; 5 mijn doel is het menschelijk leven te reinigen. Bevrijder ben ik der menschen, geneesheer der hartstochten” ²⁾.

Droeg bij Antisthenes, wiens verwantschap met de Socratische school hierin onmiskenbaar is het Kynisme ¹⁰ althans nog een eenigermate wetenschappelijk karakter en mag men ook de *geheele* school niet zonder meer als Diogenes „kulturfeindlich” typeeren, Diogenes wordt hoe langer hoe meer het type van den Cynicus van de practijk, voor wien *ἐλευθερία* gelijk stond met volkomen veronachtzaming ¹⁵ van alle conventioneele regelen van welvoegelijkheid en openbaar fatsoen, bij wien *παρρησία* onbegrensde brutaliteit betekende ten opzichte van alles en van iedereen. Hij was het die den scheldnaam *κύνων* ³⁾ met onverstoorebaren humor als eernaam aanvaardde, en droeg dan ook eenvoudig den ²⁰ naam *ὁ κύνων* zonder meer. Sedert hem was de bijtende humor der kynische uitvallen karakteristiek voor de geheele school, en de tallooze anecdoten van mond tot mond voortgeplant, bewijzen dat zij insloegen.

Zonder huis en zonder have, zonder gezin en zonder ²⁵

1) Lucianus *Cynicus* c. 13 sq.

2) Lucianus, *Vit. auct.* c. 8.

3) Hoe ze aan dien naam kwamen, is niet met zekerheid bekend (naar het gymnasium Kynosarges?) vgl. Zeller *Phil. d. Gr.* ⁴ III: 1 S. 283 A.; Bernays *a.a.O.* S. 95. — Natuurlijk dat anderen de ³⁰ *slechte* eigenschappen van den »hond« naar voren brengen bij de bestrijding van het Kynisme. cf Lucianus *Fugitivi* c. 16 sq.

vaderland, zonder schaamte en zonder vrees, rijk in alle armoede, heer ook als slaaf ¹⁾, gehoond en bewonderd, veracht en gevreesd, als wijzen en als dwazen, als strenge zedepredikers en als overtreders van de meest elementaire zedelijkheidsvorschriften ²⁾, hoogmoedig op hun nederigheid, pralend in hun schunnige plunje trokken zoo de Cynici van plaats tot plaats, de Capucijners der oudheid. Zij staan volkomen vrij: geen band van conventie of van Staat vermag ze te binden, tegenover den keizer zijn ze even brutaal-vrijmoedig als tegenover den parvenu. Hoe de menschen over ze denken, is hun volmaakt onverschillig, zij vreezen den dood niet, tarten hem zelfs uit ³⁾, alleen wat *μισῆρός* is, is immers een kwaad.

15 Even onafhankelijk als tegenover alle traditie en conventie staat de Cynicus ook tegenover den overgeleverden gods-
 Kynisme en volks-
 godsdienst. Reeds in den Socratischen tijd gedroegen zich de wijsgeeren kritisch ten opzichte van den volksgodsdienst. Socrates sprak het in zijn Apologie onomwonden uit, dat
 20 hij God meer gehoorzaam moest zijn dan den Atheners, d.w.z. met beslistheid keert hij zich tegen de autoriteit der overgeleverde zeden, waarmede Staat en godsdienst onlosmakelijk waren verbonden. De Cynici bestrijden niet het bestaan van een godheid, maar de veelheid der goden is
 25 louter menschenlijke traditie, uit den aard der dingen zelf

1) Bekend is o.a. de vraag van Diogenes, toen hij als slaaf verkocht werd, of de koper een meester noodig had; hij weigerde de hulp van vrienden, die hem wilden vrij koopen.

2) Zie allerlei voorbeelden bij Zeller, *Philos. d. Gr.* ⁴ III: 1 S. 322 A. 1 en S. 327 A. 2.

3) Aan den Cynicus Demetrius zond Vespasianus de boodschap: »Ge legt het er op toe door mij gedood te worden, maar een blaffenden hond sla ik niet dood.«

volgt dat de godheid ééne is. ¹⁾ Zij zijn, wat de nieuwere terminologie noemt, zuivere deïsten; volgens de antieke beschouwing waren zij θεοί, loochenaars van de staatsgoden ²⁾. En deze gevoelens verborgen zij niet: toen aan Antisthenes door bedelpriesters van de godenmoeder Kybele ⁵ een gave gevraagd werd, antwoordde hij: „Ik vind niet, dat ik de moeder der goden moet onderhouden; daar dienen (uit kinderplicht) de goden zelf voor te zorgen.” De Atheners verweten aan Demonax dat niemand hem ooit had zien offeren, zelfs niet aan Athena; hij antwoordde: ¹⁰ „Dat is heusch geen wonder, Atheners, dat ik haar nooit geofferd heb: ik kon toch moeilijk onderstellen dat ze mijn offers noodig had” ³⁾. Van denzelfde vertelt Lucianus ook dat een vriend hem voorstelde naar den tempel van Asklepios te gaan om daar voor zijn zoon te bidden. Demonax ¹⁵ gaf ten antwoord: „Je schijnt te onderstellen dat Asklepios danig doof is, dat hij ons hier niet kan hooren bidden.”

Deze houding van de Cynici tegenover den volksgodsdiens was niet alleen door religieuze overwegingen bepaald. De Cynicus is zichzelf genoeg, en heeft de goden niet noodig: ²⁰ als 't er op aankomt rekent hij zichzelf aan de goden gelijk ⁴⁾.

ἱατροὶ τῶν
παθῶν

Toch is 't niet louter zelfgenoegzaamheid en hoogmoed, die den Cynicus tot kritiek op alle conventie en traditie ²⁵ drijft. Hij voelt zich en noemt zich weldoener der menschen,

1) Philodem. *περὶ εὐσεβ.* S. 72 ed. Gomp. παρ' Αντισθένην δ' ἐν μὲν τῷ φυσικῷ λέγεται τὸ κατὰ νόμον εἶναι πολλοὺς θεοὺς, κατὰ δὲ φύσιν ἕνα.

2) Vgl. Harnack, *Der Vorwurf des Atheismus in den drei ersten Jahrhunderten*, Texte und Untersuchungen, Bnd 28, Heft 4. 30

3) Ps. Luc. *Demonax* c. 11.

4) Zie beneden.

geneesmeester der kranke zielen. Daarom keeren zij zich vooral tot de ellendigen en zedelijk gezonkenen, en niemand zal de sympathieke zijde miskennen in de anecdote, die van Antisthenes wordt verteld: toen men er hem hard over
 5 viel, dat hij met zedelijk gezonkenen omging, zei hij: „Ook de dokters verkeerden bij de zieken, maar krijgen zelf de koorts niet”¹⁾. Zoo vervulden deze mannen, ook reeds in de oude dagen van den bloei der grieksche geestesaristocratie, een belangrijke taak. Met hun vrijwel uitsluitend negatief
 10 protest tegen de kwalen eener overbeschaving, zijn zij het, die zich het lot der misdeelden aantrekken en hen *boven* hun gemis verheffen.

Tot zijn volle beteekenis kon het Kynisme echter eerst komen tijdens de decadentie van het Keizerrijk met zijn
 15 verslappende weelde voor enkelen, zijn geestelijke verzwakking en hang naar bigot bijgeloof, en met zijn rottende maatschappelijke toestanden. De kracht is er uit, de energie is verweekelijkt, en nu komt de Cynicus en staat, alleen als 't moet, tegenover al die „Überkultur”, hij heeft de kracht
 20 om tot dat alles wat den mensch begeerlijk schijnt en hem gebonden houdt, te zeggen: ik heb u niet van noode, en 't mag dan op een zonderlinge manier zijn, er moge veel gemaaktheid en gewildheid onderdoor loopen, en voor velen moge het Kynisme een voorwendsel zijn voor eigen ruwheid
 25 en begeerlijkheid, de ware Cynicus, de nobele, staat in menig opzicht gelijk met die eenvoudige Christenen, die arm en veracht als zij waren, toch de kracht tot het martelaarschap en tot de overwinning der wereld in zich hadden.

---

1) Diog. Laert. VI: 6. Natuurlijk herinnert ieder zich het antwoord
 30 van Jezus op een soortgelijk bezwaar; (Mc. 2₁₇ cf. Mt. 9₁₂, Lc. 5₃₁):
 οὐ χρειαζόμενοι ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες. Vgl. voorts o.a.
 Bonhöffer *Epiktet u. d. N. T.* S. 93—95.

Protest
tegen de
weelde.

Ik citeer als type een gedeelte van Lucianus' dialoog *Cynicus* ¹⁾. Daar zegt de Cynicus: „God is als een royaal gastheer, die veel en velerlei schotels laat opdisschen, uit allerlei landen afkomstig, voor ieders behoeften berekend, voor gezonden en zieken, voor sterken en zwakken. Niet ⁵ dat allen alles zouden gebruiken, maar ieder wat hij in 't bijzonder van noode heeft. Maar gijlieden gelijkt op dien onverzadelijken, onmatigen gast die alles maar naar zich tochaalt, gij meent dat gij alles uit alle landen maar moogt gebruiken, gij hebt niet genoeg aan uw eigen land en zee, ¹⁰ maar koopt wat u lust van de einden der aarde, en geeft aan vreemde en dure producten de voorkeur boven inheemsche en goedkoope.... Let eens op, als ge wilt, wat al met het veelbegeerde goud en zilver, met die kostbare huizen, die fijn bewerkte kleeren, in verband staat, met ¹⁵ hoeveel beslommering en moeite, met hoeveel gevaar, wat meer is met hoeveel bloed en dood en ondergang van menschen moet 't gekocht worden! En dat niet alleen doordat velen terwille daarvan op zee verongelukken of bij het verkrijgen of bewerken ervan ongevallen lijden, maar ²⁰ ook omdat de vriend zijn vriend, het kind zijn vader, de vrouw haar man het zoekt af te nemen en misgunt. En toch — een rijkgeborduurd kleedingstuk is niet warmer, een huis met een gouden dak geen betere beschutting, een dronk uit zilveren of gouden bekers niet smakelijker, ²⁵ en op een ivoren bed slaapt men niet lekkerder, integendeel....! gij vindt, omdat ik maar weinig behoeften heb en met weinig toekan, dat ik als een dier leef, — dan vrees ik dat volgens u de goden nog minder zijn dan de dieren,

---

¹⁾ c. 7 sqq. — De echtheid van den dialoog laat ik in 't midden; ³⁰ zij doet niets af of toe aan de juistheid der teekening.

want die hebben volstrekt geen behoeften.... Meent gij dan dat Herakles, de ideaal-mensch, dien men terecht een goddelijk man en god acht, van ellende naakt ronddoolde, enkel met een dierenhuid om en zonder eenige behoefte
 5 aan wat gij onmisbaar acht? Waarlijk, 't was geen rampzalige, die anderen van rampen bevrijdde, 't was geen arme, hij, die zee en land beheerschte...."

Daarnaast sta de karakteristiek van Demonax 1): „Tegen de zonden ging hij te keer, maar den zondaar vergaf hij;
 10 hij vond dat men een voorbeeld moest nemen aan de dokters die ziekten gezezen, maar niet uitvaren tegen de zieken."

Das zijn de Cynici van de nobele soort, ernstige bestrijders van verslappende weelde, vrienden der armen, maar tegenstanders evenzeer van dat slag pseudo-philosophen
 15 en ook wel van die doordrijvers bij wie het kynische leven in armoede en vrijheid òf tot dekmantel van gemakzucht en genotzucht, òf wel tot onzinnige dwaasheid wordt.
 pseudo-philosophen. Juist van Peregrinus wordt ons van een botsing met Demonax verteld: Demonax was hem niet kras genoeg en
 20 Peregrinus verweet dezen: „Δημιῶναξ, ὁ κυναῖς”, waarop Demonax antwoordde: „Περεγρίνε, ὁ κὺνιστρωπὶξεις”.²⁾

Het is tegen dat verachte en verdachte soortje van „philosophen”, dat Lucianus de scherpste pijlen van zijn satire richt, en waarvan hij tegelijkertijd de schitterendste
 25 karakteristiek gegeven heeft. Dat waren niet uitsluitend Cynici, al gaven die uitteraard daartoe 't meest aanleiding, maar filosofen van allerlei school, zich dekkend met allerlei naam, en aan hun filosofenmantel niet slechts ontleenend het recht om over ieder en alles den staf te
 30 breken, maar tevens het recht om te parasiteeren op kosten

1) Ps. Luc. *Demon.* c. 7.

2) Ps. Luc. *Demon.* c. 21.

van de filosofisch gestemde wijsheidsbeschermers.

Philosophen
de geestelijke
leidslieden

Zoo waren de filosofen in menig opzicht de geestelijke leidslieden, zoo voor de élite als voor de breede schare: de Stoa vooral voor de *upper ten*, de Cynici en hun verwanten 5 voor de groote massa. Om den breeden invloed en groote beteekenis van deze antieke volkspredikers te verstaan, heeft men zich rekenschap te geven van den nieuwen bloei van sofistiek en rhetoriek (de namen zijn voor de bedoelde periode vrijwel synoniem) in den Keizertijd 1). Deze nieuwe 10 sofistiek, de modewoordkunst van den tijd, draagt in 't algemeen een weinig geëleveerd karakter, ook al wordt zij door „letterlievende” keizers bevorderd en gesteund. Nieuwe kracht heeft zij niet, frissche durf ontbreekt. Althans in de hoogere kringen draagt zij een hoofsche, archaïstisch 15 karakter, dat doodsbenauwd is andere dan klassieke, d.i. dan oude modellen te volgen. Naar vorm en inhoud orienteert zich deze kunst aan het verre verleden: daar zocht zij de onderwerpen voor haar uiterlijk schitterende, innerlijk holle welsprekendheid, en de gunst, waarin zich vele dezer 20 redenaars verheugden en die zij als een vanzelsprekende erkenning van hun „ambt” aanvaardden, bewijst dat ook hun omgeving die opgewarmde gedachten gedwee bewonderde en zelf de kracht tot eigen frissche gedachten miste.

Een groot deel van deze salonrhetoren stond vijandig 25 tegenover de philosophie, die zij een nuttelooze en onvruchtbare wetenschap vonden 2), maar met dat al waren zij voor de hoogere kringen predikers van een soort populaire levensleer van het „gezond verstand”; met het lagere volk echter

1) Een voortreffelijke beschrijving in Martha *l.c.* p. 214 ss. (La 30 prédication morale populaire).

2) Vgl. Friedländer, *a.a.O.* S. 303 ff.

bemoeiden zij zich in 't geheel niet. Dat ergert Dio van
 Dio van Prusa ¹⁾, wiens figuur in menig opzicht aan Franciscus
 Prusa. van Assisi herinnert. Hij verwijt de andere filosofen
 dat zij zich met de groote massa niet inlaten, wellicht
 5 omdat zij wanhopen daarop nog invloed ten goede te oefenen.
 Hij en met hem vele anderen wenden zich juist tot de breede
 schare wien een weg uit de ellenden des levens en een troost
 en toevlucht het meest noodig is. En het is de filosofie,
 die dien troost bieden zal. Men bedenke daarbij, dat de,
 10 trouwens in 't algemeen religieus getinte, filosofie voor
 een belangrijk deel de plaats bekleedde die anders aan
 den godsdienst toekomt. Zij draagt een, ik zou bijna zeggen,
 zalvend karakter, zij belooft het geluk aan den „wetende”,
 en beweert een vastigheid en een verzekerdheid te bezitten,
 15 die voor menigeen de godsdienst verloren had. En al wordt
 er vaak over geklaagd, dat alleen in tijden van nood de
 geestelijke bijstand van den filosoof wordt gezocht ²⁾, de
 klacht bewijst toch juist te meer dat voor menigeen, vooral
 onder de hoogere kringen de filosoof was wat voor
 20 latere eeuwen de biechtvader was.

Oordeel
 over de
 filosofen.

Voor de groote menigte echter waren de eischen der
 filosofen te zwaar, en waren dientengevolge de pretenties
 dier geestelijke leidslieden irriteerend. Vooral omdat men
 vaak ten onrechte, soms echter zeker terecht in de ascese
 25 dier rijkdomverachters niets anders zag dan de machteloze
 begeerlijkheid van den vos wien de druiven zuur zijn.
 't Is gemakkelijk genoeg in de armoede het leven te ver-

¹⁾ Vgl behalve de literatuur bij Zeller, *Ph. d. Gr.*⁴ III: 1.
 S. 847 A 3, de karakterschets bij Martha, *l.c.* p. 238 ss. — Een
 30 karakteristiek stuk van Dio is opgenomen in het Gr. leesboek van
 Wilamowitz-Moellendorf, bew. door Dr. E. Besse m l p. 20—33.

²⁾ Vgl. Martha *l.c.* p. 5; 244.

achten, sterk is slechts hij die ook ongelukkig kan zijn ¹⁾. Een dergelijke stemming werd er niet beter op naarmate de quasi-philosophen toenamen. 't Was goedkoop genoeg zich een filosofenmantel om te hangen, het haar te laten groeien, de wenkbrauwen te fronsen, en barrevoets ⁵ te loopen, als men zich daarmee een lui en lekker leventje kon verzekeren. En er school onder die rondtrekkende wijsheid- en moraalpredikers heel wat van dat slag, en wat enkelen deden werd terstond het geheele gild als smet ¹⁰ aangewreven.

Bestrijding
van de
pseudo-
philosophen

't Zijn niet alleen de satiredichters, maar natuurlijk in de eerste plaats de echte filosofen zelf die tegen een misbruik van de filosofendracht protesteerden. „Als de menschen iemand zien met een groven mantel en met lang haar, dan zeggen ze: „dat is een filosooph” en ze ¹⁵ vergeten dat landloopers er net zoo uitzien! En als ze zien dat zoo iemand zich onbehoorlijk gedraagt, dan zijn ze er dadelijk bij om te zeggen: „Dat doet nu een filosooph!” terwijl ze eer de gevolgtrekking moesten maken, dat 't geen filosooph kan zijn, omdat hij zich immers onbehoorlijk ²⁰ gedraagt” ²⁾. Doch er waren blijkbaar van dat soort philosophische landloopers en klaploopers maar al te veel. Onder Domitianus en Trajanus wemelde Rome van schunnige Stoici en Cynici wier leven met hun leer in de felste tegenspraak was en vooral natuurlijk onder den keizer-wijsgeer ²⁵ Marcus groeide deze quasi-philosophie onevenredig snel.

vooral door
Lucianus.

Het is vooral LUCIANUS geweest die deze pseudo-philosophen heeft gehemeld en met scherpe naald hun beeld heeft geëtsd. Ik ben er niet zeker van dat Lucianus een heelemaal

¹⁾ Martialis XI: 56, vgl. Friedländer *a.a.O.* S. 310. 30

²⁾ Epictetus, *Diss.* IV: 8: 4 sq. — In de 19e brief v. Krates heet het: *ὁ γὰρ ἡ στολή ποιεῖ κύναι ἀλλ' ὁ κύνων στολήν.*

vrij geweten had, toen hij zijn *Piscator* schreef ter verdediging van zijn aanvallen op de filosofen, vooral van hetgeen hij in *Vitarum Auctio* zoo scherp geschreven had. Hij noemt zichzelf in zijn verdediging Παρρησιαστής, Ἀληθινός τοῦ
 5 Ἐλεγχόμενος en geeft daarmede te kennen dat 't hem slechts om de waarheid en niets dan de waarheid te doen was. Ik geloof echter voor 't minst, dat Lucianus, wien eigenlijk elk filosofische systeem grauwe theorie was, de filosofen zelf wel mee in 't ootje heeft willen nemen. Nu teekent Lucianus van de Cynici een scherpe caricatuur in den persoon van Diogenes aldus ¹⁾:

Diogenes bij
 Lucianus.

Zeus. Een nieuw nummer, als 't je blijft!

Hermes. Wilt ge dien vervuilden daar, dien uit Pontos? ²⁾

Zeus. Ja, ja.

15 *Hermes.* Heila! jij daar met dien broodzak en met je bloote armen ³⁾, kom ereis hier en loop de zaal eens rond.

Ik bied te koop een manhaftig leven, een ideaal en dapper leven, een vrij leven. Wie biedt er geld voor?

Kooper. Wat zeg je, afslager? Verkoop je een vrij man?

20 *Hermes.* Ja wel zeker.

Kooper. Ben je dan niet bang van menschenroof te worden beschuldigd en voor den Areios pagos te worden gedagvaard?

Hermes. 't Kan hem niets schelen of hij verkocht wordt: hij verbeeldt zich in alle geval vrij te zijn.

25 *Kooper.* Wat moet je met zoo'n smerige vent in zoo'n toestand van ellende beginnen? Of je zou hem voor grondwerker of waterdrager moeten gebruiken.

Hermes. Dat ook, maar je zou hem toch ook als portier

1) *Vitarum auctio* c. 7 sqq.

30 2) Diogenes was uit Sinope in Pontos.

3) De kynische mantel bedekte de armen niet.

kunnen aanstellen: je zou geen betere waakhond kunnen hebben. Trouwens hij heet ook „hond” (κύν).

Kooper. Waar is hij vandaan en wat is hij van zijn vak?

Hermes. Vraag het hemzelfen maar; dat is 't beste.

Kooper. Hij kijkt zoo donker en somber, ik ben bang ⁵ dat hij mij aanblaft als ik naar hem toega, en wat drommel, misschien bijt hij ook nog. Zie je wel, hij zwaait al met z'n stok en kijkt zoo dreigend en zuur.

Hermes. Wees maar niet bang, hij is tam.

Kooper. Om te beginnen dan, waarde heer, waar kom je 10 vandaan?

Diogenes. Overal vandaan.

Kooper. Wablief?

Diogenes. Je ziet een wereldburger voor je.

Kooper. Hebt ge iemand dien ge u tot voorbeeld stelt? ¹⁵

Diogenes. Ja, Herakles.

Kooper. Waarom heb je dan geen leeuwenhuid om? Want, wat dien stok betreft, lijk je wel op hem.

Diogenes. Dit hier is mijn leeuwenhuid, mijn mantel. Evenals Herakles strijd ik tegen de lusten, niet op bevel, ²⁰ maar uit vrije beweging en met het vaste voornemen de wereld te reinigen.

Kooper. Hulde voor dat voornemen! Maar wat versta je nu het best? Of wat ben je van je vak?

Diogenes. Ik ben bevrijder der menschen en geneesheer ²⁵ der hartstochten. Om kort te gaan, ik wensch te zijn een profet der waarheid en van 't vrije woord.

Kooper. Komaan, profet, als ik je koop, wat is dan je methode om mij te leeren?

Diogenes. Je gaat eerst met me mee, dan trek ik je je lekker ³⁰ leventje uit en sluit je met een groven mantel om in de armoede; dan zal ik je aan zwaren, moeizamen arbeid zetten,

je zult op den harden grond slapen en water drinken en je voeden met wat ge toevallig krijgen kunt. Je geld (als je 't hebt) zul je op mijn aanraden in zee werpen, om je huwelijksleven, je kinderen en je vaderland zult ge u niet
 5 meer bekommeren, dat alles zal je larie zijn. Je familiehuis zult ge verlaten om in een graf of in een verlaten toren of in een ton te wonen, je knapzak zal vol zitten met wolfsboonen en aan weerskanten beschreven boekrollen ¹⁾ — op die manier zult ge gelukkiger zijn dan de Groot-Mogol.
 10 Al zou men je geeselen of op de pijnbank leggen, dan zou je dat niets naar vinden.

Kooper. Wat zeg je nu? Zou ik geen pijn hebben als men mij geeselde? Ik heb geen schildpadden of zeekrabbenhuid!

Diogenes. Ge zoudt, met een kleine wijziging den versregel
 15 van Euripides in practijk brengen.

Kooper. Welken dan?

Diogenes. Je geest zou pijn voelen, maar je tong zou 't niet verraden ²⁾. Maar wat ik je bovenal zou bijbrengen is dit: Je moet onbeschoft wezen en brutaal, iedereen uit-
 20 schelden, 't doet er niet toe wie, koningen of stille burgers. Dan zullen ze pas respect voor je hebben en je als een man van stavast beschouwen. Ge moet plat wezen in je uitspraak en een schelle, onbeschaafde stem opzetten als een hond, gefronst voorhoofd en een gang zooals daarbij hoort; in
 25 één woord, woest als een wild dier. Schaamte en welvoegelijkheid en gematigdheid moet je er niet op na houden; blozen moet je maar heelemaal afleeren. Je zoekt de drukste punten op en verlangt midden onder de menigte absoluut

¹⁾ Men schreef gewoonlijk slechts op den gladden kant van 't perkament, alleen voor de *goedkoopte* gebruikte men soms ook den anderen kant.

²⁾ Euripides, *Hippol.* 612 ἡ γλώσση ἰμώμοσθ', ἡ δὲ γρηὺ ἀνώμοτος.

alleen te zijn, geen vriend, geen gastvriend staat ge te woord want zoo iets ware de ondergang voor je heerschappij. Ge doet gemoedereerd voor aller oog wat men op z'n eentje zelfs niet doen zou; wat amourettes betreft, kiest ge 't ridicuulste uit. En ten slotte, als je dat verlangt, eet je 5 een rauwe polyp of een inktvisch op¹⁾. Dat soort geluk kunnen wij je garandeeren.

Kooper. Loop rond! Dat is afgrijselijk en onmenschelijk wat je daar zegt!

Diogenes. 't Is toch doodgemakkelijk, mijn waarde, en 10 voor een ieder bereikbaar. Want ontwikkeling en redekunst en dergelijke kool heb je niet noodig, maar 't is een heele korte weg tot den roem. Want al ben je maar een doodgewoon burger, een leerlooier, een koopman in zoutevisch, een timmerman of geldwisselaar, 't is je absoluut geen 15 beletsel om een belangwekkend personage te zijn als je maar onbeschoft en brutaal ben en flink leert schelden.

Kooper. Daar heb ik jou niet voor noodig! Maar, misschien dat je als schipper of tuinman te pas zou komen, dat is te zeggen, als die afslager je wil geven voor op z'n hoogst 20 twee obolen.

Hermes. Pak an! We zijn blij dat we hem kwijt zijn met z'n ruzie en geschreeuw, hij brutaliseert een ieder onop- houdelijk en slaat maar gemeene taal uit.

25

Dat is een karikatuur van het Kynisme, waarin een groote dosis waarheid steekt. Daarnaast nu een passage uit de *Fugitivi*²⁾, waarin een bepaalde zijde van het Kynisme nog wat scherper uitkomt:

De Philosophie heeft naar Zeus de wijk moeten nemen 30

1) Waaraan Diogenes gestorven zou zijn.

2) c. 4 sq.

en klaagt: „Er zijn sommigen, Vader Zeus, zoo tusschen het plebs en de filosofen in, die in uiterlijk en blik en gang op ons gelijken en op dezelfde manier zijn uitgerust: ze verbeelden zich nu onder mijn vanen te dienen en onder
 5 mijn naam zich te mogen laten inschrijven ¹⁾, en zoo beweren zij onze leerlingen en kameraden en intimi te zijn. Maar hun leven is liederlijk, een en al onkunde en brutaliteit en losbandigheid, ze compromitteeren ons op een ergerlijke manier. 't Zijn hun beleedigingen die mij op de vlucht
 10 gedreven hebben.” Later blijkt dat die pseudo-philosophen weggelooopen slaven zijn of ambachtshui, die nooit iets geleerd of gedaan hebben dan hun handwerk ²⁾. Maar die lui hebben 't in de gaten gekregen, dat de filosofie in blakende gunst staat bij de groote massa, en nu hangen ze den Cynicus
 15 uit, dat is een gemakkelijker en bovendien eervoller manier om aan den kost te komen, dan met hun karig beloond ambacht. Maar ze negeren alle goede eigenschappen van den hond en nemen alleen over zijn gekef, zijn lekkerbekkerij, zijn roofzucht, zijn liederlijkheid, en voorts zijn fleemen
 20 en kwispelstaarten jegens ieder die hem wat geeft, en zijn tafelschuimerij.

Peregrinus Tot dat slag behoort dan volgens Lucianus Peregrinus, en
 en Theagenes waarbij dan nog komt een Herostratische eierzucht die 't
 25 onbeduidende mannetje tot volslagen waanzin drijft. En zijn bewonderaar Theagenes is al van 't zelfde soort. Nu was dat soort zeker niet zeldzaam, Epictetus en Aelius Aristides, Juvenalis en Martialis hebben het

1) De uitdrukkingen zijn aan militaire usance ontleend.

30 2) Voor het ambacht hebben de Antieken weinig respect. 't Zijn *artes sordidae*, die beneden de waardigheid van een vrij burger liggen: een symptoom van die geestelijke luxe waarvan ik boven sprak.

evengoed als Lucianus gesignaleerd en gedesavouéerd¹⁾. Maar 't is zeer de vraag of Lucianus recht had Peregrinus en Theagenes in dien hock te dringen. Reeds een aandachtige lezing van Lucianus' geschrift zelf wettigt dien twijfel: de zakelijke beschuldigingen tegen Peregrinus blijken weinig 5 meer dan insinuaties voornamelijk op geruchten gebaseerd²⁾, terwijl de motieven door Lucianus boosaardig aangegeven voor Peregrinus' gedragingen niet meerdere waarde hebben dan dat zij Lucianus' meening weergeven.

De feiten zelf: Peregrinus' philosophische ascese, zijn 10 toetreden tot het Christendom, zijn overgang tot het Kynisme en zijn zelfverbranding zijn ook uit andere motieven verklaarbaar. Speciaal de pompeuze zelfverbranding door Lucianus als laatste wanhoopsdaad van een tot in 't waanzinnige ijdelen stumper voorgesteld, treedt reeds door 15 hetgeen Lucianus zelf mededeelt uit de reden van Peregrinus en Theagenes in een ander licht. Theagenes had aangekondigd dat Peregrinus een proeve van standvastigheid geven wilde naar het model der Indische wijzen die sinds lang³⁾ in de stoische literatuur als modellen van zelfbe- 20 heersching golden³⁾. Peregrinus zelf betuigde, dat hij een „gouden leven een gouden kroon wilde opzetten, iemand die als Herakles geleefd had, moest ook als Herakles sterven

1) Bewijsplaatsen bij Friedländer IV⁸ S. 308—316; M. Croiset, *Essai sur la vie et les oeuvres de Lucien*, Paris, 1882 p. 137 ss. 25

2) Dit geldt van hetgeen Lucianus mededeelt omtrent de sexueele zonden van Peregrinus' jeugd (c. 9); van de beschuldiging van vadermoord (c. 10, 14, 15, 21, 27); van zijn weelderig leven op zee in gezelschap van een jongen knaap (c. 43). Vgl. over en ander Bernays, *a.a.O.*, S. 53 ff. en Deeleman *Lucianus' geschrift: de* 30 *Morte Peregrini*, Utrecht 1902 bl. 138 vv.

3) Vgl. o.a. Philo: *Quod omnis probus liber* c. 11, c. 14; *De Abrah.* c. 33.

en in den aether vervluchtigen; hij wilde der menschheid den dienst bewijzen van te toonen hoe men den dood moet verachten.”

door
Lucianus
miskend.

't Is niet anders dan volkomen begrijpelijk dat Lucianus zoo'n man absoluut niet waardeeren kon. Zelf een man van de wereld en genietend van 't leven, stond hem een asceet, voor wien 't leven geen zelfstandige waarde had en die alles wat een ander op prijs stelde verachtte, heftig tegen. Hij had Peregrinus zelf op een zeereis ontmoet en begreep de kynische
10 levenswijs zoo weinig, dat hij niet anders kon dan veronderstellen, dat Peregrinus met al zijn gepraat over askese toch den kat in 't donker kneep. En 't onverdragelijkst moest nog wel zijn, dat zoo'n vent zich boven menschen en goden verheven achtte!

15 Nu was er tot zulk een ergernis alle aanleiding. In het Kynisme en, schoon in mindere mate, ook in de Stoa lag een element van buitengewonen hoogmoed en zelfoverschatting, voor een buitenstaander ergerlijk. En in het Kynisme was dit nog te minder verdraaglijk, omdat het met opzet de allures
20 van landloopers en vagebonden aannam. Als zulke menschen zich met Zeus gelijk stellen ¹⁾, dan is dat heel wat meer irriteerend, dan wanneer Seneca den wijze nog stelt boven de goden, omdat deze buiten, gene boven het leed staan ²⁾,

1) Dat zegt niet alleen Theagenes ten opzichte van Peregrinus,
25 maar wordt door Aelius Aristides als een pretentie van filosofen in 't algemeen gewraakt (οἱ τοῦ μὲν Διὸς ὀδῶν χεῖρους ἑρσὶν εἶναι or. 46 ὑπὲρ τῶν τετάρων ed. Dind. vol. II 398, cf. o.a. Baumgart *Aelius Aristides*, 1874 S. 25 ff. Ed. Norden, *Beiträge zur Gesch. d. griech. Philosophie* (in Jahrb. f. class. Philol. Leipzig 1893, 19ter
30 Supplementband) S. 404 ff.

2) *De providentia* VI 6: hoc est quo deum anteceditis: ille extra patientiam malorum est, vos supra patientiam. De hooge moed van deze uitspraak wordt bedenkelijk getemperd door de in c. 7 volgende:

Seneca is ten minste een man die zich zelf niet buiten de samenleving plaatst.

Oude ge-
tuigenissen
omtrent
Peregrinus
en
Theagenes.

Maar dan is het ook niet te verwonderen dat anderen Peregrinus en Theagenes heel anders beoordeelen dan 5 Lucianus doet. AULUS GELLIUS¹⁾ heeft Peregrinus ook ontmoet, te Athene waar hij zijn oraties bijwoonde, en hij spreekt van hem met grooten lof als een ernstig en karaktervast man. Hij hoorde hem o.a. zeggen, dat een wijze niet zondigen zou, ook al zouden goden noch menschen iets 10 van zijn zonde merken; maar de zekerheid, dat er toch ten slotte niets verborgen zou blijven, achtte hij wel een reden waarom de menschen niet zoo ongeneerd er op los zouden zondigen.

Ook Theagenes was blijkens onverdachte getuigen vol- 15 strekt niet de schreeuwerige bedrieger waarvoor Lucianus hem uitmaakt. De medicus GALENUS, een man dus die er niet 't minste belang bij had, vertelt zoo terloops²⁾ dat Theagenes een beroemd filosoof was, die te Rome dagelijks openbare voordrachten hield. Bij het sterfbed van Theagenes 20 waren enkel eenige kynische en andere filosofen tegenwoordig, die in wijsgeerigen ernst maar zonder luidruchtige doodenklacht den doode den laatsten liefdedienst bewezen. Theagenes had geen slaaf noch kind noch vrouw, die dat

---

patet exitus. si pugnare non vultis, licet fugere. Dat is de bekende 25 stoïsche verdediging van den zelfmoord, door Lucianus *de morte Peregrini* c. 21 ook in Peregrinus terecht als lafhartigheid gelaakt: ἐχρῆν δὲ αἶμα, μάλιστα μὲν περιμένειν τὸν θάνατον καὶ μὴ δραπέτευσεν ἐκ τοῦ βίου. Vgl. overigens Zeller *Philos. d. Gr.* 4 III:1 S. 314 ff.

1) De *testimonia veterum* volledig bl. 49.

30

2) *meth. medendi* 13:15 vgl. Bernays *a.a.O.* S. 14 ff.

konden doen: hij bleek in de practijk dus consequent Cynicus.

De persoonlijkheid van Peregrinus.

Een drijver en dweper was Peregrinus zeker. De ostentatie van zijn zelfverbranding, die overigens bij de bekende stoische en kynische beschouwing van dood en zelfmoord absoluut niets verwonderlijks heeft, bewijst dat voldoende. Dat hij niets en niemand ontzag blijkt wel uit zijn geschimp op Herodes Atticus, die door het aanleggen van een waterleiding te Olympia de menschen maar verweekelijkte! 10 Trouwens de boven (bl. 28) geciteerde anecdote van Demonax en Peregrinus toont wel, dat ook onder de Cynici zelf Peregrinus een uiterste vertegenwoordigde.

Het geeft wel een eigenaardigen kijk op het geestesleven der tweede eeuw dat zulk een man zooveel bewonderaars 15 vond, en dat men hem zelfs — tegen alle kynische traditie in! — godsdienstige eer begon te bewijzen. Te midden van een geslacht, waarvan de energie verslapt was, leek zulk een karakter, dat den dood niet vreesde, ideaal. Onder de vele twijfelenden en zoekenden, was zoo iemand die 't *wist* 20 en 't *kon*, allicht een begeerde gids. En in een eeuw die naar concrete voorbeelden zocht en in plaats van vage mythologumena historisch ontwijfelbare objecten van devotie zocht in het tegenwoordige ¹⁾, sprak het wel vanzelf dat de bewondering voor Peregrinus al heel spoedig in zekeren 25 vorm van devotie overging.

Peregrinus' christelijke periode.

Rest nog de bespreking van Peregrinus' christelijke periode. De aloude onderstelling, dat in de beschrijving van die episode eigenlijk de kern van Lucianus' polemieek

30 1) Dat deze begeerte op talloze manieren bedrogen en gedupeerd is, doet aan de juistheid der opmerking op zich zelf niet af.

zou liggen, is sinds lang opgegeven. Maar daarvoor zijn andere theorieën in de plaats getreden, die geconcentreerd zijn om de vraag welke verhouding er bestaat tusschen Lucianus' geschrift *de Morte Peregrini* en de *brieven van Ignatius*. *Ignatius* in de korte recensie ¹⁾). Ignatius was bisschop van 5 Antiochië en werd om zijn christelijke belijdenis veroordeeld en via Klein Azië naar Rome gevoerd. Op die reis schreef hij een zestal brieven naar verschillende Klein-Aziatische gemeenten en een naar Rome. Nu zijn er eenige punten van overeenkomst opgemerkt tusschen de lotgevallen van 10 Peregrinus en Ignatius, en wat van meer beteekenis is, er zijn eenige treffende punten van overeenkomst in spraakgebruik. ²⁾ Evenals Ignatius deed, wordt van Peregrinus verteld dat hij brieven schreef aan alle bekende steden; — Lucianus noemt Peregrinus τὸν ἐν Συρίᾳ δεδεμένον cf. *Ign. Eph.* 15 1. *Smyrn.* 11: .. δεδεμένον ἀπὸ Συρίᾳ. — Peregrinus wordt door de voornaamste mannen der gemeente bezocht (c. 12), zooals ook Ignatius bezoeken ontvangt van de leidslieden

¹⁾ Ik citeer alleen H. P. Schim van der Loeff, *De zeven brieven van Ignatius in de korte recensie*. Proefschr. Leiden 1906 bl. 102—20 116 (vgl. mijne aankondiging *Theol. Stud.* 1907 bl. 298—305) en Prof. Dr. Daniel Völter *Polykarp und Ignatius*, Leiden 1913. S. 172—193.

Harnack, *Gesch. d. alt-chr. Literatur* I S. 75—86, II : 1 S. 381—406. Bardenhewer, *Gesch. der alt-kirchl. Literatur*, 2e Aufl. 1913 25 I S. 131—158.

De beide laatsten vertegenwoordigen in hoofdzaak het thans overwegende gevoelen der geleerden omtrent de Ignatiaansche quaestie. Ik kan die quaestie hier natuurlijk, zelfs in 't kort, niet behandelen. Ik ga in den text uit van de *echtheid* der zeven Ignatiaansche brieven in 30 de korte recensie en stel het martyrium van Ignatius op ± 115 p Chr. n.

²⁾ Uitvoerig vermeld en schematisch gerangschikt door Schim van der Loeff, *t.a.pl.* 108 vv.

der gemeenten, — afgevaardigden der gemeenten uit Klein-Aziatische steden bezoeken Peregrinus in zijn (christelijke) gevangenschap, zooals ook Ignatius te Smyrna afgevaardigden ontvangt. — Zelf zendt Peregrinus gezanten als
 5 νεκρχρηγέλους και νερτεροδρόμους, terwijl Ignatius ze noemt Θεοπερσεβευται en Θεοδρόμοι (Smyrn. 11, Polyc. 7.).

„These coincidences are too many and too obvious to be overlooked” 1). Dat is de meening van de meesten, en de gewone conclusie is dan, dat Lucianus de brieven van
 10 Ignatius heeft gekend en trekjes daaruit heeft gebruikt voor zijn teekening van Peregrinus. Zelfs werd de onderstelling geopperd dat Peregrinus en Ignatius dezelfde persoon zouden zijn. 2) Die Peregrinus zou dan die brieven hebben geschreven, maar toen hij later tot het Kynisme
 15 overging heeft men zijn brieven maar een anderen auteursnaam gegeven, waartoe zich de naam van den antiocheënschen bisschop-martelaar Ignatius het best leende. Ik geloof, dat wij al deze historie-reconstructies ter zijde moeten laten. Er mogen eenige overeenstemmingen zijn, zij zijn gereedelijk
 20 uit overeenkomstige omstandigheden verklaarbaar 3).

De Christenen der 2e eeuw.

Van veel meer belang is het op te merken hoe de mededeelingen uit de christelijke periode van Lucianus bevestigd worden door de gegevens der christelijke geschriften zelf. De zorg voor de gevangenen, het omkopen van de ge-
 25 vangenbewaarders, de „weduwen” als een bepaald ambt bekleedende in de gemeenten en zoovele trekjes meer, waarop het best bij de bespreking van den text zelf in de

1) Lightfoot *Apost. Fathers* II Ignatius vol. I 347.

2) Aldus Prof. Völter in zijn bovengenoemd geschrift. De brief naar
 30 Rome wordt door Völter uitgeschakeld; die is later bij het overdoopen van de zes andere als introductie bijgevoegd.

3) Aldus ook Harnack, *Real. Encycl* 3 XI kol. 664.

noten gewezen kan worden, bewijzen hoe goed Lucianus omtrent een en ander ingelicht was. 't Was wel oppervlakkige kennis, hij begreep niet veel van de drijfveeren in dat alles, en hij gaf zich ook de moeite niet ze te begrijpen, maar ook in dit opzicht wordt bevestigd de karakteristiek boven van 5 Lucianus gegeven: hij was journalist, met de goede en de kwade eigenschappen die deze qualificatie in zich bevat.

Beteekenis
van het
Christendom
volgens
Lucianus.

Overigens, gelijk ik zei, van de innerlijke beteekenis van het Christendom is Lucianus in de verste verte niet 10 doordrongen. Men zou zoo zeggen, *toen* was het voor iemand die zich een weinig moeite gaf, niet meer noodig Jodendom en Christendom te verwarren. De val van Jerusalem was haast een eeuw geleden, en sedert maakte ook de Staat een duidelijk onderscheid tusschen Joden en Christenen. 15 Maar Lucianus heeft eigenlijk te diepe minachting voor het Christendom om zich de moeite van juiste onderscheiding te geven. 't Is hem een beklagenswaardige, overigens vrij ongevaarlijke secte, welker leden de gemakkelijke prooizijn van den eersten den besten brutalen oplichter. Lucianus zou onmo- 20 gelijk hebben kunnen gelooven, dat anderhalve eeuw nadat hij zijn pamphlet schreef, de keizer van het Romeinsche Rijk den adelaar op de romeinsche vanen zou vervangen door het christelijke *labarum*, als het teeken, waaraan de overwinning beloofd was. En nog minder misschien zou 25 hij hebben kunnen denken dat weder een halve eeuw later een keizer, nu weder heidensch, een strijdschrift tegen de Cynici ¹⁾ zou publiceeren, maar dan om het ware Kynisme te verdedigen tegen dat nieuwe soort van Cynici dat een

1) Εἰς τοὺς ἀπαιδέτους κύνας, in *Juliani imper. quae supersunt* ed. 30 Hertlein Vol. I p. 234 sqq. Lipsiae 1875.

vriendschap sloot met het thans machtige Christendom 't Was de laatste aanval: ook Julianus vermocht den gang der geschiedenis niet te stuiten. Als lateren ¹⁾ nog over het Kynisme spreken, dan is het als over een verdwijnende of 5 bijna verdwenen philosophische secte.

LITERATUUROPGAVE.

Ter orientieering volgen hier de titels van enkele boeken en artikelen, die dan van zelf den belangstellende verder den weg wijzen:

- 10 Ed. Zeller, *Alexander und Peregrinus, ein Betrüger und ein Schwärmer*. Deutsche Rundschau, 1877 Januar. — (Ook afgedrukt in: *Vorträge und Abhandlungen*, 2e Sammlung 1877).

Jacob Bernays, *Lucian und die Kyniker*, Berlin 1879.

- Maurice Croiset, *Un ascète payen au siècle des Antonins*.
15 *Peregrinus Protée* (in de *Mémoires de l'académie des sciences et lettres de Montpellier*, tome VI 1880).

C. F. M. Deeleman, *Lucianus' geschrift De morte Peregrini*. Proefschr. Utr. 1902.

Over Lucianus in 't algemeen:

- 20 Maurice Croiset, *Essai sur la vie et les oeuvres de Lucien*, Paris 1892.

P. M. Bolderman *Studia Lucianea*. Lugd. Bat. 1893.

Helm, *Lucian und Menipp*, Leipzig 1906.

Over de verhouding van Kynisme en Christendom:

- 25 D. Plooiij, *Kynisme en Christendom*, in Theol. Studiën 1915 afl. 1 (bl. 1—32).

---

¹⁾ bv. Augustinus, *Civ. Dei* XIV 20.

Over de verhouding tusschen heidendom en christendom in 't algemeen vooral:

Ad. Harnack, *Mission u. Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrhunderten*, 2e Bnde, 2e Auflage, Leipzig 1906.

Van de algemeene werken over deze periode behoeven slechts de 5 namen genoemd te worden van Boissier, Friedländer, en voor den lateren tijd Seeck, (*Gesch. des Untergangs der antiken Welt*. 5 Bnde, Berlin; de 5e Bnd verscheen 1913).

HET LEVEN VAN LUCIANUS.

Onze kennis van Lucianus' leven berust bijna uitsluitend op eenige weinige mededeelingen, die wij in zijne eigen werken vinden, in de eerste plaats in den „Droom”,
5 (περὶ τοῦ ἐνυπνίου ἤτοι βίος Λουκιανοῦ), verder in den „Her-
motimus”, de „Apologie” (ἀπολογία περὶ τῶν ἐπὶ μισθῶ συνόντων)
en den „Tweemaal Aangeklaagde” (δὲς κατηγορούμενος).

Hij is ongeveer 125 geboren te Samosāta (tegenwoordig Samsat) de hoofdstad van het Syrische landschap Com-
10 magene, aan den Boven Euphraat, dus aan de uiterste
grens van de Grieksche wereld. Zijne ouders waren een-
voudige lieden, die geenszins over ruime middelen be-
schikten. Daarom werd hij, toen hij den leeftijd had
bereikt, dat er een beroep voor hem moest worden ge-
15 kozen, bij zijn oom, een beeldhouwer, in de leer gedaan.
Bij zijn eerste pogingen in het vak beging hij de onhandigheid een marmerplaat, die hij moest polijsten, te breken.
Een ruwe bestraffing deed hem schreiend naar huis loopen; zijne moeder troostte hem en nog snikkend viel hij des
20 avonds in slaap. In dien slaap had hij een wonderlijken
droom: twee vrouwengestalten, de Beeldhouwkunst en de
Wetenschap verschenen hem en trachtten hem beiden
voor zich te winnen; de laatste schilderde hem met
levendige kleuren den roem en de eer, die hem wachten,
25 als hij haar wilde volgen; hij kiest haar dan ook en weet
bij zijne ouders gedaan te krijgen, dat hij mag gaan
studeeren, d.w.z. hij gaat zich wijden aan de rhetorica,

die kunst, die toen roem en aanzien kon verschaffen. Ter nauwernood goed Grieksch sprekend, terwijl hij het barbarenkleed nauwelijks had afgelegd begeeft hij zich naar Ionië, waar Ephesus en Smyrna destijds brandpunten voor de studie waren,

Door ijverig bestudeeren van Homerus en de groote Attische schrijvers, inzonderheid de Comici, weet hij, de geboren Syriër, het zoover te brengen, dat hij onder de zoogenaamde Atticisten, de woordkunstenaars van die dagen, die er zich op toeleghen zooveel mogelijk de taal van Attica in de bloeiperiode na te bootsen, een eerste plaats bekleedt.

Weldra maakt hij zich naam als schrijver van verhandelingen, *ἐπιδείξεις* en *προκλήσις*, en hij houdt naar de gewoonte van die dagen lezingen en treedt ook als advocaat op. Hij onderneemt, zooals tegenwoordig muziekvirtuoozen, groote reizen en bezoekt Ionië en Grickenland, Rome en Italië, en Gallië, steeds voordrachten houdend.

Dit leven zette hij voort tot zijn veertigste levensjaar. Toen keerde hij als een rijk en algemeen geacht man naar zijne vaderstad, die hij arm en onbekend verlaten had, terug. Vandaar begaf hij zich naar Athene, waar hij verder het grootste deel van zijn leven doorbracht. Hij keerde nu de rhetorica den rug toe, om zich op de filosofie toe te leggen; deze behield echter niet lang zijne liefde: al spoedig legde hij zich met al zijne kracht toe op een nieuw, door hem zelf geschapen literatuurgenre, de satirische dialoog, waarin hij Plato en Aristophanes zocht te vereenigen, den ernst der wijsbegeerte met de scherts der comédie wilde verbinden. In deze periode schreef hij zijne beste werken. Ook zijn geschrift over Peregrinus' levenseinde valt in dezen tijd.

Op hoogen leeftijd is hij opnieuw aan het reizen gegaan, 't zij dat financieele achteruitgang hem hiertoe bewoog, 't zij dat hij zijne satirische dialogen meer algemeen bekend wilde maken. Eindelijk kreeg hij in Aegypte eene
5 administratieve betrekking, die niet onvoordeelig was. Het jaar van zijn dood staat niet vast, hij moet onder Commodus (180—192) gestorven zijn.

GETUIGENISSEN BIJ DE OUDE SCHRIJVERS
OMTRENT PEREGRINUS.

1. LUCIANUS, *Fugitivi* c. 1 sq. ΑΠΟΛΛΩΝ. Ἀληθῆ ταῦτά φασι, πάτερ, ὡς ἐμβάλοι τις φέρον αὐτὸν εἰς τὸ πῦρ κατέναντι Ὀλυμπίων, ἤδη πρεσβύτης ἄνθρωπος, 5 οὐκ ἀγεννῆς· θαναματοποιὸς τὰ τοιαῦτα; ἢ Σελήνη γὰρ ἡμῖν διηγεῖτο αὐτὴ ἐωρακέναι καιόμενον λέγουσα.

ΖΕΥΣ. Καὶ πάνυ ἀληθῆ, ὦ Ἀπολλον· ὡς μὴ ποτε γενέσθαι ὄφελεν.

ΑΠ. Οὕτω χρηστὸς ὁ γέρον ἦν καὶ ἀνάξιος ἐν πυρὶ 10 ἀπολωλέναι;

ΖΕΥΣ. Καὶ τοῦτο μὲν ἴσως· ἀλλ' ἐγὼ πολλὴν τὴν ἀηδίαν μέμνημαι ἀνασχόμενος τότε ὑπὸ κνίσης πονηρᾶς, οἷαν εἰκὸς ἀποφέρεσθαι ὀπτωμένων ἀνθρωπέων σωμάτων. εἰ γοῦν μὴ εἰς τὴν Ἀραβίαν ὡς εἶχον εὐθὺς ἀπιὼν 15 ὀχόμην, ἀπολώλειν ἂν, εὖ ἴσθι, ἀτοπία τοῦ καπνοῦ· καὶ ὁμως ἐν τοσαύτῃ εὐωδίᾳ καὶ ἀφθονίᾳ τῶν ἀρωμάτων καὶ ἐν λιβανωτῶ παμπόλλῳ μόλις αἱ ῥῖνες ἐπιλαθέσθαι μοι καὶ ἀπομαθεῖν ἤθελον τὴν κηλίδα ἐκείνην τῆς ὀσμῆς, ἀλλὰ καὶ νῦν ὀλίγου δέω ναυτιῶν ὑπομνησθεῖς αὐτῆς. 20

2. ΑΠ. Τί δαὶ βουλόμενος, ὦ Ζεῦ, τοιαῦτα εἴργασται ἑαυτόν; ἢ τί τὸ ἀγαθόν, ἀπανθρακωθῆναι ἐμπεσόντα εἰς τὴν πυράν;

ΖΕΥΣ. Τοῦτο μὲν οὐκ ἂν, ὦ παῖ, φθάνοις καὶ Ἐμπεδοκλεῖ πρὸ αὐτοῦ ἐγκαλῶν, ὅς ἐς τοὺς κρατῆρας ἦλατο καὶ αὐτὸς ἐν Σικελίᾳ.

ΑΠ. Μελαγχολίαν τινὰ δεινὴν λέγεις. ἀτὰρ οὐτός γε
5 τίνα ποτὲ ἄρα τὴν αἰτίαν ἔσχε τῆς ἐπιθυμίας;

ΖΕΥΣ. Αὐτοῦ σοι λόγον ἔρω, ὃν ἔλεξε πρὸς τὴν παρήγγυριν ἀπολογούμενος πρὸς αὐτοὺς ὑπὲρ τῆς τελευτῆς. ἔφη γάρ, εἴ γε μέμνημαι κτέ.

2. LUCIANUS, *adversus Indoctum* 14. χθὲς δὲ καὶ πρόφην
10 ἄλλος τις τὴν Πρωτέως τοῦ Κυνικοῦ βακτηρίαν, ἣν καταθέμενος ἦλατο ἐς τὸ πῦρ, ταλάντου κάκετος ἐπρίατο, καὶ ἔχει μὲν τὸ κειμήλιον τοῦτο καὶ δείκνυσιν ὡς Τεγεᾶται τοῦ Καλνδωνίου τὸ δέσμα καὶ Θηβαῖοι τὰ ὀσῆα τοῦ Γηρονόου καὶ Μεμφῖται τῆς Ἰσιδος τοὺς
15 πλοκάμους.

3. PSEUDO-LUCIANUS, *Demonactis Vita* 21. Περιεργίνου δὲ τοῦ Πρωτέως ἐπιτιμῶντος αὐτῷ, ὅτι ἐγέλα τὰ πολλὰ καὶ τοῖς ἀνθρώποις προσέπαιζε, καὶ λέγοντος· Δῆμῶναξ, οὐ κινῆς, ἀπεκρίνατο· Περιεργῶνε, οὐκ ἀνθρωπίεις.

20 4. AULUS GELLIUS, *Noctes Atticae* VIII. 3. Quem in modum et quam severe increpauerit, audientibus nobis, Peregrinus philosophus adulescentem Romanum ex equestri familia, stantem segnem apud se et assidue oscitantem.

5. AULUS GELLIUS, *ibid.* XII. 11. Philosophum, nomine
25 Peregrinum, cui postea cognomentum Proteus factum est, virum gravem atque constantem vidimus, cum Athenis essemus, deversantem in quodam tugurio extra urbem, cumque ad eum frequenter ventitarem, multa hercle dicere eum utiliter et honeste audivimus, in quibus id

fuit, quod praecipuum auditum meminimus. Virum quidem sapientem non peccaturum esse dicebat, etiamsi peccasse eum dii atque homines ignoraturi forent. Non enim poenae aut infamiae metu non esse peccandum censebat, sed iusti honestique studio et officio. Si qui tamen non essent tali vel ingenio vel disciplina praediti, uti se vi sua ac sua sponte facile a peccando tenerent, eos omnis tunc peccare proclivius existimabat, cum latere posse id peccatum putarent, impunitatemque ex ea latebra sperarent. „At si sciant”, inquit „homines, nihil omnium rerum diutius 10 posse celari, repressius pudentiusque peccabitur.” Propterea versus istos Sophocli, prudentissimi poetarum, in ore esse habendos dicebat:

πρὸς ταῦτα κρύπτει μὴδὲν, ὡς ἄπανθ' ὄρων
καὶ πάντ' ἀκούων πάντ' ἀναπτύσσει χρόνος. 15

6. FLAVIUS PHILOSTRATUS (bijgenaamd ὁ Ἀθηναῖος, begin 3e eeuw), *Vitae Sophistarum* II. 1. 33 (leven van Herodes Atticus) „ἀλλ' ὅπως γε, πρὸς τὰς λοιδορίας ἔρρωτο (ὁ Ἡρώδης) δηλώσει καὶ τὰ πρὸς τὸν κύνα Πρωτέα λεχθέντα ποτὲ ὑπ' αὐτοῦ Ἀθήνησιν· ἦν μὲν 20 γὰρ τῶν οὕτω θαρραλέως φιλοσοφούντων ὁ Πρωτέυς, οὗτος, ὡς καὶ ἐς πῦρ ἑαυτὸν ἐν Ὀλυμπία ῥῖψαι, ἐπηκολούθει δὲ τῷ Ἡρώδῃ κακῶς ἀγορευῶν αὐτὸν ἡμιβαρβάρῳ γλώττῃ· ἐπιστραφεὶς οὖν ὁ Ἡρώδης· „ἔστιω“, ἔφη, „κακῶς με ἀγορεύεις, πρὸς τί καὶ οὕτως;“ Ἐπι- 25 κειμένου δὲ τοῦ Πρωτέως ταῖς λοιδορίαις· „γεγηράκαμεν“ ἔφη „σὺ μὲν κακῶς με ἀγορευῶν, ἐγὼ δὲ ἀκούων“, ἐνδεικνύμενος δῆπου τὸ ἀκούειν μὲν, κατα-

γελᾶν δ' ὑπὸ τοῦ πεπεῖσθαι τὰς ψευδεῖς λουδορίας μὴ
περαιτέρω ἀκοῆς ἴκειν.

7. AMMIANUS MARCELLINUS (uit Antiochië ± 330—400),
Rerum Gestarum l. XXIX 1. 38. 39. Universi (n.l. eenige
5 personen, die met een zekeren wijsgeer Simonides eene
samenzwering tegen keizer Valens hadden gesmeed) flebi-
liter jugulantur praeter Simonidem, quem solum saevus
ille sententiae lator (n.l. keizer Valens) efferatus ob con-
stantiam gravem, iusserat flammis exuri. Qui vitam ut
10 dominam fugitans ravidam, ridens subitas momentorum
ruinas immobilis conflagravit, Peregrinum illum imitatus
Protea cognomine, philosophum clarum, qui cum mundo
digredi statuisset, Olympiae quinquennali certamine sub
Graeciae conspectu totius, adscenso rogo, quem ipse
15 construxit, flammis absumtus est.

7. SUIDAS, s.v. *Φιλόστρατος ὁ Πρωῶτος* noemt onder
de werken van dezen o.a.: *Πρωτέα κῶνα ἢ Σοφιστήν.*

9. TATIANUS (uit Assyrie, christelijk Apologeet, 2de
helft der 2de eeuw), *Λόγος πρὸς Ἑλληνας* c. 25 (ed.
20 Otto) *Τί μέγα καὶ θαυμαστὸν οἱ παρ' ὑμῖν ἐργάζονται*
φιλόσοφοι — λέγοντες μὲν δεῖσθαι μηδενὸς κατὰ δὲ
τὸν Πρωτέα σκυτοδέψου μὲν χρῆζοντες διὰ τὴν πῆραν,
ὕφάντου δὲ διὰ τὸ ἱμάτιον καὶ διὰ τὸ ξύλον δρυοτόμου,
διὰ δὲ τὴν γαστριμαργίαν τῶν πλουτούντων καὶ ὄψοποιῶ.

10. ATHENAGORAS (geb. te Athene, 2e helft der 2de eeuw)
Προσβεία περὶ Χριστιανῶν c. 26 (ed. Geffcken S. 145 f.) *Ἡ μὲν*
(scil. Τρωάς) Νερυλλίνου εἰκόνας ἔχει — ὁ ἀνὴρ τῶν καθ'
ἡμᾶς — τὸ δὲ Πάριον Ἀλεξάνδρου καὶ Πρωτέως . . . ὁ δὲ
τοῦ Ἀλεξάνδρου (scil. ἀνδρίας) καὶ ὁ τοῦ Πρωτέως
30 *(τοῦτον δ' οὐκ ἀγνοεῖτε ὅτιμιντα ἑαυτὸν εἰς τὸ πῦρ περὶ*

τὴν Ὀλυμπίαν), ὁ μὲν καὶ αὐτὸς λέγεται χορηματίζειν, τῷ δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου . . . δημοτελεῖς ἄγονται θυσίαι.

11. TERTULLIANUS, *ad Martyres* c. 4 item Empedocles, qui in ignes Aetnaei montis desilivit, et Peregrinus, qui non olim se rogo immisit. 5

12. EUSEBIUS, *Chronicorum libri duo* Berol. 1866. 75, ed. Alfred Schöne T. I. p. 170 sq. bij het jaar 2181 van Abraham = het 1ste jaar der 236e Olympiade en het 5e jaar van Marcus Aurelius = 165 na Chr. volgens SYNCCELLUS Περειγρίνος ὁ φιλόσοφος ἐν πανηγύρει πῦρ ἀνάψας ¹⁰ ἑαυτὸν ἐνέπρησε μιμούμενος Καλανὸν Βραχμανὸν τὸν κατὰ Ἀλέξανδρον γυμνοσοφιστήν.

In de in 't Latijn vertaalde Armenische vertaling: Pisis ignem accendit Peregrinus philosophus in festo publico (panegyri) et se ipsum intus iecit. 15

In de Latijnsche vertaling van HIERONYMUS: Aput Pisas Peregrinus filosofus rogo, quod ex lignis conposuerat, incenso semet superiecit.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΕΡΕΓΡΙΝΟΥ ΤΕΛΕΥΤΗΣ.

1. Δουκιανὸς Κρονίῳ εὖ πράττειν. Ὁ κακο-
δαίμων Περεγρίνος ἢ (ὡς αὐτὸς ἔχαιρεν ὀνομάζων ἑαυτὸν)

1. Κρονίῳ, over Kronios weten wij niets meer dan in het stuk
5 zelf, c. 2, 37, 43 en 45 wordt medegedeeld. Misschien
is dezelfde persoon bedoeld als de Kronios, die door
Porphyrius meermalen als een bekend Platonicus wordt
vermeld; vgl. BERNAYS, *Lucian und die Kyniker*, S. 3. 88.
εὖ πράττειν, uit deze begroetingsformule, die Luc. hier
10 in plaats van het gewone χαίρειν gebruikt, blijkt, dat
Kronios Platonicus is; de invoering van dezen groet
wordt door Luc. *de Lapsu in salutando* c. 4 aan Plato
zelf toegeschreven: ἀλλ' ἰ θαυμαστός Πλάτων, ἀνὴρ ἀξιώπισ-
τος νομοθέτης τῶν τοιούτων, τὸ μὲν χαίρειν κελεύειν καὶ πάν-
15 ἀποδοκιμάζει ὡς μοχθηρὸν ἔν καὶ οὐδὲν σπουδαῖον ἐμφαίνειν,
τὸ δ' εὖ πράττειν αὐτ' αὐτοῦ εἴσάγει ὡς κοινὸν σώμα-
τός τε καὶ ψυχῆς εὖ διακειμένων σύμβολον, καὶ ἐπιστέλλων
γε τῷ Διονυσίῳ („in een brief aan L.") κίτιᾶται αὐτόν,
ἔτι ποιῶν ἐς τὸν Ἀπόλλω („in een gedicht op A.") χαίρειν
20 τὸν θεὸν προσεῖπεν ὡς ἀνάξιον τοῦ Πυθίου καὶ οὐχ ὅπως θεοῖς
ἀλλ' οὐδ' ἀνθρώποις δεξίσις πρέπον. Luc. gebruikt de uit-
drukking nog éénmaal in zijne geschriften en wel in

Πρωτεύς αὐτὸ δὴ ἐκείνο τὸ τοῦ Ὀμηρικοῦ Πρωτεύως ἔπα-
θεν· ἅπαντα γὰρ δόξης ἔνεκα γενόμενος καὶ μυρίας τρο-
πὰς τραπόμενος τὰ τελευταῖα ταῦτα καὶ πῦρ ἐγένετο·
τοσοῦτῳ ἄρα τῷ ἔρωτι τῆς δόξης εἶχετο. καὶ νῦν ἐκεῖνος
ἀπηνδράκωταί σοι ὁ βέλτιστος κατὰ τὸν Ἐμπεδοκλέα, ⁵

de opdracht van den *Nigrinus*; van dezen *Nigrinus*
weten wij, dat hij *Platonicus* is. Het gebruik van dezen
groet is dus blijkbaar eene attentie van *Luc.*, als hij
zich tot een aanhanger van de school van *Plato* richt.
vgl. *BERNAYS* a.a.O. 10

Πρωτεύς, de bekende zeegod *Proteus* kon allerlei ge-
stalten aannemen. *HOM. Od.* δ. 417 sq. waar hij zich
ook in *vuur* veranderen kan. Wij moeten aannemen,
dat oorspronkelijk *Peregrinus*' vijanden hem om zijne
veranderlijkheid spottend zoo genoemd hebben, maar ¹⁵
dat hij zelf, die in die veranderingen juist de consequente
doortrekking van een zelfde levenslijn zag, dezen naam
als een soort van eeretitel heeft beschouwd en gaarne
heeft aangenomen. Vgl. den naam *κύων* (*Inl.* p. 23 r. 18 v.v.)
en bij ons de „Geuzen”. 20

δόξης ἔνεκα, „uit roemzucht”.

τὰ τελευταῖα ταῦτα, adverbiaal.

ἀπηνδράκωταί σοι, σοι is dat. *ethicus*.

κατὰ τὸν Ἐμπεδοκλέα, „op de manier van *Empedokles*”,
een wijsgeer van *Akragas* (*Agrigentum*) op *Sicilie* ²⁵
± 490—430, die het eerst de bekende vier elementen
aannam. Volgens het verhaal zou hij zich om door zijn
plotseling verdwijnen indruk te maken in den krater
van de *Aetna* hebben gestort; dit werd echter verraden
doordat de vulkaan zijn sandaal uitbraakte. *Luc.* vermeldt ³⁰

παρ' ὅσον ὁ μὲν καὶ διαλαθεῖν ἐπειράθη ἐμβαλὼν ἑαν-
 τὸν εἰς τοὺς κρατήρας, ὁ δὲ γεννάδας οὗτος τὴν πολυαν-
 θρωποτάτην τῶν Ἑλληνικῶν πανηγύρεων τηρήσας, πυρὰν
 ὅτι μεγίστην νήσας ἐνεπήδησεν ἐπὶ τοσοῦτων μαρτύρων,
 5 καὶ λόγους τινὰς ὑπὲρ τούτου εἰπὼν πρὸς τοὺς Ἑλληνας
 οὐ πρὸ πολλῶν ἡμερῶν τοῦ τολμήματος. **2.** πολλὰ τοίνυν
 δοκῶ μοι ὄρᾶν σε γελῶντα ἐπὶ τῇ κορύξῃ τοῦ γέροντος,
 μᾶλλον δὲ καὶ ἀκούω βοῶντος οἰά σε εἰκὸς βοᾶν, ὃ τῆς
 ἀβελτερίας, ὃ τῆς δοξοκοπίας, ὃ τῶν ἄλλων ἃ λέγειν
 10 εἰώθαμεν περὶ αὐτῶν. σὺ μὲν οὖν πόρρω ταῦτα καὶ μακροῦ
 ἀσφαλέστερον, ἐγὼ δὲ παρὰ τὸ πῦρ αὐτό, καὶ ἔτι πρό-
 τερον ἐν πολλῷ πλήθει τῶν ἀκροατῶν εἶπον αὐτά, ἐνίων

hem dikwijls. *Dial. Mort.* 20, *Pisc.* 2, *Ver. Hist.* II. 21,
Icar. 13, *Fugit.* 2.

15 παρ' ὅσον, „behalve in zooverre, dat . . .”, „met dit
 onderscheid dat . . .”

καὶ διαλαθεῖν ἐπειράθη, „hij beproefde juist ver-
 borgen te blijven.”

οὐ — τολμήματος, „niet vele (= een paar) dagen voor
 20 die vermetele daad.”

2. κορύξ, κορύξ is eigenlijk verkoudheid, verstopping
 van neus en andere ademhalingsorganen, vnd. sufheid,
 domheid, omdat deze verstopping het denkvermogen
 belemmert.

25 δοξοκοπίας, „roemzucht”.

περὶ αὐτῶν, „over die dingen”, men zou eerder τούτων
 of τῶν τοιούτων verwachten.

πόρρω, nl. van de plaats waar de zelfverbranding van
 Peregrinus plaats had.

μὲν ἀχθομένων, ὅσοι ἐθαύμαζον τὴν ἀπόνοιαν τοῦ γέροντος· ἦσαν δέ τινες οἱ καὶ αὐτοὶ ἐγέλων ἐπ' αὐτῷ. ἀλλ' ὀλίγου δεῖν ὑπὸ τῶν Κυνικῶν ἐγὼ σοι διεσπάρσθην ὥσπερ ὁ Ἀκταίων ὑπὸ τῶν κυνῶν ἢ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ ὁ Πενθεὺς ὑπὸ τῶν Μαινάδων. 3. ἢ δὲ πᾶσα τοῦ δράμα- 5

ἀπόνοιαν, vgl. Aant. op c. 38.

καὶ αὐτοί, „eveneens”, „evenals ik”.

ὀλίγου — διεσπάρσθην, het verhaal bij Suidas, dat Luc. door honden zou zijn verscheurd als straf voor zijne (vermeende) lasteringen tegen het Christendom, is mis- 10 schien ontstaan door het misverstaan van deze plaats. vgl. SUID. sub v. Λουκιανός: τελευτῆσαι δὲ αὐτὸν λόγος ὑπὸ κυνῶν. ἐπεὶ κατὰ τῆς ἀληθείας ἐλύττησεν. εἰς (Byzantijnsch voor ἐν) γὰρ τὸν Περεγρίνου βίον κατ'ἀπτεται τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ αὐτὸν βλασφημεῖ τὸν Χριστὸν ὁ πικρμύκρος. 15 διὸ καὶ τῆς λύττης ποινὰς ἀρκούσας ἐν τῷ παρόντι δέδωκεν· ἐν δὲ τῷ μελλόντι κληρονόμος τοῦ αἰωνίου πυρὸς μετὰ τοῦ Σατανᾶ γενήσεται.

Ἀκταίων, een kleinzoon van Cadmus werd, omdat hij Artemis en hare nymphen had bespied, door deze in 20 een hert veranderd en vervolgens door zijne eigen honden verscheurd, vgl. OVID. *Metam.* III. 131—250.

Πενθεύς, eveneens een ¹kleinzoon van Cadmus — vnd. ἀνεψιός van Actaeon — en diens opvolger als koning van Thebe verzette zich tegen de invoering van den 25 Bacchusdienst. Toen hij de Bacchanten in het gebergte vervolgde, werd hij door zijne eigen moeder Agaue (die hem in hare bacchantische razernij voor een wild dier aanzag) en de andere Bacchanten ver-

τος διασκευὴ τοιάδε ἦν· τὸν μὲν ποιητὴν οἶσθα οἶός τε
 ἦν καὶ ἠλίκα ἐτραγῳδαί παρ' ὄλον τὸν βίον ὑπὲρ τὸν
 Σοφοκλέα καὶ τὸν Αἰσχύλον. ἐγὼ δέ, ἐπεὶ τάχιστα εἰς
 τὴν Ἑλιν ἀφικόμεην, διὰ τοῦ γυμνασίου ἀλύων ἐπήκουον
 5 ἅμα Κυρικοῦ τινος μεγάλην καὶ τραχείαν τῆ φωνῆ τὰ

scheurd. EURIP. *Bacch.* 1043—1147. OVID. *Metam.*
 III. 513—733.

3. ἡ διασκευή, „de mise-en-scène.”

οἶός τε ἦν, τε behoort hier niet bij οἶός maar bij het
 10 volgende καί.

ἐτραγῳδεῖν, het beeld van een drama wordt volgehouden;
 wij zouden in dit verband eer van „comédie spelen”
 spreken. Bij de Grieken heeft τραγῳδεῖν al spoedig de
 slechte beteekenis van „overdrijven” gekregen.

15 διὰ τοῦ γυμνασίου, PAUSAN. VI. 23 deelt mede, dat
 het gymnasium te Elis met hooge platanen was beplant;
 't was dus zeer geschikt om er te wandelen.

ἀλύων, hier „doelloos rondsletterend” cf *Dial. Marin.* 13, 1.
 Bij DIO CHRYSOST. I. 79 komt het voor in den zin van
 20 slaapwandelen, deze plaats is te vinden in het *Grieksche*
Leesboek van VON WILAMOWITZ-MOELLENDORF, bewerkt
 door Dr. E. BESSEM, p. 33 r. 13. De oorspronkelijke
 beteekenis is „buiten zich zelven zijn”, hetzij van vreugde,
 hetzij van smart.

25 μεγάλην καὶ τραχείαν τῆ φωνῆ, door Luc. veel gebruikte
 woordschikking, in dit stuk c. 13, 19, 21, 32, 39, wij
 vertalen: „met een luide en schorre stem”.

συνήθη ταῦτα καὶ ἐκ τριόδου [τὴν ἀρετὴν] ἐπιβοωμένον
καὶ ἄπασιν ἀπαξαιπλῶς λουδορουμένου· εἶτα κατέληξεν
αὐτῷ ἡ βροὴ ἐς τὸν Πρωτέα. καὶ ὡς ἂν οἴός τε ὦ, πει-
ράσομαι σοὶ αὐτὰ ἐκεῖνα ἀπομνημονεῦσαι ὡς ἐλέγετο· σὺ
δὲ γνωριεῖς δηλαδὴ πολλάκις αὐτοῖς παραστάς βοῶσιν.⁵

4. Πρωτέα γάρ τις, ἔφη, κενόδοξον τολμᾷ λέγειν, ὦ γῆ
καὶ ἤλιε καὶ ποταμοὶ καὶ θάλαττα καὶ πατρῶε Ἡράκλειε,
Πρωτέα τὸν ἐν Συρίᾳ δεθέντα, τὸν τῇ πατρίδι ἀνέντα
πεντασισχίλια τάλαντα, τὸν ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων πόλεως
ἐκβληθέντα, τὸν τοῦ Ἡλίου ἐπισημότερον, τὸν αὐτῷ¹⁰

ἐκ τριόδου, eigl, „van den driesprong”, „van de straat”,
„gewoon”, „plat”. De Romeinen gebruiken *trivialis*
in dien zin. Met die gewone, triviale dingen wordt
eene aanprijzing van de ἀρετή bedoeld.

ἐπιβοωμένον, ἐπιβοᾶσθαι is hier ongeveer = Φρυεῖν,¹⁵
ὑμνεῖν, den mond vol van iets hebben, zoo b.v. THUC.

VI. 16. 6. καὶ διὰ ταῦτα τὰ ἴδια ἐπιβοῶμενος.

ἀπαιξαιπλῶς, „eenvoudig”.

αὐτὰ ἐκεῖνα, „[die dingen] woordelijk”.

δηλαδὴ, „natuurlijk”; dergelijke veel voorkomende ver-²⁰
bindingen worden in dezen tijd als één woord beschouwd
en dus aaneen geschreven, zoo ook r. 2 ἀπαιξαιπλῶς,
c. 8 r. 6 μονουσιχί, tantum non, „zoo goed als”, „bijna”.

4. πατρῶε Ἡράκλειε, over Herakles als het ideaal der
Cynici zie men Inl. p. 23 r. 2 vv. We zouden πατρῶος²³
hier door „geestelijke vader” kunnen weergeven.

ἐν Συρίᾳ, bedoeld is de Romeinsche provincie Syria,
waartoe ook Palaestina behoorde vgl. EVANG. LUC. II, 2.

δεθέντα — ἀνέντα — ἐκβληθέντα, men lette op de

ἀνταγωνίσασθαι τῷ Ὀλυμπίῳ δυνάμενον; ἀλλ' οὐτὶ διὰ πυρὸς ἐξάγειν τοῦ βίου διέγνωνκεν ἑαυτὸν, εἰς κενοδοξίαν τινεὶς τοῦτο ἀναφέρουσιν. οὐ γὰρ Ἡρακλῆς οὕτως; οὐ γὰρ Ἀσκληπιὸς [καὶ Διόνυσος] κεραινωῖ; οὐ γὰρ τὰ τελευταῖα 5 Ἐμπεδοκλῆς εἰς τοὺς κραιτῆρας;

5. Ὡς δὲ ταῦτα εἶπεν ὁ Θεαγένης — τοῦτο γὰρ ὁ κεραινωῖς ἐκεῖνος ἔκαλεῖτο — ἠρόμην τιὰ τῶν παρεστῶτων, τί βούλεται τὸ περὶ τοῦ πυρὸς ἢ τί Ἡρακλῆς καὶ Ἐμπεδοκλῆς πρὸς τὸν Πρωτέα. ὁ δέ, Οὐκ εἰς μα- 10 κρὰν, ἔφη, καύσει ἑαυτὸν ὁ Πρωτεὺς Ὀλυμπίαισι. Πῶς οὖν, ἔφη, ἢ τίνος ἔνεκα; εἶτα ὁ μὲν ἐπειρᾶτο λέγειν, ἐβόα δὲ ὁ Κυνικός, ὥστε ἀμήχανον ἦν ἄλλον ἀκούειν. ἐπήκουον οὖν τὰ λοιπὰ ἐπαντιλοῦντος αὐτοῦ καὶ θαυμασ- στάς τινεὶς ὑπερβολὰς διεξιόντος κατὰ τοῦ Πρωτέως· τὸν

15 ὁμοιοπέλευτον in deze zeer rhetorisch gekleurde passage; voor de feiten vergelijk men c. 12, 15, 18.

Ἀσκληπιός, is door Zeus met den bliksem gedood, omdat hij door zijne kunst zelfs dooden in het leven terugriep.

5. Θεαγένης, een bekend Cynicus; vgl. Inl. p. 39 20 r. 15 vv.

ἐπαντιλοῦντος, ἐπαντιλεῖν is eigl. op iets scheppen, overgieten, hier „een woordenvloed laten stroomen”. Bij ons wordt „opscheppen” in soortgelijken zin gebezigd.

25 Θαυμαστός τις, τις versterkt hier het begrip, dat in Θαυμαστός ligt.

κατὰ τοῦ Πρωτέως, κατὰ heeft hier geen ongunstige beteekenis. Zoo b.v. ook PLATO, *Phaedo* c. 29 p. 81 A κατὰ τῶν μεμνημένων.

μὲν γὰρ Σινωπέα ἢ τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ Ἄντισθένη οὐδὲ παραβάλλειν ἰξίου αὐτῷ, ἀλλ' οὐδὲ τὸν Σωκράτην αὐτόν, ἐκάλει δὲ τὸν Δία ἐπὶ τὴν ἄμυλλαν. εἶτα μέντοι ἔδοξεν αὐτῷ ἴσους πως φυλάξει αὐτοὺς καὶ οὕτω κατέπαυε τὸν λόγον· 6. Δύο γὰρ ταῦτα, ἔφη, ὁ βίος ἄριστα⁵ δημιουργήματα ἐθεάσατο, τὸν Δία τὸν Ὀλύμπιον καὶ Πρωτέα, πλάσται δὲ καὶ τεχνῖται τοῦ μὲν Φειδίας, τοῦ δὲ ἢ φύσις. ἀλλὰ νῦν ἐξ ἀνθρώπων εἰς θεοὺς τὸ ἄγαλμα τοῦτο οἰγήσεται ὀχούμενον ἐπὶ τοῦ πυρὸς ὄρφανὸς ἡμῶς καταλιπόν. ταῦτα ξὺν πολλῷ ἰδρῶτι διεξελθὼν ἐδάκρυε¹⁰ μάλα γελοίως καὶ τὰς τρίχας ἐτίλλετο ὑποφειδόμενος μῆ

τὸν Σινωπέα, Diogenes, geboortig van Sinope aan den Pontus Euxinus; dergelijke aanduidingen van eene bekende persoonlijkheid zijn in dezen tijd zeer gewoon, zoo b.v. ὁ Σταγειρίτης voor Aristoteles, die te Stagira 15 op Chalcidice is geboren.

Ἄντισθένη, Antisthenes, een leerling van Socrates, is de stichter der Cynische School. vgl. Inl. p. 21 r. 1vv. ἴσους πως φυλάξει αὐτούς, „den strijd tusschen hen onbeslist te laten”; de Cynicus stelt zich met Zeus²⁰ gelijk, vgl. Inl. p. 38 r. 22 vv.

6. ὁ βίος, „de wereld”, komt dikwijls bij Luc. zoo voor, in dit stuk nog c. 11.

δημιουργήματα, „meesterstukken”.

ὄρφανὸς ἡμῶς καταλιπόν, het beeld is ontleend aan²⁵

PLATO, *Phaedo* c. 65 p. 116 A, waar Socrates' leerlingen meenen na zijn dood ὥσπερ πατὴρ στερηθέντες διέξεν ὄρφανὸν τὸν ἔπειτα βίον.

ὑποφειδόμενος, „eenigszins sparend”; omdat de betee-

πάνυ ἔλκειν, καὶ τέλος ἀπῆγον αὐτὸν λύζοντα μεταξὺ τῶν Κυρικῶν τινας παραμυθούμενοι. 7. μετὰ δὲ τοῦτον ἄλλος εὐθύς ἀναβαίνει οὐ περιμείνας διαλυθῆναι τὸ πλῆθος, ἀλλὰ ἐπ' αἰθομένοις τοῖς προτέροις ἱεροῖς
 5 ἐπέχει τῶν σπονδῶν· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐπὶ πολὺ ἐγάλα καὶ δῆλος ἦν νειόθεν αὐτὸ δρῶν, εἶτα ἤρξατο ὠδέ πως·
 Ἐπεὶ ὁ κατάρατος Θεαγένης τέλος τῶν μαρωτάτων αὐτοῦ λόγων τὰ Ἑρακλείτου δάκρυα ἐποίησατο, ἐγὼ κατὰ τὸ

kenis van „er voor oppassend” inligt, staat bij den
 10 volgenden Inf. μῆ.

τέλος, adverbiaal: „ten slotte”.

7. ἄλλος, c. 31 verklaart Luc. den naam van dien
 anderen spreker niet te kennen; we kunnen aannemen,
 dat Luc. alles, wat hij dezen anonymus laat zeggen,
 15 zelf voor zijne rekening neemt.

ἐπ' αἰθομένοις — σπονδῶν, „terwijl het vorige offer
 nog aan het branden was, goot hij er wijn op”, eene
 toespeling op HOM. II. Λ 775 sq. ἔρχε δὲ χρύσειον ἄλειπον/
 σπένδων αἰθοπα οἶνον ἐπ' αἰθομένοις ἱεροῖσιν; hier overdrach-
 20 telijk in den zin van: „hij liet er geen gras over groeien”.

νειόθεν. een dichterlijk woord, eigl. van onderen af.
 HOM. Od. κ. 10 νειόθεν ἐκ καρδίας „uit den diepsten
 grond van zijn hart”, hier: „van harte”.

τὰ Ἑρακλείτου δάκρυα — τοῦ Δημοκρίτου γέλωτος,
 25 Heraclitus, wijsgeer uit Ephesus leefde ± 500; zijn
 gronddenkbeeld is: πάντα ῥεῖ; hij was eene sombere,
 norsche persoonlijkheid. Democritus geb. ± 460 te Abdera,
 is de vader der atomenleer; hij was iemand van een
 opgeruimd karakter. Het verschil tusschen beiden in
 30 dit opzicht wordt duidelijk geïllustreerd door de γυῶμι,

ἐναντίον ἀπὸ τοῦ Δημοκροῖτου γέλωτος ἄρξομαι. καὶ αὐθις ἐγέλα ἐπὶ πολὺ, ὥστε καὶ ἡμῶν τοὺς πολλοὺς ἐπὶ τὸ ὅμοιον ἐπεσπάσατο. 8. εἶτα ἐπιστρέψας ἑαυτόν, "Ἡ τί γὰρ ἄλλο, ἔφη, ᾧ ἄνδρες, χρὴ ποιεῖν ἀκούοντα μὲν οὕτω γελοίων ῥήσεων, ὁρῶντα δὲ ἄνδρας γέροντας δοξα- 5 ρίου καταπτύστου ἔνεκα μονορουχὶ κυβιστῶντας ἐν τῷ μέσῳ; ὡς δὲ εἰδείητε οἷόν τι τὸ ἀγαλμᾶ ἐστὶ τὸ κανθησόμενον, ἀκούσατέ μου ἐξ ἀρχῆς παραφυλάξαντος τὴν γνώμην αὐτοῦ καὶ τὸν βίον ἐπιτηρήσαντος· ἔνα δὲ παρὰ τῶν πολιτῶν αὐτοῦ ἐπυνθανόμεν καὶ οἷς ἀνάγκη ἦν 10

spreuken, die van beiden zijn overgeleverd, te vinden *Grieksch Leesboek* I p. 36 vlg. Later heeft men hiervan gemaakt, dat H. steeds weende en D. steeds lachte om de dwaasheden der menschen. vgl. IUVEN. X 28 sq. Iamne igitur laudas quod de sapientibus 15 alter /ridebat, quoties de limine moverat unum/ protuleratque pedem, flebat contrarius auctor?

8. ἐπιστρέψας ἑαυτόν, ἐπιστρέφειν kan o.a. beteekenen „tot andere (en wel betere) gedachten brengen”, „verbeteren”, bijv. LUC. *de conscribend. hist.* 5. εἶδεν . . . οὐ πάνυ 20 πολλοὺς αὐτῶν (van degenen, die meenen, dat iedereen wel geschiedenis schrijven kan) ἐπιστρέψων. PLUT. *Crass.* 10 οὕτω δ' ἐπιστρέψας τοὺς ἄνδρας (hij had n.l. de decimatio toegepast) ἤγεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους; dus hier: „nadat hij zich zelf verbeterd had”, „nadat hij ernstig was geworden”. 25 εἰδείτε, eigl. een ionische vorm, die in deze taal dikwijls voor het attische εἰδείτε wordt gebruikt. Luc. gebruikt in finale zinnen dikwijls den opt., ook al staat in den hoofdzin een hoofdtijd.

ἀκριβῶς εἰδέναι αὐτόν. 9. τὸ γὰρ τῆς φύσεως τοῦτο
 πλάσμα καὶ δημιουργημα, ὃ τοῦ Πολυκλείτου κανόν,
 ἐπεὶ εἰς ἄνδρας τελεῖν ἤρξατο, ἐν Ἀρμενίᾳ μοιχεύων
 ἀλὸν μάλα πολλὰς πληγὰς ἔλαβε καὶ τέλος κατὰ τοῦ
 5 τέλους ἀλάμενος διέφυγεν· εἶτα μειράκιόν τι ὠραῖον
 διαφθείρας τρισχιλίων ἐξωνήσατο παρὰ τῶν γονέων
 τοῦ παιδὸς πενήτων ὄντων μὴ ἐπὶ τὸν ἀρμοστήν
 ἀπαχθῆναι τῆς Ἀσίας. 10. ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα
 εἴσειν μοι δοκῶ· πηλὸς γὰρ ἔτι ἄπλαστος ἦν καὶ

- 10 9. ὁ τοῦ Πολυκλείτου κανόν, bij den Δερυφόρος van
 den beeldhouwer Polycletus van Sicyon ± 450 waren
 verhoudingen zoo volmaakt, dat men die later als een
 maatstaf en voorbeeld beschouwde. Een afbeelding van
 een copie van het beeld vindt men bij Luckenbach
 no. 112. Spottend wordt Peregrinus hier zoo genoemd,
 15 omdat hij het best aan de vereischten van de ἀρετή
 zou beantwoorden.

εἰς ἄνδρας τελεῖν, naar analogie van εἰς ἰππέας τελεῖν
 en dergelijke uitdrukkingen, eigl. de belasting voor eene
 zekere klasse betalen, vnd. tot die klasse behooren, dus
 20 hier = volwassen zijn.

ἀπαχθῆναι, ἀπάργεσθαι is hiervoor de technische term cf. c. 34.

10. πηλὸς — ἄπλαστος, men lette er op, hoe goed het
 beeld wordt volgehouden. We kunnen wel aannemen,
 dat hetgeen Luc. van Peregrinus' stormachtige jeugd
 25 verhaalt in hoofdzaak waarheid bevat; het is geen
 ongewoon verschijnsel, dat lieden, die in hun jonge
 jaren een losbandig leven leidden, later strenge asceten
 zijn geworden. Maar daarom behoeft hij nog geen
 vadermoordenaar te zijn geweest.

οὐδέπω ἐντελὲς ἄγαλμα ἡμῶν ἐδεδημιούργητο· ἂ δὲ τὸν πατέρα ἔδρασε καὶ πάνυ ἀκοῦσαι ἄξιον· καίτοι πάντες ἴστε καὶ ἀκηκόατε ὡς ἀπέπνιξε τὸν γέροντα οὐκ ἀνασχόμενος αὐτὸν ὑπὲρ ἐξήκοντα ἔτη ἤδη γηρῶντα. εἶτα ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα διεβεβόητο, φυγὴν ἑαυτοῦ καταδικάσας 5 ἐπλανᾶτο ἄλλοτε ἄλλην ἀμείβων. 11. ὅτεπερ καὶ τὴν θαναμαστὴν σοφίαν τῶν Χριστιανῶν ἐξέμαθε, περὶ τὴν

Φυγὴν ἐαυτοῦ καταδικάσας, we behoeven dit vertrek van Peregrinus uit zijne vaderstad niet op te vatten als eene vrijwillige ballingschap om de aanklacht van ¹⁰ vadermoord te ontgaan. Er is blijkbaar in 't geheel geen aanklacht ingediend. P.'s vertrek had dat niet kunnen verhinderen; men had hem bij verstek kunnen veroordeelen en zijn niet onbelangrijk vermogen kunnen verbeurd verklaren. Misschien heeft er eene innerlijke ¹⁵ verandering bij hem plaats gehad en verliet hij Parium om radicaal met zijn verleden te kunnen breken.

ἄλλην ἄλλοτε ἀμείβων, achter ἄλλην is γῆν te denken, dus „telkens weer naar een ander land trekkend,” „van het eene land naar het andere trekkend.” ²⁰

11. τὴν — Χριστιανῶν, Θαναμαστὴν is in ongunstigen zin gebruikt, cf. c. 17; over de ergernis, die c. 11—16 in vroeger tijd (ten onrechte!) hebben gegeven zie men Inl. p. 18 r. 8 vv. In een handschrift is de Peregrinus met opzet overgeslagen met deze aantekening: ἐνταῦθα ²⁵ παρείθη ἐκοντὶ (met opzet) ὁ περὶ Περεγρίνου τελευταῖος λόγος διὰ τὸ ἀποσκῶπτειν ἐν τούτῳ εἰς τοὺς Χριστιανούς; uit een ander zijn de bladen, die den Peregrinus bevatten, uitgescheurd, alleen c. 1—4 en 42—45, die men zonder het voorafgaande en het volgende stuk te beschadigen ³⁰

Παλαιστίνην τοῖς ἱερεῦσι καὶ γραμματεῦσιν αὐτῶν ξυ-
γενόμενος. καὶ τί γάρ; ἐν βραχεῖ παῖδας αὐτοὺς ἀπέφηρε

- niet kon verwijderen, zijn blijven staan. De Scholiast teekent bij deze woorden aan: *Ἐκκλισίᾳ μὲν οὖν, ᾧ μικρῆ,*
 5 *καὶ παντὸς ἐπέκεινα Ἐκκλῆσιας, εἰ καὶ σοὶ τοῦ Φιλῶ ὄντι καὶ ἀλλοζῶνι τὸ ἀλλοῖς αὐτῆς ἀνεπίσιμπτου καὶ ἀθέατον.* Het woord *σοφία* heeft hier religieuze bijbeteekenis, ongeveer „Theosophie”.
ἱερεῦσι, priesters in den eigenlijken zin kent het oude Christendom niet: de oude Israëlietische offerdienst was
 10 door het ééne offer op Golgotha te niet gedaan (*Hebr.* IX : 11 sq.), en door de verwoesting van den tempel te Jerusalem zelfs voor de Joden onmogelijk geworden; het heidensche priesterschap berustte op het volbrengen van allerlei cultische handelingen. Het oude Christendom
 15 kende geen *cultus* in dien zin. Toch is reeds vrij spoedig de titel *ἱερεύς* ook voor christelijke ambtsdragers (naast *πρεσβύτεροι, διδάσκαλοι, προφήται*) gebruikt, aanvankelijk slechts in analogie van het O. T. priesterschap (*Didache* c. 13), later ook omdat doop en avondmaal steeds meer
 20 in den zin van heidensche mysteriën als magische handelingen verstaan werden en de bedienaren der sacramenten als Christenen van een hooger orde werden beschouwd. 't Is zeer wel mogelijk, dat Luc. reeds toen den term *ἱερεύς* voor eenig christelijk ambtsdrager heeft
 25 opgevangen vgl. HARNACK, *Mission*² I 369.
γραμματεῦσιν, is een Joodsche term, „wetgeleerden”, een misverstand van Luc. die Jodendom en Christendom verwart.
καὶ τί γάρ, pleegt men te gebruiken van iets dat verwondering baart: „En wat denk je wel?”
 30 *παῖδας αὐτοὺς ἀπέφηνε*, „hij maakte, dat zij bij hem vergeleken maar kinderen leken.”

προφήτης καὶ διασάρχης καὶ ξυναγωγεὺς καὶ πάντα μόνος αὐτὸς ὦν· καὶ τῶν βιβλῶν τὰς μὲν ἐξηγεῖτο καὶ διεσάφει, πολλὰς δὲ αὐτὸς καὶ ξυνέγραφε, καὶ ὡς θεὸν αὐτὸν ἐκεῖνοι ἠγοῦντο καὶ νομοθέτη ἐχρῶντο καὶ προστάτην

προφήτης, een duidelijke voorstelling van de organisatie 5 der Christelijke gemeente heeft Luc. *niet*. De oud-christelijke profeten waren in onderscheiding van de bisschoppen en diakenen, die door de gemeente gekozen werden (*Did.* 15. 1) bijzonderlijk door God geroepen, evenals de reizende predikers (vgl. 1 *Cor.* XII. 28) en ontleenden 10 hun gezag aan het feit dat zij blijkbaar door den Geest Gods gedreven werden. Dat er door zoogenaamde profeten en predikers vaak geparasiteerd werd op de goedgeloovigheid en de goedgeefsheid van de gemeenteleden, zooals c. 13 ook van Peregrinus verteld wordt, 15 blijkt uit de waarschuwingen tegen de pseudo-profeten in de *Didache* en den *Pastor van Hermas*.

Διασάρχης, is een Heidensche term; als *Σίκσοι*, „Kult-vereine”, werden de Christengemeenten door de heidensche Overheid beschouwd. Een *προφήτης* kan dus wel 20 in zekeren zin een „leider van een *Σίκσος*” genoemd worden.

ξυναγωγεὺς, is weer een Joodsche term, op nieuw een bewijs dat *nauwkeurige* kennis van de inwendige organisatie van de Christelijke gemeente aan Luc. ontbrak *μόνος αὐτότος, αὐτός* versterkt het begrip, dat in *μόνος* ligt. 25 τῶν βιβλῶν, zulk een *βιβλός* heeft niet groot te zijn geweest cf. Luc. *Alex.* 53.

αὐτὸς καὶ, niet *καὶ αὐτός*; de tegenstelling is: ἐξηγεῖτο καὶ διεσάφει — ξυνέγραφε.

ὡς θεὸν κτέ, hoewel Luc. blijkbaar een overdreven voor- 30

ἐπεγράφοιτο... μέγα γοῦν ἐκείνων ἔτι σέβουσι τὸν ἀνθρώ-
 πον, τὸν ἐν τῇ Παλαιστίνῃ ἀνασκολοπισθέντα οὐ καινὴν
 ταύτην τελετὴν εἰσήγεν εἰς τὸν βίον. 12. τότε δὴ καὶ

- stelling geeft van de positie van Peregrinus onder de
 5 Christenen, kunnen we toch wel aannemen dat iemand
 van zijn karakter een belangrijke rol bij hen heeft ge-
 speeld. Ook uit de *Didache* blijkt, hoezeer de Christenen
 hunne profeten vereerden. Bovendien, de profeten
 spreken door den Geest, d. i. God spreekt door hen.
 10 Dat is ook de heidensche opvatting, die hier wel de
 aanleiding kan zijn van Lucianus' misverstand.

- προστάτην ἐπεγράφοιτο*, een *μέτοικος* was te Athene
 verplicht zich een patroon te kiezen om hem in rechten
 te vertegenwoordigen; de technische term hier voor is
 15 *προστάτην ἐπιγράφουσι*. Reeds ARIST. *Pax* 684 αὐτῶ
πονηρὸν προστάτην ἐπεγράψατο gebruikt de uitdrukking
 overdachtelijk voor „zich tot beschermer leider kiezen”
 wat het ook op onze plaats beteekent. cf. LUC. *Bis ac-*
cusatus 29, *Fugitivi* 4, *Scytha* 10.

- 20 *ἐκείνον* — τὸν ἄνθρωπον, hiermede is natuurlijk Christus
 bedoeld; de scholiast geeft op de volgende wijze zijne
 verontwaardiging lucht: τὸν ἀληθῆ θεὸν καὶ τελεῖον ἄνθρωπον,
 τὸν τοῦ παντός, ὃ λῆρε, ποιητὴν (den schepper van het heelal).

- ταυτὴν τελετὴν*, *τελετή* is het eigenlijke woord voor
 25 inwijding in de mysteriën, vnd. de mysteriën zelf. Luc.
 beschouwt dus het Christendom als een mysteriegods-
 dienst. *ταυτὴν* is niet volkomen duidelijk, misschien wel
 doordat op deze plaats het een en ander is uitgevallen
 of met opzet door een vromen lezer geschrapt; in een
 30 van de nog bestaande handschriften is het geheele slot
 van c. 11 door een latere hand geschrapt.

εἰς τὸν βίον, vgl. c. 6.

συλληφθεις ἐπὶ τούτῳ ὁ Πρωτεὺς ἐνέπεσεν εἰς τὸ δεσμο-
 τήριον, ὅπερ καὶ αὐτὸ οὐ μικρὸν αὐτῷ ἀξίωμα περι-
 ποίησε πρὸς τὸν ἐξῆς βίον καὶ τὴν τερατείαν καὶ τὴν
 δοξοκοπίαν, ὧν ἐρῶν ἐτύγγανεν. ἐπεὶ δ' οὖν ἐδέδετο, οἱ
 Χριστιανοὶ συμφορὰν ποιούμενοι τὸ πρᾶγμα πάντα ἐκί-
 νουν ἐξαρπάσαι πειρώμενοι αὐτόν. εἴτ' ἐπεὶ τοῦτο ἦν
 ἀδύνατον, ἣ γε ἄλλη θεραπεία πᾶσα οὐ παρέργως, ἀλλὰ
 ξὺν σπουδῇ ἐγίγνετο· καὶ ἔωθεν μὲν εὐθὺς ἦν ὄρᾶν
 παρὰ τῷ δεσμοτηρίῳ περιμένοιντα γράδια, χήρας τινὰς

12. ἐπὶ τούτῳ, er is geen bepaald feit voorafgegaan 10
 waarom dit kan slaan; van een Christenvervolging in
 die streken is uit dien tijd niets bekend; op nieuw een
 aanduiding, dat er hier lacunes zijn vgl. Inl. p. 18 r. 12 vv.

δοξοκοπία, zie bij c. 2.

πάντα ἐκίνουν, „ze brachten alles in beweging”, „ze 15
 bewogen hemel en aarde”; op andere plaatsen *Alex.* 57,
Scythia 11 gebruikt LUC. de uitdrukking πάντα κάλων
 κινεῖν, „ieder touw in beweging brengen”, „alle zeilen bij-
 zetten”. Misschien moet ook hier met FRITZSCHE πάντα
 κάλων ἐκίνουν gelezen worden. 20

χήρας τινὰς, τινὰς duidt aan dat χήρας hier een technische
 term is. Zieken- en armverzorging (in dit geval ook
 verzorging van gevangenen) was een vaste instelling
 der oude Christenheid, die nog door keizer Julianus
 als een der krachtigste propagandamiddelen erkend en 25
 ter navolging aan de heidenen aanbevolen is. (SOZOMENOS —
 geb. te Gaza midden 5de eeuw — V. 16.) Onder
 leiding van den bisschop was de ziekenverpleging en
 armenzorg behalve aan de diakenen aan de „weduwen”

καὶ παιδία ὀρφανά, οἱ δὲ ἐν τέλει αὐτῶν καὶ συνεκιά-
ευδον ἔνδον μετ' αὐτοῦ διαφθείραντες τοὺς δεσμοφύ-

toevertrouwd. De „weduwen” werden, ten minste één
per gemeente, aangesteld en deden den dienst van
5 „diaconessen”, in welk instituut de instelling der
„weduwen” langzamerhand overging. *χήρα* is dus hier
een ambtstitel. Vgl. I *Tim.* V. 9 sq. *Χήρα καταλεγέσθω*
μὴ ἔλαπτου ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα, ἐνδὸς ἀνδρὸς γυνή, ἐν ἔργοις
καλοῖς μαρτυρουμένη κατ' ἐ en verder HARNACK, *Mission* ²,
10 I. 106.

καὶ παιδία ὀρφανά, wat deze weeskinderen er hier bij
doen is niet duidelijk; wel worden weduwen en weezen
in de christelijke literatuur telkens bij elkaar genoemd
als hulpbehoevenden (b.v. *Jac.* I. 27; *HERM. Mand.* VIII.
15 10; *IGNAT. ad. Smyrn.* 6); 't is mogelijk dat Luc. ze
daarom ook hier heeft samengevoegd, hoewel er juist
van hulp *brengen* sprake is.

οἱ δὲ ἐν τέλει αὐτῶν, hunne hoofden, de leidslieden der
gemeente. Ook Ignatius ontvangt zulke bezoeken in
20 zijne gevangenis, vgl. *Inl.* p. 41 r. 16 vv.

συνεκιάσειυδον — *διαφθείραντες*, dit slapen in de
gevangenis en omkopen van gevangenenbewaarders is
ook van elders bekend. In de *constitutiones Apostolicae*
V. 1 wordt gesproken van *μισθαποδοσία τῶν στρατιωτῶν*.
25 *Acta Perpertiae et Felicitatis* wordt voor *διαφθείρειν*
τοὺς δεσμοφύλακας constituere praemio gebruikt. IGNATIUS
schrijft *ad Roman.* 5 Ἀπὸ Συρίας μεχρὶ Ῥώμης Θηριομαχῶν,
διὰ γῆς καὶ θαλάσσης, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, δεδεμένος δένκ
λεσπάρδοις, ὃ ἔστιν στρατιωτικὸν τάγμα· οἱ καὶ εὐεργετούμενοι
30 *χεῖρους γίνονται. εὐεργετῆν* in den zin van „een footje

λακας· εἶτα δεῖπνα ποικίλα εἰσεκομίζετο καὶ λόγοι ἱεροὶ
 αὐτῶν ἐλέγοντο καὶ ὁ βέλκιστος Περεγοῖνος — ἔτι γὰρ
 τοῦτο ἐκαλεῖτο — καινὸς Σωκράτης ὑπ' αὐτῶν ὀνομάζετο.
 13. καὶ μὴν καὶ τῶν ἐν Ἀσίᾳ πόλεων ἐστὶν ὧν ἡγόν

geven komt reeds voor bij PLATO, *Crito* p. 43 A, waar 5
 ook juist van een gevangenbewaarder sprake is.

δεῖπνα — εἰσεκομίζετο, ook Ignatius spreekt in zijne
 brieven herhaaldelijk van stoffelijke blijken van belang-
 stelling, die hem zoowel van gemeenten als van bijzondere
 personen ten deel vallen *ad Trall* 12. *ad Ephes* 2. *ad* 10
Magn. 15. *ad Smyrn.* 9. 12. TERTULIANUS, *ad Martyres*
 1, *init.* Inter carnis alimenta, benedicti martyres desig-
 nati, quae vobis et domina mater ecclesia de uberibus
 suis et singuli fratres de opibus suis propriis in carcerem
 subministrant, capite aliquid et a nobis, quod faciat 15
 ad spiritum quoque educandum. Carnem enim saginari
 et spiritum esurire non prodest. TERTULLIANUS vindt
 het zelfs noodig tegen overdrijving te waarschuwen: *de*
Ieiunio c. 12. Plane vestrum est in carceribus popinas
 exhibere martyribus incertis, ne consuetudinem quaerant, 20
 ne taceat vitae, ne nova abstinentiae disciplina scan-
 dalizentur.

λόγοι ἱεροὶ αὐτῶν, zeker wel gedeelten uit de Heilige
 Schrift.

καινὸς Σωκράτης, dat Peregrinus inderdaad zoo door 25
 Christenen genoemd is, lijkt niet waarschijnlijk, Luc.
 zal dit wel verzonnen hebben, omdat hij even als
 Socrates in de gevangenis door zijne vrienden werd
 bijgestaan.

13. καὶ τῶν ἐν Ἀσίᾳ πόλεων ἐστὶν ὧν (= ἐνίων) 30

τινες, τῶν Χριστιανῶν στελλόντων ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, βοηθήσοντες καὶ ξυναγορεύσοντες καὶ παραμυθησόμενοι τὸν ἄνδρα. ἀμήχανον δέ τι τὸ τάχος ἐπιδείκνυνται, ἐπειδὴν τι τοιοῦτον γένηται δημόσιον· ἐν βραχεῖ γάρ, 5 ἀφειδοῦσι πάντων. καὶ δὴ καὶ τῷ Περιεργίνῳ πολλὰ τότε ἦκε χρήματα παρ' αὐτῶν ἐπὶ προφάσει τῶν δεσμῶν καὶ πρόσδοον οὐ μικρὰν ταύτην ἐποιήσατο. πεπείρασι γάρ

ἤκόν τινες, met 'Asia is de Romeinsche provincie Asia, dus Klein-Azië bedoeld; ook in de brieven van Ignatius 10 is van een dergelijk gezantschap sprake, vgl. Inl. p. 42 r. 3. ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, „van gemeentewege”.

ἀμήχανον — τάχος, „een buitengewone bedrijvigheid”, τι versterkt ἀμήχανον voor ἀμήχανον τὸ τάχος zie men bij c. 3.

15 ἐπειδὴν τι δημόσιον, „wanneer zoo iets gebeurt, dat hunne algemeene belangen raakt.”

ἐν βραχεῖ, hier niet „in korten tijd” maar „om kort te gaan”, „in één woord”, waarvoor gewoonlijk ἔμβραχυ gebruikt wordt.

20 ἀφειδοῦσι πάντων, wij keeren de ontkenning om „ze ontzien niets” cf. TERTULLIANUS, *Apologeticus* c. 39. Sed eius modi vel maxime dilectionis operatio notam nobis inurit penes quosdam. vide, inquit, ut invicem se diligant; ipsi enim invicem oderunt: et ut pro alterutro mori sint parati; ipsi enim ad occidendum alterutrum paratiores erunt. sed et quod fratrum appellatione censemur — infamant.

25 πρόσδοον οὐ μικρὰν ταύτην ἐποιήσατο, „hij genoot daarvan geen geringe inkomsten”.

αὐτοὺς οἱ κακοδαίμονες τὸ μὲν ὄλον ἀθάνατοι ἔσσεσθαι
καὶ βιώσεσθαι τὸν αἰεὶ χρόνον, παρ' ὃ καὶ καταφρονοῦσι
τοῦ θανάτου καὶ ἐκόντες αὐτοὺς ἐπιδιδόασιν οἱ πολλοί.
ἔπειτα δὲ ὁ νομοθέτης ὁ πρῶτος ἔπεισεν αὐτοὺς ὡς
ἀδελφοὶ πάντες εἶεν ἀλλήλων· ἐπειδὴν δὲ ἅπαξ παρα- 5

πεπείκασιν — κακοδαίμονες, „want de arme stakkerds
hebben zich zelf wijsgemaakt”.

παρ' ὃ, „in vergelijking waarbij”.

καταφρονοῦσι — οἱ πολλοί, een ziekelijk verlangen
naar het martelaarschap is in dezen tijd niet ongewoon, 10
zie de brieven van IGNATIUS, *passim*; JUSTINUS *Apol.*
II. 4. laat de heidenen tot de Christenen zeggen: πάντες
οἷν ἑαυτοὺς (= ὑμᾶς αὐτοὺς) φονεύσαυτες πορεύεσθε ἤδη παρὰ
τὸν Θεόν καὶ ἡμῖν πράγματτα μὴ παρέχετε. TERTULL. *ad*
Scapulam c. 5. Arrius Antoninus (ten tijde van Hadri- 15
anus) in Asia, cum perseceretur instanter, omnes illius
civitatis Christiani ante tribunalia eius se manu facta
obtulerunt. tum ille, paucis duci (ter strafplaats voeren)
iussis, reliquis ait: ὦ δειλοὶ, εἰ θέλετε ἀποθνήσκειν, κρημνοὺς
ἢ βρόχους ἔχετε, TERTULIANUS zelf beantwoordt in zijn 20
„*de fuga in persecutione*” de vraag, of men zich door
de vlucht aan vervolging mocht onttrekken, ontkenkend.
Daartegenover vindt men in de *Epistula Eccl. Smyrn.*
de martyrio Polycarpi c. 4. οὐκ ἐπιανοῦμεν τοὺς προδίδοντὰς
ἑαυτοὺς, ἐπειδὴ οὐχ οὕτως διδάσκει τὸ εὐαγγέλιον. 25

ὁ νομοθέτης ὁ πρῶτος, hiermede is Christus bedoeld;
Peregrinus is zelf c. 11 ook νομοθέτης genoemd.

ὡς ἀδελφοὶ — ἀλλήλων, Deze karaktertrek van het
Christendom is juist den Heidenen het meest opgevallen.
Bij MINUCIUS FELIX *Octavius* 9 zegt de Heiden Caecilius:

βάντες θεοὺς μὲν τοὺς Ἑλληνικοὺς ἀπαρνῆσονται, τὸν δὲ
ἀνεσκολοπισμένον ἐκείνον σοφιστὴν αὐτὸν προσκυνῶσι,
καὶ κατὰ τοὺς ἐκείνου νόμους βιοῦσι. καταφρονοῦσιν οὖν
ἀπάντων ἐξ ἴσης καὶ κοινὰ ἡγοῦνται ἄνευ τινὸς ἀκριβοῦς

- 5 Occultis se notis et insignibus noscunt et amant mutuo
paene antequam noverint; passim etiam inter eos velut
quaedam libidinum religio miscetur, ac se promiscue
appellant fratres et sorores" en de Christen Octavius:
10 „sic nos mutuo, quod doletis, amore diligimus, — sic
nos, quos invidetis, fratres vocamus, ut unius dei parentis
homines, ut consortes fidei, ut spei coheredes". Vgl.
HARNACK, *Mission* 2 I. 341.

Θεοὺς μὲν τοὺς Ἑλληνικοὺς ἀπαρνῆσονται, reeds de
scholiast heeft de inconsequentie van Luc. opgemerkt,
15 die hier, terwijl hij elders de goden van volksgeloof op
alle mogelijke wijzen belachelijk maakt, den Christenen
verwijt, dat zij niet aan die goden gelooven.

σοφιστὴν, behoeft geen slechte beteekenis te hebben,
't is volgens Luc. zelfs een zeer eervolle titel cf. *Rhet.*
20 *Praec.* 1. τὸ σεμνότερον καὶ πάντιμον ἔνομα σοφιστής, Apol.
15 noemt Luc. zich zelf σοφιστής, wat in dezen tijd
synoniem met ῥήτωρ is. Toch is het niet te verwonderen,
dat ook deze woorden aanstoot hebben gegeven vgl.
het scholion Inl. p. 18 r. 19 vv. De eerste helft van dit
25 scholion luidt aldus: οἷα ληρεῖς, ὧ κατάρτατε, κατὰ τοῦ σωτήρος
Χριστοῦ ἔς σε καὶ τούτου ἐνέκεν ἀθανάτῳ παραδώσει κολάσει
ὡς παραβάντην καὶ τὰ ἡμέτερα διασύροντα.

ἐξ ἴσης, adverbiaal, behoort bij ἀπάντων, „alles zonder
onderscheid”.
30 κοινὰ ἡγοῦνται, „achten zij van geen waarde" κοινός

πίστεως τὰ τοιαῦτα παραδεξάμενοι. ἦν τοίνυν παρόλθη
 τις εἰς αὐτοὺς γόης καὶ τεχνίτης ἀνθρώπος καὶ πράγμασι
 χρῆσθαι δυνάμενος, αὐτίκα μάλα πλούσιος ἐν βραχεῖ
 ἐγένετο ἰδιώταις ἀνθρώποις ἐγχανών. 14. πλὴν ἀλλ' ὁ

vertoont in het latere Grieksch den zelfden overgang van 5
 beteekenis als ons woord „gemeen” vgl. bijv. *Act. Apost.*
 X. 15 (= XI. 9) ὁ ὁ Θεὸς καθάρισεν σὺ μὴ κοῖνου, in de
 Statenvertaling: Hetgeen God gereinigt heeft, zult gij
 niet gemeen maken.

ἀνευ — πίστewος, „zonder eenig nauwkeurig bewijs”. 10
 τεχνίτης ἀνθρώπος, τεχνίτης is hier als adiectivum ge-
 bruikt; 't is hier *in malam partem* op te vatten, iemand
 die list gebruikt, sluw; τέχνη beteekent ook dikwijls
 „list”; vooral het ww. τεχνάζειν wordt zoo gebruikt, b.v.
 PLATO *Hipp. min.* p. 371 D τεχνάζειν τε καὶ ψεύδουσαι. 15
 r. 4 is ἰδιώταις adiectief. cf. HEROD. III. 52 ἀλήτης βίος.
 PLATO *Phaedo* p. 87 B περὶ ἀνθρώπου ὀφάντου πρεσβύτου.
 πράγμασι χρῆσθαι, „partij trekken van de omstandig-
 heden”.

ἐγένετο, aor. gnomicus, daarom is ook in den bijzin 20
 ἦν — παρόλθη de coniunctivus gebruikt.

ἰδιώταις, ἰδιώτης is eigl. degeen, die voor zich zelf (buiten
 eene openbare betrekking) leeft, dus de burger tegenover
 den soldaat of ambtenaar, de man uit het volk tegen-
 over den geleerde, maar de ijdelheid der geleerden heeft 25
 aan dit woord eene minachtende bijbeteekenis gegeven,
 die ten slotte heeft gevoerd tot de bij ons gewone
 beteekenis van het woord idioot; hier beteekent het
 „eenvoudig”, „onnoozel”.

ἐγχανών, ἐγχάσκειν is eigl. met open mond uitlachen. 30

Περεγρίνος ἀφείθη ὑπὸ τοῦ τότε τῆς Συρίας ἄρχοντος, ἀνδρὸς φιλοσοφία χαίροντος, ὃς συνείς τὴν ἀπόνοιαν αὐτοῦ καὶ ὅτι δέξαιτ' ἂν ἀποθανεῖν, ὡς δόξαν ἐπὶ τούτῳ

vnd. in 't gezicht uitlachen. Dat er inderdaad misbruik
 5 gemaakt werd van de goedheid van de Christenen blijkt uit de *Didache*, c. 12, waar het eerst heet: πᾶς ὁ ἐρχόμενος ἐν ἐνόμῳ Κυρίου δεχθήτω maar vervolgens wordt gezegd, dat men de verschillende gevallen moet onderzoeken; als iemand, die een handwerk verstaat, langer
 10 dan twee of drie dagen wil blijven, moet hij werken om te eten; verstaat hij dat niet, dan moeten er maatregelen genomen worden om te verhoeden, dat men de luiheid in de hand zou werken. Als iemand zich hieraan niet wil onderwerpen, dan is hij een χριστέμπορος, iemand
 15 die met zijn Christendom zaken wil doen. Ibid. c. 11. sqq. worden verschillende kenmerken van ψευδοπροφῆται opgesomd, evenzoo PASTOR HERMAE, *Mandatum XI*. Overigens, dat ook anderen op de lichtgeloovigheid der massa speculeerden, ziet men uit het voorbeeld der
 20 Cynici, o.a. in LUC. *Fugitivi*.

14. πλὴν ἀλλ', is niet veel meer dan ἀλλὰ alleen, in 't latere Grieksch niet ongewoon.

ὑπὸ τοῦ τότε τῆς Συρίας ἄρχοντος, bedoeld is de Romeinsche stadhouder van de provincie Syria, zie
 25 bij c. 4. De naam van dezen is niet bekend.

ἀνδρὸς — χαίροντος, juist omdat hij zelf in de wijsbegeerte belang stelde, moest hij van een filosoof van de soort van Peregrinus niets hebben.

ὅτι δέξαιτ' ἔν, „dat hij gaarne zou willen”; dikwijls bij Plato.
 30 ἐπὶ τούτῳ, scil. τῷ ἀποθανεῖν.

ἀπολίποι, ἀφῆκεν αὐτὸν οὐδὲ τῆς κολάσεως ὑπολαβὼν
 ἄξιον. ὁ δὲ ἐς τὴν οἰκείαν ἐπαρελθὼν καταλαμβάνει τὸ
 περὶ τοῦ πατρῷου φόνου ἔτι φλεγμαῖνον καὶ πολλοὺς
 τοὺς ἐπανατεινομένους τὴν κατηγορίαν. διήρπαστο δὲ τὰ
 πλεῖστα τῶν κτημάτων παρὰ τὴν ἀποδημίαν αὐτοῦ καὶ 5
 μόνοι ὑπελείποντο οἱ ἀγροὶ ὅσον εἰς πεντεκαίδεκα τά-
 λαντα· ἦν γάρ ἡ πᾶσα οὐσία τριάκοντά που ταλάντων
 ἀξία, ἦν ὁ γέρον καταέλιπεν, οὐχ ὥσπερ ὁ παγγέλοιος
 Θεαγένης ἔλεγε πεντακισχιλίων· τοσούτου γὰρ οὐδὲ ἡ
 πᾶσα τῶν Παριανῶν πόλις πέντε σὺν αὐτῇ τὰς γειτινῶ- 10
 σας παραλαβοῦσα πρᾶθει ἂν αὐτοῖς ἀνθρώποις καὶ
 βοσκήμασι καὶ τῇ λοιπῇ παρασκευῇ. 15. ἀλλ' ἔτι γε ἡ
 κατηγορία καὶ τὸ ἔγκλημα θερμὸν ἦν, καὶ ἐφκει οὐκ εἰς
 μακρὰν ἐπαναστήσεσθαι τις αὐτῶ, καὶ μάλιστα ὁ δῆμος
 αὐτὸς ἠγανάκει, χρηστόν, ὡς ἔφασαν οἱ ἰδόντες, γέροντα 15
 πενθούντες οὕτως ἀσεβῶς ἀπολωλότα. ὁ δὲ σοφὸς οὗτος
 Πρωτεὺς πρὸς ἅπαντα ταῦτα σκέψασθε οἷόν τι ἐξεῦρε
 καὶ ὅπως τὸν κίνδυνον διέφυγε· παρελθὼν γὰρ εἰς τὴν

ἡ τῶν Παριανῶν πόλις, Parium aan den Hellespont in
 Mysie, een Romeinsch municipium. 20

πρᾶθει ἂν, „zou kunnen opbrengen”.

τῇ λοιπῇ παρασκευῇ, „den verderen inboedel”, „alles
 wat er zich verder in bevond”.

15. ἐπαναστήσεσθαι τις αὐτῶ, n.l. als beschuldiger.
 οἱ ἰδόντες, wij zeggen: „die hem gekend hadden.” 25

σοφός, „leef”.

παρελθὼν, παρίεναι eigl. langs [de andere aanwezigen]

ἐκκλησίαν τῶν Παριανῶν — ἐκόμα δὲ ἤδη καὶ τρίβωνα
 πιναρὸν ἠμπείχετο καὶ πήραν παρήρητο καὶ τὸ ξύλον
 ἐν τῇ χειρὶ ἦν καὶ ὅλως μάλα τραγικῶς ἐνεσκεύαστο —
 τοιοῦτος οὖν ἐπιφανεὶς αὐτοῖς ἀφεῖναι ἔφη τὴν οὐσίαν,
 5 ἦν ὁ μακαρίτης πατήρ αὐτῶ κατέλιπε, δημοσίαν εἶναι
 πᾶσαν. τοῦτο ὡς ἤκουσεν ὁ δῆμος, πένητες ἀνθρωποι

heen gaan is het gewone woord voor „optreden in eene vergadsring”; zoo ook *παράγειν* „laten optreden”, in 't Latijn *prodire* en *producere*.

- 10 *ἐκόμα τε ἤδη κτ.*, hij had dus toen hij nog Christen was de kleeding der Cynici aangenomen. Zoo is het ook van een Cynicus uit Aegypte, Maximus, uit de tweede helft der vierde eeuw, bekend, dat hij bij zijn overgang tot het Christendom zijne cynische kleeding niet aflegde.
 15 Eerst toen hij tot bisschop van Constantinopel werd benoemd, schoor men hem zijn woesten haardos af. Vgl. Dr. D. PLOOY, *Theologische Studien* 1915 Februari p. 30.

- 20 *μάλα τραγικῶς ἐνεσκεύαστο*, „hij was heelemaal uitgedost als een bedelaar in de tragedie”, Euripides liet in zijne stukken dikwijls personen optreden, die om medelijden op te wekken in lompen waren gehuld. Aristophanes steekt hier dikwijls den draak mee b.v. *Acharnenses* 393—480.

- 25 *ἀφείναι* — *πᾶσαν*, daar we aannemen, dat er van die moord van P. niets aan is, kan de vrees voor een aanklacht ook niet de reden zijn, waarom hij afstand van zijn vermogen deed. Hij heeft dat zeker geheel vrijwillig gedaan, om zijn ascetische beginselen in zijn leven toe

καὶ πρὸς διανομὰς κεχηγνότες, ἀνέκραγον εὐθὺς ἓνα φιλόσοφον, ἓνα φιλόπατριον, ἓνα Διογένην καὶ Κράτητος ζηλωτήν. οἱ δὲ ἐχθροὶ ἐπεφίμωντο, κἂν εἴ τις ἐπιχειρήσειε μεμνησθαι τοῦ φόνου, λίθοις εὐθὺς ἐβάλλετο. 16. ἐξήκει οὖν τὸ δεύτερον πλανησόμενος, ἱκανὰ ἐφόδια 5 τοὺς Χριστιανούς ἔχων, ὑφ' ὧν δορυφορούμενος ἐν ἅπασιν

---

te passen. *μακαρίτης* wordt gebruikt van iemand, die nog niet lang geleden gestorven, zooals bij ons „wijlen zijn vader”, „zijn vader zaliger” (n.l. gedachtenis) *δημοσίαν εἶναι πᾶσαν* „zoodat het geheel staatseigendom 10 werd”.

πρὸς διανομὰς κεχηγνότες, „die tuk waren op uitdeelingen”. Dergelijke uitdeelingen, in geld en in natura, komen ten allen tijde in de staten der oudheid voor, zie b.v. VON WILAMOWITZ-MOELLENDORF, *Grieksch Lees-15 boek*, p. 29 r. 4. In den keizertijd echter nam het pauperisme en daardoor ook begeerte naar bedeeeling buitengewoon toe (panem et circenses!).

ἀνέκραγον — *φιλόσοφον*, „schreeuwden zij dadelijk: hij is de eenige echte wijsgeer”. 20

Κράτητος, Krates uit Thebe, de voornaamste leerling van Diogenes heeft *vrijwillig* afstand van zijn vermogen gedaan. P. wordt dus als Cynicus beschouwd, terwijl hij nog Christen is.

16. *ἱκανὰ* — *ἔχων*, egl. „de Christenen als voldoende 25 reisgeld hebbende”, d.w.z., dat hij overal waar hij kwam door de Christenen gastvrij werd opgenomen, zie aant. bij c. 13.

ἀφθόνοις ἦν. καὶ χρόνον μὲν τινα οὕτως ἐβόσκετο εἶτα
 παρανομίας τι καὶ ἐς ἐκείνους — ὥφθη γάρ τι, ὡς
 οἶμαι, ἐσθίων τῶν ἀπορρήτων αὐτοῖς — οὐκέτι προσιε-
 μένων αὐτὸν ἀπορούμενος, ἐκ παλινωδίας ἀπαιτεῖν ὄρετο
 5 δεῖν παρὰ τῆς πόλεως τὰ κτήματα, καὶ γραμματεῖον
 ἐπιδοῦς ἡξίου ταῦτα κομίσασθαι κελεύσαντος βασιλέως.

-
- ἐν ἄπασιν ἀφθόνοις ἦν, „hij leefde in grooten over-
 vloed”, zoo gebruikt ARIST. *Vesp.* 709 de uitdrukking:
 ἐν πᾶσι λαγύοις „van enkel hazebouten”.
- 10 ἐβόσκετε, met opzet kiest Luc. dit woord, dat eigenlijk
 alleen van dieren wordt gebruikt: „at hij zich den buik
 vol”.
- ἀφθνη — αὐτοῖς, wat met die ἀπόρρητα bedoeld is, is
 niet volkomen zeker, waarschijnlijk εἰδωλόθυτα καὶ αἷμα
 15 καὶ πνικτὰ, hetgeen den afgoden geofferd is en bloed en
 het verstikte, waarvan het gebruik *Act. Apost.* XV. 29
 den Christenen verboden is. 't Is best mogelijk, dat
 P. in souvereine minachting voor de ἀδιάφορα (zie aant.
 op c. 17) zich aan de spijsregelen der Christenen niet
 20 heeft gestoord.
- ἐκ παλινωδίας, „door het herroepen van zijn vroeger
 besluit”, egl. het herroepen van een vroeger gezang
 door een nieuw lied.
- γραμματεῖον ἐπιδοῦς, „door het indienen van een ver-
 25 zoekschrift”, ἐπιιδύμι egl. tradere, toereiken, overreiken
 is hiervoor het gewone woord, b.v. *Plut. Caes.* 65.
- κομίσασθαι, „terugkrijgen”.
- βασιλέως, „van den keizer”; met dezen Oosterschen titel,
 die voor de Romeinen altijd een onaangename klank

εἶτα τῆς πόλεως ἀντιπρεσβευσαμένης οὐδὲν ἐπράχθη, ἀλλ' ἐμμένειν ἐκελεύσθη οἷς ἅπαξ διέγνω μηδενὸς καταναγκάσαντος. 17. τρίτη ἐπὶ τούτοις ἀποδημία εἰς Αἴγυπτον παρὰ τὸν Ἀγαθόβουλον, ἵνα περὶ τὴν θαυμαστὴν ἄσκησιν

heeft behouden, duiden de Grieken den Princeps van den Romeinschen staat aan. Het Oosten heeft de keizers tot despoten en tot goden gemaakt.

εἶτα — πρεσβευσαμένης, de scholiast neemt het hier voor Peregrinus op: καὶ πῶς, εἰ πατραλοῖα Περεγρίνος, οὐκ ἀντεκλήθη (zou er daartegenover geen aanklacht tegen hem zijn ingediend) παρὰ τῶν Περικινῶν τῆς πατροκτονίας, ἀπαιτουμένων τῶν διὰ τὴν πατροκτονίαν, ὡς ἔφη, ἀφειμένων τούτοις ἀγρῶν; ἀλλ' εἰς πάντας συκοφαντεῖς, πάσης ἀρετῆς σκῶπτα καὶ διαβολεῦ. Als P. werkelijk zijne bezittingen heeft teruggeëischt, kan het zijn omdat hij bij de schenking voorwaarden had gesteld (dit gebeurde dikwijls in zulk een geval), die niet waren vervuld.

17. εἰς Αἴγυπτον παρὰ τὸν Ἀγαθόβουλον, in de Delta waren vele Cynici, vooral in Alexandrië, cf. DIO CHRYSOST. *ad Alexandrinos* p. 657 ed. Reiske τῶν δὲ Κυνικῶν λεγομένων ἔστι μὲν ἐν τῇ πόλει (Alexandrië) πλῆθος οὐκ ὀλίγον καὶ καθάπερ ἄλλου τινὸς πράγματος Φορὰ (een groote overvloed) γέγονεν. — οὗτοι δὲ ἐν τε τοῖς τριόδοις (vgl. bij c. 3) καὶ στενωποῖς καὶ πυλῶσιν ἱερῶν ἀγείρουσι (bedelen) καὶ ἀπατῶσι παιδάρια καὶ ναύτας καὶ τοιοῦτον ὄχλον, σκώμματα καὶ πολλὴν σπερμολογίαν συνείροντες, καὶ τὰς ἀγορὰς ταύτας ἀποκρίσεις, τοιγαροῦν ἀγαθὸν μὲν οὐδὲν ἐργάζονται, κακὸν δ' ὡς οἶόν τε τὸ μέγιστον, καταγελαῶν ἐθίζοντες τοὺς ἀνοήτους τῶν Φιλοσόφων, ὥσπερ ἂν εἰ παῖδάς τις ἐθίζοι διδασκάλων

διησκεῖτο, ξυρόμενος μὲν τῆς κεφαλῆς τὸ ἡμισυ, χριόμε-
 νος δὲ πηλῶ τὸ πρόσωπον, εἶτα παίων καὶ παιόμενος
 νάρθηκι εἰς τὰς πηγὰς καὶ ἄλλα πολλῶ νεανικώτερα
 θανατοποιῶν. 18. ἐκεῖθεν δὲ οὕτω παρεσκευασμένος
 5 ἐπὶ Ἰταλίαν ἔπλευσε, καὶ ἀποβὰς τῆς νεῶς εὐθύς ἐλοιδο-

καταφρονεῖν. Agathobulus is de leermeester van Demonax,
 van wien eene levensbeschrijving onder de werken van
 Lucianus is opgenomen, die echter waarschijnlijk niet
 van Lucianus' hand is. Eusebius noemt Agathobulus in
 10 zijne Kroniek onder de beroemde wijsgeeren.

χριόμενος δὲ πηλῶ, „zich met leem inwrijvend” om er
 doodsbleek uit te zien, zooals iemand die zich geheel
 aan askesis wijdt.

παίων καὶ παιόμενος, de oudere Cynici zouden derge-
 15 lijke praktijken hebben afgekeurd als zijnde *παρὰ φύσιν*;
 dat zij in dezen tijd voorkomen, moet men aan on-
 grieksche, Oostersche invloeden toeschrijven.

καὶ ἄλλα πολλῶ νεανικώτερα θανατοποιῶν, „en
 nog andere wonderlijke dingen doende, die van nog
 20 veel grooter brutaliteit getuigden”. *Νεανικός*, eigh. „een
 jongeling eigen”, dus „krachtig”, „sterk”, wordt dik-
 wijls *in malam partem* gebruikt in den zin van „dartel”,
 „overmoedig”, „brutaal”, b.v. PLATO. *Gorg.* 508 d. zoo
 ook het werkwoord *νεανιέσθαι*, „dartel, overmoedig zijn
 25 of handelen”.

18. ἐπὶ Ἰταλίαν, als P. een volleerd asceet is geworden
 wil hij blijkbaar zijn leer propageeren; hij gaat daarom
 naar de hoofdstad des rijks, het centrale punt, vanwaar
 zijn invloed zich over den grootsten kring zou kunnen

ρεῖτο πᾶσι καὶ μάλιστα τῷ βασιλεῖ, πραότατον αὐτὸν καὶ ἡμερώτατον εἰδώς, ὥστε ἀσφαλῶς ἐτόλμα· ἐκεῖνον γάρ, ὡς εἰκός, ὀλίγον ἔμελε τῶν βλασφημιῶν καὶ οὐκ ἠξίου τὴν φιλοσοφίαν ὑποδυσόμενόν τινα κολάζειν ἐπὶ ῥήμασι καὶ μάλιστα τέχνην τινὰ τὸ λοιδορεῖσθαι πεποιη-⁵ μένον. τούτῳ δὲ καὶ ἀπὸ τούτων τὰ τῆς δόξης ἠϋξάνετο· παρὰ γοῦν τοῖς ἰδιώταις καὶ περιβλεπτος ἦν ἐπὶ τῇ ἀπονοίᾳ, μέχρι δὴ ὁ τὴν πόλιν ἐπιτετραμμένος, ἀνήρ

uitstrekken en waar het om de groote weelde, die er heerschte het meest noodig scheen de ascetische leer te ¹⁰ verkondigen.

ἐλοιδορεῖτο — εἰδώς, bedoeld is Antoninus Pius (138—161), van wien JULIUS CAPITOLINUS *Vita Antonini Pii* (2) zegt: vere natura clementissimus. Van Marcus Aurelius daarentegen zegt dezelfde auteur (*Vita Antonin. Philos.* ¹⁵ 29): dederunt ei vitio quod et fictus fuisset nec tam simplex quam videretur aut quam vel Pius vel Verus fuisset.

τὴν φιλοσοφίαν ὑποδυσόμενον, „die de wijsbegeerte als dekmantel gebruikte”. ²⁰

τέχνην — πεποιημένον, „die van het schelden een soort van vak had gemaakt”.

τὰ τῆς δόξης, niet veel anders dan ἡ δόξα, eene in dezen tijd zeer gewone omschrijving.

ὁ τὴν πόλιν ἐπιτετραμμένος, „degeen, aan wien het ²⁵ bestuur der stad was toevertrouwd,” evenzoo *Nigrin.* 34, *de Luctu* 4 οἱ τὰς πόλεις ἐπιτετραμμένοι. THUC. I. 126 οἱ ἐπιτετραμμένοι τὴν Φυλλκὴν. Luc. bedoelt hier den praefectus urbis.

σοφός, ἀπέπεμψεν αὐτὸν ἀμέτρος ἐντροφῶντα τῷ πράγματι, εἰπὼν μὴ δεῖσθαι τὴν πόλιν τοιούτου φιλοσόφου. πλὴν ἀλλὰ καὶ τοῦτο κλεινὸν αὐτοῦ καὶ διὰ στόματος ἦν ἅπασιν, ὁ φιλόσοφος διὰ τὴν παρρησίαν καὶ τὴν ἄγαν
 5 ἔλευθερίαν ἐξελαθείς· καὶ προσήλαυνε κατὰ τοῦτο τῷ Μουσωνίῳ καὶ Δίῳ καὶ Ἐπικτήτῳ καὶ εἴ τις ἄλλος ἐν περιστάσει τοιαύτῃ ἐγένετο. 19. οὕτω δὴ ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἐλθὼν ἄρτι μὲν Ἡλείοις ἐλοιδορεῖτο, ἄρτι δὲ τοὺς Ἑλληνας ἔπειθεν ἀντάρασθαι ὄπλα Ῥωμαίοις, ἄρτι δὲ ἄνδρα παι-

10 διὰ τὴν παρρησίαν κτέ, παρρησία en ἐλευθερία vormen met ἀντρκεία de hoofddeugden der Cynici.

προσῆλαυνε, intr. „hij naderde tot”, „hij streefde op zijde”.

Μουσωνίῳ — Ἐπικτήτῳ, Musionius is een Stoicijnsh wijsgeer, door Nero uit Rome verbannen; over Dio zie

15 men Inl. p. 30 r. 1 vv; hij is onder Domitianus uit Rome verdreven, evenals Epictetus.

19. ἄρτι δε — Ῥωμαίοις, dat er onder de regeering van Antonius Pius een opstand in Griekenland heeft plaats gehad weten wij uit zijn *Vita* c. 5: in Achaia etiam

20 atque in Aegypto rebelliones repressit. De verbanning uit Rome maakte P. wel tot martelaar en streelede daardoor in zekeren zin zijne ijdelheid, maar heeft hem blijkbaar toch diep geschokt; zijn levensdoel, getuigen van zijne leer in de hoofdstad der wereld moest hij
 25 opgeven; in machteloze woede neemt hij deel aan een opstand tegen het gezag, dat hem deze beproeving had aangedaan. Toch was hij verstandig genoeg om zich niet al te zeer te compromitteeren. Hij begeeft zich naar Athene, waar Gellius bij hem kwam, terwijl hij

δεία καὶ ἀξιόματι προὔχοντα, διότι καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις εὖ ἐποίησε τὴν Ἑλλάδα καὶ ὕδωρ ἐπήγαγε τῇ Ὀλυμπίᾳ καὶ ἔπαινε δίφει ἀπολλυμένους τοὺς πανηγυριστάς, κακῶς ἠγόρευεν ὡς καταθηλύναντα τοὺς Ἕλληνας, δέον τοὺς θεατὰς τῶν Ὀλυμπίων διακατερεῖν διηρώντας καὶ νῆ Δία⁵ γε καὶ ἀποθνήσκειν πολλοὺς αὐτῶν ὑπὸ σφοδρῶν τῶν νόσων, αἱ τέως διὰ τὸ ξηρὸν τοῦ χωρίου ἐν πολλῶ τῶ πλήθει ἐπεπόλαζον· καὶ ταῦτα ἔλεγε πίνων τοῦ αὐτοῦ ὕδατος. ὡς δὲ μικροῦ κατέλευσαν αὐτὸν ἐπίδραμόντες ἅπαντες, τότε μὲν ἐπὶ τὸν Δία καταφυγῶν ὁ γενναῖος¹⁰ εὔρετο τὸ μὴ ἀποθανεῖν. 20. ἐς δὲ τὴν ἐξῆς Ὀλυμπιάδα λόγον τινὰ διὰ τετάρων ἐτῶν συνθεῖς τῶν διὰ μέσου, ἐξήνεγκε πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἔπαινον ὑπὲρ τοῦ τὸ ὕδωρ ἐπαγαγόντος καὶ ἀπολογίαν ὑπὲρ τῆς τότε φυγῆς. ἤδη δὲ

daar woonde in een hutje buiten de stad, zie Getuige-¹⁵ nissen p. 50 r. 24.

ἄνδρα — προὔχοντα, hiermede is de bekende Herodes Atticus bedoeld, cf. PHILOSTRATUS, *Vitae sophistarum* II. 1.9 Ἀνέθηκε δὲ καὶ τὸ Πυθοῖ στάδιον καὶ τῶ Διὶ τοῦν Ὀλυμπία ὕδωρ. Over zijne verhouding tot Peregrinus²⁰ vergelijk men Getuigenissen p. 51 r. 16.

καὶ νῆ Δία γε καὶ ἀποθνήσκειν κτέ, deze woorden zijn natuurlijk eene toevoeging van den spreker.

ἐπεπόλαζον, „heerschten”, ’t woord beteekent egl. zich aan de oppervlakte bevinden, bovendrijven, vnd. over-²⁵ wicht hebben, de baas zijn.

μικροῦ = μικροῦ δεῖν, „bijna”.

ἐπὶ τὸν Δία, het bekende Zeusbeeld.

ἀμελούμενος ὑφ' ἀπάντων καὶ μηκέθ' ὁμοίως περιβλεπτος ὢν — ἔωλα γάρ ἦν ἅπαντα καὶ οὐδὲν ἔτι καινουργεῖν ἐδύνατο, ἐφ' ὅτῳ ἐκπλήξει τοὺς ἐντυγχάνοντας καὶ θαυμάζειν καὶ πρὸς αὐτὸν ἀποβλέπειν ποιήσει, οὐπερ ἐξ
 5 ἀρχῆς δορυμὴν τινα ἔρωτα ἐρῶν ἐτύγχανε — τὸ τελευταῖον τοῦτο τόλμημα ἐβουλεύσατο τὸ περὶ τῆς πυρᾶς, καὶ διέδωκε λόγον ἐς τοὺς Ἑλληνας εὐθύς ἀπ' Ὀλυμπίων τῶν ἔμπροσθεν ὡς ἐς τοῦπιδὸν καύσων ἑαυτόν. 21. καὶ νῦν αὐτὰ ταῦτα θαυματοποιεῖ, ὡς φασί, βόθρον ὀρύττων καὶ
 10 ξύλα συγκομίζων καὶ δεινήν τινα τὴν καρτερίαν ὑπισχνόμενος. ἐχρῆν δέ οἱμαι, μάλιστα μὲν περιμένειν τὸν θάνατον καὶ μὴ δραπετεύειν ἐκ τοῦ βίου· εἰ δὲ καὶ πάντως διέγνωστό οἱ ἀπαλλάττεσθαι, μὴ πυρὶ μηδὲ τοῖς ἀπὸ τῆς τραγωδίας τούτοις χρῆσθαι, ἀλλ' ἕτερόν τινα θανάτου
 15 τρόπον, μυρῶν ὄντων, ἐλόμενον ἀπελθεῖν. εἰ δὲ καὶ τὸ πῦρ ὡς Ἡράκλειόν τι ἀσπάζεται, τί δὴ ποτε οὐχὶ κατὰ σιγὴν ἐλόμενος ὄρος εὐδενδρον ἐν ἐκείνῳ ἑαυτὸν ἐνέπρησε

20. ἐς τοῦπιδὸν, „op het volgende feest”.

21. μὴ δραπετεύειν ἐκ τοῦ βίου, ook Socrates noemt bij
 20 PLATO, *Phaedo* 62 B den zelfmoord een ἀποδιδράσκειν; beide woorden worden eigl. van slaven gebruikt, die van hunne meesters wegloopen (δραπέτσι).

ἀπελθεῖν, is evenals ons „heengaan” hier voor „sterven” gebruikt, zoo ook PLATO, *Phaedo* p. 61 A vgl. r. 13

25 ἀπαλλάττεσθαι en c. 30 ἀποίχεσθαι.

ὡς Ἡράκλειόν τι, zie bij c. 4.

ἀσπάζεται, „een voorliefde heeft voor”.

μόνος, ἕνα τινὰ οἶον Θεαγένη τουτοῖ Φιλοκτῆτην παρα-
 λαβών; ὁ δὲ ἐν Ὀλυμπίᾳ τῆς πανηγύρεως πληθούσης
 μόνον οὐκ ἐπὶ σκηνῆς ὀπτήσει ἑαυτόν, οὐκ ἀνάξιος ὢν
 μὰ τὸν Ἡρακλέα, εἴ γε χρὴ καὶ τοὺς πατραλοίας καὶ
 τοὺς ἀθέους δίκας διδόναι τῶν τολμημάτων· καὶ κατὰ ⁵
 τοῦτο πάνυ ὀψὲ δρᾶν αὐτὸ ἔοικεν, ὃν ἐχορῆν πάλαι ἐς
 τὸν τοῦ Φαλάριδος ταῦρον ἐμπεσόντα τὴν ἀξίαν ἀποτε-

Φιλοκτῆτην, Philoktetes, Herakles' vriend en wapen-
 drager, was de eenige, die van zijn vuurdood op de Oeta
 getuige was; hij bewees hem den dienst om den brand-¹⁰
 stapel aan te steken; als belooning daarvoor ontving
 hij Herakles' pijlen ten geschenke.

τῆς πανηγύρεως πληθούσης, naar analogie van het
 bekende ἀγόρας πληθούσης „op het drukst van het feest”.
 μόνον οὐκ, tantum non, „zoo goed als”, „bijna”. ¹⁵
 τοὺς ἀθέους, zie bij c. 13.

τὸν τοῦ Φαλάριδος ταῦρον, Phalaris, tyran van Agri-
 gentum ± 550, had een koperen stier, waarin misdadi-
 gers werden gesloten; daarna werd er een vuur onder
 het marteltuig aangelegd; de kreten van den misdadiger ²⁰
 klonken als het geloei van den stier. Cic. Verr. II. IV.
 33. 73. ille nobilis taurus, quem crudelissimus omnium
 tyrannorum Phalaris habuisse dicitur, quo vivos sup-
 plicii causa demittere homines et subicere flammam
 solebat. Volgens het verhaal zou de maker van het dier ²⁵
 Perilaos of Perillos het eerste slachtoffer zijn geweest.
 OVID. Ars Am. I. 653 sq. Et Phalaris tauro violenti
 membra Perilli/ Torruit: infelix inbuit auctor opus.

τὴν ἀξίαν, scil. δίκην, straf.

τικέναι, ἀλλὰ μὴ ἄπαξ χανόντα πρὸς τὴν φλόγα ἐν ἀκαρεῖ
 τεθνάναι. καὶ γὰρ αὖ καὶ τότε οἱ πολλοὶ μοι λέγουσιν,
 ὡς οὐδεὶς ὀξύτερος ἄλλος θανάτου τρόπος τοῦ διὰ πυρός·
 ἀνοιῶται γὰρ δεῖν μόνον τὸ στόμα καὶ αὐτίκα τεθνάναι,
 5 22. τὸ μέντοι θέαμα ἐπινοεῖται, οἶμαι, ὡς σεμνόν, ἐν
 ἱερῷ χωρίῳ καιόμενος ἄνθρωπος, ἔνθα μηδὲ θάπτειν
 ὄσιον τοὺς ἄλλους ἀποθνήσκοντας. ἀκούετε δέ, οἶμαι,
 ὡς καὶ πάλαι θέλων τις ἔνδοξος γενέσθαι, ἐπεὶ κατ'
 ἄλλον τρόπον οὐκ εἶχεν ἐπιτυχεῖν τούτου, ἐνέπρησε τῆς
 10 Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος τὸν νεῶν. τοιοῦτόν τι καὶ αὐτὸς ἐπι-
 νοεῖ, τοσοῦτος ἔρωσ τῆς δόξης ἐντέτηκεν αὐτῷ. 23. καίτοι
 φησὶν ὅτι ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων αὐτὸ δρᾷ, ὡς διδάξειεν
 αὐτοὺς θανάτου καταφρονεῖν καὶ ἐγκαρτερεῖν τοῖς δεινοῖς.
 ἐγὼ δὲ ἠδέως ἂν ἐροίμην οὐκ ἐκείνον ἀλλ' ὑμᾶς, εἰ καὶ
 15 τοὺς κακούργους βούλοισθε ἂν μαθητὰς αὐτοῦ γενέσθαι

ἐν ἀκαρεῖ, sc. χρόνῳ, wat er ARIST. *Plutus* 244 bijgevoegd
 wordt. „in een oogeblik”, ἀκαρέης wordt eigenlijk
 gebruikt van haar dat te kort is om geschoren te
 worden, vnd. in 't algemeen „kort”, „gering”.

20 ὀξύτερος, „sneller”.

22. ἐπινοεῖται — ὡς σεμνόν, „men stelt het zich als
 plechtig voor”.

ἀκούετε, wij „ge hebt gehoord”, wij gebruiken trouwens
 ook wel eens „hooren” als we bedoelen „gehoord hebben”.

25 Ἡέλων — γενέσθαι, de man heet Herostratos; hij zou
 zijne misdaad hebben gepleegd in de nacht, waarin
 Alexander, de Groote geboren werd (356 v. Chr.), vgl
 VALERIUS MAXIMUS, VIII. 14, *externa*, 5.

τῆς καρτερίας ταύτης καὶ καταφρονεῖν θανάτου καὶ καύσεως καὶ τῶν τοιούτων δειμάτων. ἀλλ' οὐκ ἂν εἶ οἶδ' ὅτι βουληθεύητε. πῶς οὖν ὁ Πρωτεὺς τοῦτο διακρινεῖ καὶ τοὺς μὲν χρηστοὺς ὠφελήσει, τοὺς δὲ πονηροὺς οὐ φιλοκινδυνότερους καὶ τολμηροτέρους ἀποφανεῖ; 24. καίτοι⁵ δυνατὸν ἔσται ἐς τοῦτο μόνους ἀπαντήσεσθαι τοὺς πρὸς τὸ ὠφέλιμον ὁφρομένους τὸ πρᾶγμα. ὑμᾶς δ' οὖν αἰδοῦναι ἐρήσομαι· δέξαισθ' ἂν ὑμῶν τοὺς παῖδας ζηλωτὰς τοῦ τοιούτου γενέσθαι; οὐκ ἂν εἴποιτε. καίτοι τί τοῦτο ἠρόμην, ὅπου μηδ' αὐτῶν τις τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ζηλώσειεν ἂν; 10 τὸν οὖν Θεαγένη τοῦτο μάλιστα αἰτιάσαιτο ἂν τις, ὅτι τᾶλλα ζηλῶν τάνδρὸς οὐχ ἔπειτα τῷ διδασκάλῳ καὶ συνοδεύει παρὰ τὸν Ἡρακλέα, ὡς φησιν, ἀπιόντι, δυνά-

23. εἶ οἶδ' ὅτι, staat geheel buiten den zin, evenals δῆλον ὅτι, en 't Lat. nescio quis.

βουληθεύητε, zie bij c. 8.

ἀποφανεῖ, ἀποφάνειν eigl. „laten zien wat men van iets gemaakt heeft” is „maken” gaan beteekenen cf. c. 11. 15
παιδᾶς αὐτοῦ ἀπέφηνε.

24. καίτοι δυνατὸν — τὸ πρᾶγμα, καίτοι leidt hier even als in 't Lat. at een tegenwerping in, die de tegen- 20
stander misschien zou kunnen maken en die daarom al bij voorbaat wordt weerlegd (figuur der occupatio).
ἀπαντήσεσθαι, „zullen tegenwoordig zijn”, „zullen komen”.

δέξαισθ' ἂν, zie bij c. 14.

ὅπου, leidt hier een causalen zin in; ook in 't Ned. wordt „waar” wel eens zoo gebruikt. 25

παρὰ τὸν Ἡρακλέα zie bij c. 47.

μενος ἐν βραχεῖ πανευδαίμων γενέσθαι συνεμπεισὼν ἐπὶ
κεφαλὴν ἐς τὸ πῦρ. οὐ γὰρ ἐν πήρᾳ καὶ βάκτρῳ καὶ
τριβωνί ὁ ζηλος, ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀσφαλῆ καὶ ῥάδια καὶ
παντὸς ἂν εἶη, τὸ τέλος δὲ καὶ τὸ κεφάλαιον χορῆ ζηλοῦν
5 καὶ πυρὰν συνθέντα κορμῶν συγκίνων ὡς ἐν μάλιστα
χλωρῶν ἐναποπνιγῆναι τῷ καπνῷ. τὸ πῦρ γὰρ αὐτὸ οὐ
μόνον Ἑρακλέους καὶ Ἀσκληπιοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἱεροσούλων
καὶ ἀνδροφόνων, οὓς ὄραν ἔστιν ἐκ καταδίκης αὐτὸ
πάσχοντας· ὥστε ἄμεινον τὸ διὰ τοῦ καπνοῦ ἴδιον γὰρ
10 καὶ ὑμῶν ἂν μόνων γένοιτο. **25.** ἄλλως τε ὁ μὲν Ἑρα-
κλῆς, εἶπερ ἄρα καὶ ἐτόλμησέ τι τοιοῦτον, ὑπὸ νόσου
αὐτὸ ἔδρασεν, ὑπὸ τοῦ Κενταυρείου αἵματος, ὡς φησιν ἡ

πανευδαίμων γενέσθαι, „de volkomen zaligheid deel-
achtig worden”. Ook de Cynici beschouwen de εὐδαιμονία
15 als het einddoel van het leven. Dit wordt hier door
Luc. belachelijk gemaakt.

πήρᾳ — τρίβωνι, de *uiterlijke* kenmerken van den Cynicus.
παντὸς ἂν εἶη, „kan ieders werk zijn”, „dat kan iedereen
wel”.

20 τὸ τέλος, „het einddoel” dus de εὐδαιμονία.

ὡς ἐν μάλιστα, hier voluit: quam maxime *potest*, zoo-
veel mogelijk.

Ἑρακλέους καὶ Ἀσκληπιοῦ, zie bij c. 4.

ἴδιον — γένοιτο, „want dan zoudt gij ook iets bijzonders
25 voor u zelf alleen hebben”.

25. ἄλλως, ceterum, „overigens”.

καὶ ἐτόλμησε, καὶ is hier „werkelijk”, zooals dikwijls
in vragende zinnen.

ὑπὸ τοῦ Κενταυρείου αἵματος, door het bloed van den

τραγωδία, κατεσθιόμενος. οὗτος δὲ τίνος αἰτίας ἔνεκεν ἐμβάλλει φέρων ἑαυτὸν εἰς τὸ μῦθ; ἢ Δί', ὅπως τὴν καρτερίαν ἐπιδείξῃται καθάπερ οἱ Βραχμῆνες· ἐκείνοις γὰρ αὐτὸν ἡξίου Θεαγένης εἰκάζειν, ὥσπερ οὐκ ἐνὸν καὶ ἐν Ἰνδοῖς εἶναι τινας μωροὺς καὶ κενოდόξους ἀνθρώ- 5 πους. ὁμως δ' οὖν καὶ ἐκείνους μιμείσθω· ἐκεῖνοι γὰρ

Kentaur Nessos. Toen deze door Herakles met een van zijne in het gif der Hydra gedoopte pijlen was getroffen, gaf hij zijn met zijn bloed doorweekt kleed aan Herakles' echtgenoot Deianira en zeide, dat deze 10 haar man dit gewaad moest laten aantrekken, wanneer zij vrees koesterde, dat hij haar ontrouw zou worden. Toen Herakles nu terwille van de schoone Iole de stad Aechalia had veroverd, zond Deianira hem een kleed, waarin de draden van Nessos' gewaad waren geweven. 15 Hij trok het aan, het gif deed zijne werking en verteerde het vleesch van Herakles. Razend van pijn liet deze nu een brandstapel oprichten, dien hij zelf beklom; doch slechts wat sterfelijk aan hem was verbrandde; hij zelf werd onder de goden opgenomen. 20

ὤς — τραγωδία, Sophokles behandelt den dood van Herakles in zijne Trachiniae.

ἐμβάλλει φέρων ἑαυτὸν, φέρων „hals over kop", cf. *Icaromen.* 5 en 10; (ἐαυτὸν is object van ἐμβάλλει), de Attische schrijvers gebruiken in dien zin het med. 25 φερόμενος. Het act. vindt men ook bij HEROD. VIII 87. οἱ Βραχμῆνες, door de tochten van Alexander zijn de Grieken met de Indische wijsgeeren en asceten bekend geworden. ὁμως — μιμείσθω, καὶ „werkelijk", „laat hij ze dan ook goed navolgen", cf. p. 90 r. 11. 30

οὐκ ἐμπιθῶσιν εἰς τὸ πῦρ, ὡς Ὀνησίκριτος ὁ Ἀλεξάνδρου
 κυβερνήτης ἰδὼν Κάλανον καόμενόν φησιν, ἀλλ' ἐπειδὰν
 <πυρᾶν> νήσωσι, πλησίον παραστάντες ἀκίνητοι ἀνέχονται
 παροπιώμενοι, εἰτ' ἐπιβάντες κατὰ σχῆμα καίονται οὐδ'
 5 ὅσον ὀλίγον ἐκτρέφαντες τῆς κατακλίσεως. οὗτος δὲ τί
 μέγα, εἰ ἐμπεσὼν τεθνήξεται συναρπασθεὶς ὑπὸ τοῦ
 πυρός; οὐδ' ἀπ' ἐλπίδος μὴ ἀναπηθήσεσθαι αὐτὸν καὶ
 ἡμίφλεκτον, εἰ μὴ, ὅπερ φασί, μηχανήσεται βαθεῖαν
 γενέσθαι καὶ ἐν βόθρῳ τὴν πυρᾶν. 26. εἰσὶ δ' οἱ καὶ
 10 μεταβάλλεσθαι φασιν αὐτὸν καὶ τινα ὀνειράτα διηγείσθαι,
 ὡς τοῦ Διὸς οὐκ ἔωντος μαίνειν ἱερὸν ζωρίον. ἀλλὰ

Ὀνησίκριτος, een leerling van Diogenes; zijn hier bedoeld
 verhaal vinden wij bij PLUT. *Alex.* 69. 3 en STRABO 15. 68
 p. 717. Calanus is een Indische wijze die Alexander is
 15 gevolgd en toen hij ziek geworden was, zich zelf heeft
 verbrand.

κατὰ σχῆμα, „in eene waardige houding”; σχῆμα heeft
 dikwijls deze beteekenis; POLYB. III. 85. 9 gebruikt de
 uitdrukking οὐ κατὰ σχῆμα φέρειν τι, iets niet met waar-
 20 digheid dragen. Vgl. verder PLUT. l.c. ταῦτα δὲ εἰπὼν (ὁ
 Κάλανος) κατὰ κλίσεις καὶ συγκαλυψάμενος οὐκ ἐκινήθη τοῦ
 πυρὸς πλησίον, ἀλλ' ἐν ᾧ κατὰ κλίση σχήματι, τοῦτο
 διατηρῶν, ἐκαλλίερθεν ἑαυτὸν τῶν περὶ νόμων τῶν ἐκεῖ σοφιστῶν
 en LUC. *Fugit.* 7: Ἀκούω δὲ τὰ τε ἄλλα περὶ αὐτῶν,
 25 καὶ ὅτι ἐπὶ πυρᾶν μεγίστην ἀναβάντες ἀνέχονται καόμενοι (οἱ
 Βραχμαῖνες) οὐδὲν τοῦ σχήματος ἢ τῆς κατὰ δόξαν ἐμπρέποντας.
 οὗτος δὲ τί μέγα, scil. ποιήσει.

οὐκ — ἀναπηθήσεσθαι, „de verwachting is niet buiten-
 gesloten, dat hij terug zal springen”.

θαρρείτω τούτου γε ἔνεκα· ἐγὼ γὰρ διομοσαίμην ἂν ἤ
 μὴν μηδένα τῶν θεῶν ἀγανακτήσειν, εἰ Περσεργῶνος κακὸς
 κακῶς ἀποθάνοι. οὐ μὴν οὐδὲ ῥάδιον αὐτῷ ἔτ' ἀναδύναι·
 οἱ γὰρ συνόντες Κύνες παρορμῶσι καὶ συνωθοῦσιν ἐς τὸ
 πῦρ καὶ ὑπεκκάουσι τὴν γνώμην, οὐκ ἔδωντες ἀποδειλιᾶν.⁵
 ὦν εἰ δύο συγκατασπάσας ἐμπέσοι εἰς τὴν πυράν, τοῦτο
 μόνον χάριεν ἂν ἐργάσαιτο. 27. ἦκονον δὲ ὡς οὐδὲ Πρω-
 τεὺς ἔτι καλεῖσθαι ἀξιοῖ, ἀλλὰ Φοῖνικα μετωνόμασεν
 ἑαυτόν, ὅτι καὶ φοῖνιξ τὸ Ἰνδικὸν ὄρνεον ἐπιβαίνειν
 πυρᾶς λέγεται πορρωτάτω γήρωι προβεβηκῶς· ἀλλὰ καὶ 10
 λογοποιεῖ καὶ χρησμούς τινας διέξεισι παλαιούς δῆ, ὡς
 χρεῶν εἶη δαίμονα νυκτοφύλακα γενέσθαι αὐτόν, καὶ
 δηλὸς ἐστὶ βωμῶν ἤδη ἐπιθυμῶν καὶ χρυσοῦς ἀναστή-
 σεσθαι ἐλπίζων. 28. καὶ μὰ Δία οὐδὲν ἀπεικὸς ἐν πολ-

26. τούτου γε ἔνεκα, „wat dat betreft”. 15

Κύνες, natuurlijk zijn de Kynische filosofen bedoeld.
 ὑπεκκάουσι τὴν γνώμην, „zij vuren hem aan, om zijn
 besluit te volvoeren”.

27. πορρωτάτω — προβεβηκῶς, lett. „wanneer hij zeer
 ver in den ouderdom is gevorderd” = „wanneer hij een 20
 zeer hoogen ouderdom heeft bereikt”. cf. PLATO *Apol.*
 29 p. 38 c. ἔρατε γὰρ δὴ τὴν ἡλικίαν, ὅτι πόρρω ἤδη ἐστὶ
 τοῦ βίου.

παλαιούς δῆ, „oude natuurlijk”, ironisch.

δαίμονα νυκτοφύλακα, „een nachtwachtdaemon”. 25
 χρυσοῦς ἀναστήσεσθαι, χρυσοῦν ἀνιστάναι τινα = een
 gouden standbeeld voor iemand oprichten; ἀναστήσεσθαι
 is hier, zooals dikwijls met de reflexive vormen van

λοις τοῖς ἀνοήτοις εὐρεθῆσονται τινες τοὺς καὶ τετρα-
 ταίων ἀπηλλάχθαι δι' αὐτοῦ φήσοντας καὶ νύκτωρ
 ἐντετυχηκέναι τῷ δαίμονι τῷ νυκτοφύλακι. οἱ κατάρατοι
 δὲ οὗτοι μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ χρηστήριον, οἶμαι, καὶ ἄδυ-
 5 τον ἐπὶ τῇ πυρᾷ μηχανήσονται, διότι καὶ Πρωτεύς ἐκεῖ-
 νος ὁ Διός, ὁ προπάτωρ τοῦ ὀνόματος, μαντικὸς ἦν.
 μαρτύρομαι δὲ ἢ μὴν καὶ ἰερέας αὐτοῦ ἀποδειχθήσονται
 μαστίγων ἢ καυτηρίων ἢ τινος τοιαύτης τερατουργίας, ἢ

ἰστάνυι geschiedt, voor het passivum gebruikt. De Attici
 10 gebruiken het simplex, χρυσοῦν ἰστάνυι τινά.

28. τετρατάϊων, τετρατάϊος scil. πυρετός quartana (febris),
 de derdendaagsche koorts.

χρηστήριον, de Christelijke apologeet ATHENAGORAS deelt
 in zijne Πρεσβεΐα περὶ Χριστιάνων, in 177 aan de keizers
 15 Marcus Aurelius en Commodus aangeboden, mede (c. 26),
 dat zich toen te Parium inderdaad een standbeeld van
 Peregrinus bevond, dat orakels gaf, vgl. Getuigenissen
 p. 52 r. 25 vv.; we zullen hier dus wel met een *vaticinium*
ex eventu te doen hebben.

20 ὁ προπάτωρ τοῦ ὀνόματος, „de eerste drager van den
 naam”.

μαρτύρομαι δὲ ἢ μὴν, „en ik geef de plechtige verzeke-
 ring dat”; ἢ μὴν is de gewone inleiding van een eed,
 b.v. c. 26.

25 μαστίγων ἢ καυτηρίων, de genetivus is wat vreemd
 maar de zin is duidelijk: „priesters met geesels of met
 brandijzers of met dergelijke wonderlijke zaken”. Zulke
 dingen komen veel voor bij den eeredienst van Oostersche
 godheden, b.v. bij dien van Cybele, wier priesters zich

καὶ νῆ Δία τελετήν τινα ἐπ' αὐτῷ συστήσεσθαι νυκτέριον
καὶ δαδουχίαν ἐπὶ τῇ πυρᾷ. 29. Θεαγένης δὲ ἔναγχος,
ὡς μοί τις τῶν ἐταίρων ἀπήγγειλε, καὶ Σίβυλλαν ἔφη
προειρηκέναι περὶ τούτων· καὶ τὰ ἔπη γὰρ ἀπεμνη-
μόνευεν·

ἀλλ' ὁπότεν Πρωτεὺς Κυνικῶν ὄχ' ἄριστος ἀπάντων
Ζηνὸς ἐριγδούπου τέμενος κάτα πῦρ ἀνακαύσας
ἐς φλόγα πηδήσας ἔλθη ἐς μακρὸν Ὀλυμπον,
δὴ τότε πάντα ὁμῶς, οἱ ἀρούρης καρπὸν ἔδουσι,
νυκτιπόλον τιμᾶν κέλομαι ἦρωα μέγιστον
σύνθρονον Ἡφαίστω καὶ Ἡρακλῆϊ ἀνακτι.

30. ταῦτα μὲν Θεαγένης Σιβύλλης ἀκηκοέναι φησίν. ἐγὼ

verwondigen toebrachten. Ook de Cynici oefenden zich
in het verdragen van pijn. Geeseling heeft Luc. zelf
c. 17 vermeld. Van een zekeren Cynicus Sallustius 15
verhaalt zijn tijdgenoot SIMPLICIUS (*Comment. in EPICETI
Enchiridion* p. 90 Heins.) dat hij op zijne ontbloote dijen
gloeïende kolen legde en deze aanblied om te zien hoe
lang hij dat kon uithouden. BERNAYS *a.W.* 109.

τελέτη, zie bij c. 11.

δαδουχίαν, „het dragen van fakkels”; de δαδούχος was een
der voornaamste priesters bij de Eleusinische mysteriën.

29. Σίβυλλαν, de Ouden kennen verschillende profetessen,
die dien naam gedragen hebben. Toch spreken zij altijd
van de Sibylle, omdat ieder de zijne voor de echte hield. 25
ἀλλ' ὁπότεν, een gewoon begin van dergelijke orakels,
die deel uitmaken van grootere verzamelingen.

οἱ ἀρούρης καρπὸν ἔδουσι, cf. HOM. *Il.* Z. 142.

νυκτιπόλον — ἦρωα, hetzelfde als c. 27 δαιμόνυ νυκτοφυλάκῃ.

δὲ Βάκιδος αὐτῷ χρησμὸν ὑπὲρ τούτων ἐρωῶ· φησὶ δὲ ὁ
Βάκισ οὕτω σφόδρα εὖ ἐπειπών,

ἀλλ' ὁπότεν Κυνηκὸς πολυώνυμος ἐς φλόγα πολλήν
πηδήσῃ δόξης ὑπ' ἐρινύι θυμὸν ὀρινθεῖς,

5 δὴ τότε τοὺς ἄλλους κυναλώπεκας, οἳ οἳ ἔπονται,

30. Βακίδος, de naam is waarschijnlijk afgeleid van βάζειν, dus „spreker”, „verkondiger”. Het is de fingeerde ver-
vaardiger van eene orakelverzameling, van dezelfde
10 soort als die, welke sedert de 7de eeuw onder den naam
van Orpheus, Musaeus, Lysistratus, de Sibylle en anderen
in omloop waren gekomen en vooral door het geloof,
dat Pisistratus en diens zonen er aan hechten, zeer in
aanzien waren gestegen. Hij ging door voor een Boeotiër
uit Eleon; nymphen zouden hem in prophetische extase
15 gebracht hebben. Later doken nog andere dergelijke
verzamelingen op en naast den Boeotischen had men
ook nog een Arcadischen en een Attischen Bakis. De
oudste verzameling, die door Herodotus is gebruikt,
20 schijnt zich op Zeus als inspireerende godheid te hebben
beroepen. Het bestrijden van een orakel door een ander
vinden wij reeds bij HERODOTUS IX. 43, waar ook juist
van een orakel van Bakis sprake is. Evenals bij Luc.
scherpsend ARISTOPH. *Equites* 1002 sq., *Aves* 981 sqq.
τ Φόδρα εὖ ἐπειπών, „heel goed aansluitend aan (ἐπι)
25 het orakel van de Sibylle”.
δόξης ὑπ' ἐρινύι, „door den boozen geest van de roem-
zucht”. Zoo noemt VERGIL. *Aen.* II. 573. Helena: Troiae
et patriae communis Erinys (een Engel des Verderfs).
κυναλώπεκας. „hondsvossen”, komisch door Aristophanes
30 gevormd woord voor een listig mensch, hier door Luc,
hatelijk op de Cynici toegepast.

μυεῖσθαι χρὴ πότιμον ἀποικομένοιο λύκοιο.
 ὅς δέ κε δειλὸς ἐὼν φεύγη μένος Ἑφαιστοιο,
 λάεσιν βάλειν τοῦτον τάχα πάντας Ἀχαιοῦς,
 ὡς μὴ ψυχρὸς ἐὼν θερμηγορέειν ἐπιχειρῆ,
 χροσῶ σαξάμενος πῆρην μάλα πολλὰ δανείζων, 5
 ἐν καλάϊς Πάτραισιν ἔχων τρεῖς πέντε τάλαντα.

τί ὑμῖν δοκεῖ, ἄνδρες; ἄρα φανλότερος χρησιμολόγος ὁ
 Βάκις τῆς Σιβύλλης εἶναι; ὥστε ὦρα τοῖς θαυμαστοῖς
 τούτοις ὀμηληταῖς τοῦ Πρωτέως περισκοπεῖν ἔνθα ἐαυ-
 τοὺς ἐξαερώσουσι· τοῦτο γὰρ τὴν καῦσιν καλοῦσιν. 10

ἀποικομένοιο λύκοιο, over ἀποίχεσθαι vgl. bij c. 21.

Natuurlijk is met den wolf Peregrinus bedoeld.

βλάειν, infin. pro imperativo; subi. is πάντας Ἀχαιοῦς.
 ὡς μὴ ψυχρὸς — ἐπιχειρῆ, ψυχρὸς wordt dikwijls ge-
 bruikt voor flauw, droog en dgl.; BERNAYS vertaalt: 15
 „Auf dass der Frostige nicht sich versteige, zu hitzigen
 Reden”.

χροσῶ σαξάμενος πῆρην, Luc. beschuldigt de Cynici
 dikwijls van huichelarij en hebzucht.

ἐν καλάϊς Πάτραισιν, Theagenes was geboren in Patrae, 20
 eene stad in Achaia aan den Corinthischen golf; c. 36
 wordt hij ὁ γεννάδης ὁ ἐκ Πατρῶν genoemd.

ἐαυτοὺς ἐξαερώσουσι cf. c. 33, ἀναμίχθῆναι τῷ
 αἰθέρι; ἐξαεροῦν is eigl. „tot lucht maken”. Misschien
 moet hier ἐξαίθερώσουσι gelezen worden, welk w.w. bij 25
 PLUT. *de facie in orbe lunae* 5 voorkomt; de aether,
 de reine bovenlucht, waarin de goden wonen, is met
 het vuur verwant, niet de ἀήρ, die wij stervelingen
 inademen.

31. Ταῦτ' εἰπόντος ἀνεβόησαν οἱ περιεσιῶτες ἅπαντες· Ἦδη καιέσθωσαν ἄξιοι τοῦ πυρός. καὶ ὁ μὲν κατέβη γελῶν, „Νέστορα δ' οὐκ ἔλαθεν ἰαχὴ“, τὸν Θεαγένη, ἀλλ' ὡς ἤκουσε τῆς βοῆς, ἤκεν εὐθύς καὶ ἀναβάς ἐκεκράγει καὶ μυρία κακὰ διεξῆει περὶ τοῦ καταβεβηκότος· οὐ γὰρ οἶδ' ὅστις ἐκεῖνος ὁ βέλτιστος· ἐκαλεῖτο· ἐγὼ δὲ ἀφείς διαρρηγνύμενον ἀπήειν ὀψόμενος τοὺς ἀθλητάς· ἤδη γὰρ οἱ Ἑλλανοδίκαι ἐλέγοντο εἶναι ἐν τῷ Πλεθρίῳ. ταῦτα μὲν σοι τὰ ἐν Ἥλιδι. 32. ἐπεὶ δὲ ἐς τὴν Ολυμπίαν ἀφικόμεθα, μεστὸς ἦν ὁ ὀπισθόδομος τῶν κατηγορούντων Πρωτεύς ἢ ἐπαινούντων τὴν προαίρεσιν αὐτοῦ, ὥστε καὶ εἰς χεῖρας αὐτῶν ἦλθον οἱ πολλοί, ἄχρι δὴ παρελθὼν αὐτὸς ὁ Πρωτεὺς μυρίῳ τῷ πλήθει παραπεμπόμενος,

31. καιέσθωσαν, jongere vorm voor καιέσθων.

15 „Νέστορα — ἰαχὴ“, HOM. II. E. 1.

οἱ Ἑλλανοδίκαι, de kamprechters bij de Olympische spelen.

ἐν τῷ Πλεθρίῳ, πλεθρίον eigl. verkleinwoord van πλέθρον,

$\frac{1}{6}$ van een stadion dus ongeveer 31 M. Evenals στάδιον een renbaan aanduidt, die de lengte van die maat heeft,

20 zoo kan ook πλεθρίον een baan van 31 M. lengte aanduiden. Het Πλεθρίον was de naam van een plaats in het Gymnasium te Elis. Zie PAUSAN. VI. 23. 2: ἔστι δὲ ἐν τῷ γυμνασίῳ (n.l. in Elis) τὸ καλούμενον Πλεθρίον. ἐν δὲ αὐτῷ συμβάλλουσι οἱ Ἑλλανοδίκαι αὐτοὺς (de athleten) καθ' ἡλικίαν ἢ καὶ αὐτῷ διαφέροντας τῷ ἐπιτηδεύματι· συμβάλλουσι δὲ ἐπὶ πάλλῃ.

32. ὁ ὀπισθόδομος, het achterste gedeelte van den Zeustempel.

ἄχρι, voor ἄχρι οὖ, „totdat“.

κατόπιν τοῦ τῶν κηρύκων ἀγῶνος, λόγους τινὰς διεξῆλθε
περὶ ἑαυτοῦ, τὸν βίον τε ὡς ἐβίω καὶ τοὺς κινδύνους οὓς
ἐκινδύνησε διηγούμενος, καὶ ὅσα πράγματα φιλοσοφίας
ἔνεκα ὑπέμεινε· τὰ μὲν οὖν εἰρημένα πολλὰ ἦν· ἐγὼ δὲ
ὀλίγων ἤκουσα ὑπὸ πλῆθους τῶν περιεστώτων. εἶτα 5
φοβηθεὶς μὴ συντριβεῖν ἐν τοσαύτῃ τύρβῃ, ἐπεὶ καὶ
πολλοὺς τοῦτο πάσχοντας ἐώρων, ἀπῆλθον μακρὰ χαίρειν
φράσας θανατῶντι σοφιστῇ τὸν ἑαυτοῦ ἐπιτάφιον πρὸ

κατόπιν τοῦ τῶν κηρύκων ἀγῶνος, „achter de plaats
voor den wedstrijd der herauten”; cf. PAUSAN V. 22. 1 10
ἔστι δὲ βωμὸς ἐν τῇ Ἄλτει τῆς εἰσόδου πλησίον τῆς ἀγοῦσης ἐς τὸ
στάδιον. ἐπὶ τούτου θεῶν μὲν οὐδένι θύουσιν Ἡλείοι, σαλπικταῖς
δὲ ἐφεστηκόσιν αὐτῶ καὶ τότε κηρύξιν ἀγωνίζεσθαι καθέστηκε.
De hierbedoelde βωμὸς is blijkbaar geen altaar, maar
een soort van basis; vgl. de uitgave van Hitzig II. 1 S. 428. 15
πράγματα, „moeilijkheden”, ook buiten de bekende uit-
drukkingen πράγματα παρέχειν en πράγματα ἔχειν heeft
πράγματα dikwijls deze beteekenis.

ἐγὼ δὲ ὀλίγων ἤκουσα, 't is de vraag, of Luc. niet meer
gehoord heeft, maar dat wat hij hoorde strookte zeker 20
niet met zijn eigen voorstelling van Peregrinus. Wat hij
meedeelt, is heusch zoo gek nog niet. Als hij het plan
had gehad om een juist beeld van P. te teekenen,
was het zeker zijn plicht geweest om alle mogelijke
moeite te doen om deze afscheidsrede geheel te hooren. 25
μακρὰ χαίρειν φράσας, eene variatie op het algemeen
gebruikte χαίρειν ἔξν, vaarwel zeggen, laten schieten.
cf. DEM. De Cor. 152 Φίλιππος ἐρῶσθαι φράσας πολλὰ
Κιρραίοις καὶ Λοκροῖς τὴν Ἐλκτεῖαν καταλαμβάνει.

θανατῶντι, „die verlangde te sterven”.

τελευτῆς διεξιόντι· 33. πλὴν τό γε τοσοῦτον ἐπήκουσα·
 ἔφη γὰρ βούλεσθαι χρυσῶ βίῳ χρυσῆν κορώνην ἐπιθεῖναι·
 χρῆναι γὰρ Ἡρακλείως βεβιωκότα Ἡρακλείως ἀποθανεῖν
 καὶ ἀναμιχθῆναι τῷ αἰθέρι· καὶ ὠφελῆσαι, ἔφη, βού-
 5 λομαι τοὺς ἀνθρώπους δείξας αὐτοῖς ὃν χρῆ τρόπον
 θανάτου καταφρονεῖν· πάντα οὖν δεῖ μοι τοὺς ἀνθρώ-
 πους Φιλοκτίτας γενέσθαι· οἱ μὲν οὖν ἀνοητότεροι τῶν
 ἀνθρώπων ἐδάκρουν καὶ ἐβόων· Σώζου τοῖς Ἕλλησιν, οἱ

33. ἐπήκουσα, „kon ik verstaan”, vgl. de uitdrukking
 10 εἰς ἐπήκουον „tot op gehoorsafstand”, b.v. XEN. *Anab.* IV 4.5.
 χρυσῆν κορώνην ἐπιθεῖναι, spreekwoordelijk; ontleend
 aan HOM. *Il.* Δ 111 waar van den boog van Pandarus
 wordt gezegd: πᾶν δ'εὖ λειψύκας χρυσέην ἐπίθηκε κορώνην, op
 welk vers EUSTATHIUS p. 451. 14 aanteekent: ἡ δὲ ὀμηρικὴ
 15 χρυσῆ κορώνη καὶ εἰς παροιμίαν ἔπεσε, καὶ ὁ ἀγαθὸν τέλος τοῖς
 Φάλασσι ἐπιθεῖς χρυσέην ἐπιθεῖναι τῷ παντὶ κορώνην λέγεται.
 Het woord κορώνη is verwant met het Lat. *curvus* en
 duidt eigl. iets aan wat gebogen is, vnd. een ring om
 20 de deur dicht te trekken en zooals op de aangehaalde
 plaats uit Hom. een haak aan den boog om de pees
 aan vast te maken. 't Verwante woord κορωνίς wordt
 gebruikt voor een krul, die de schrijver onder zijn werk
 zette, wanneer het af was, vnd. is ook κορωνίδα ἐπιθεῖναι
 (zonder χρυσῆν) „zijn werk voltooien”.
 25 Ἡρακλείως, zie bij c. 4.
 ἀναμιχθῆναι τῷ αἰθέρι, zie bij c. 30.
 καὶ ὠφελῆσαι κτῆ, dit is de ware reden van P.'s zelf-
 verbranding.
 Φιλοκτίτας, zie bij c. 21.

δὲ ἀνδρωδέστεροι ἐκεκράγεσαν· Τέλει τὰ δεδογμένα· ὑφ' ὧν ὁ πρεσβύτης οὐ μειρίως ἐθουρβήθη, ἐλπίζων πάντας ἔξεσθαι αὐτοῦ καὶ μὴ προήσεσθαι τῷ πυρί, ἀλλ' ἄκοντα διή καθέξειν ἐν τῷ βίῳ· τὸ δὲ „τέλει τὰ δεδογμένα“ πάνυ ἀδόκητον αὐτῷ προσπεσὸν ὠχρῶν ἔτι μᾶλλον ἐποίησε, 5 καίτοι ἤδη νεκρικῶς τὴν χρόαν ἔχοντι, καὶ νῆ Δία καὶ ὑποτρέμειν, ὥστε κατέπαυσε τὸν λόγον. 34. ἐγὼ δὲ εἰκάξεις, οἶμαι, πῶς ἐγέλων· οὐδὲ γὰρ ἔλεειν ἄξιον ἦν οὕτω δυσέρωτα τῆς δόξης ἀνθρωπον ὑπὲρ ἅπαντας, ὅσοι τῇ αὐτῇ ποινῇ ἐλαύνονται. παρεπέμπετο δὲ ὁμως ὑπὸ 10 πολλῶν καὶ ἐνεφορεῖτο τῆς δόξης ἀποβλέπων ἐς τὸ πλήθος τῶν θαυμαζόντων, οὐκ εἰδὼς ὁ ἄθλιος ὅτι καὶ τοῖς ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἀπαγομένοις ἢ ὑπὸ τοῦ δημίου ἐχομένοις πολλῶ πλείους ἔπονται. 35. καὶ διή τὰ μὲν Ὀλύμπια

ἔξεσθαι αὐτοῦ, „zich aan hem zullen vastklemmen“. 15 ἄκοντα δὲ, δὴ ironisch evenals c. 27 „zoogenaamd tegen zijn zin“.

τὸ δὲ „τέλει τὰ δεδογμένα“, „die kreet: breng uw besluit ten uitvoer“.

34. ὅσοι — ἐλαύνονται, „allen die door denzelfden geesel 20 (n.l. der roemzucht) worden voortgedreven“.

ἐνεφορεῖτο τῆς δόξης, „hij genoot van de eer“, ἐμφορεῖσθαι τινας of τι is zich geheel met iets verzadigen, zich ergens aan te goed doen.

ἀπαγομένοις, zie bij c. 9. 25

ὑπὸ τοῦ δημίου, egl. door den staatsslaaf, d.w.z. door den beul.

35. καὶ διή, „reeds“; dikwijls bij Herod.

τέλος εἶχε, κάλλιστα Ὀλυμπίων γινόμενα ὧν ἐγὼ εἶδον, τετράκις ἤδη ὄρων. ἐγὼ δὲ — οὐ γάρ ἦν εὐπορήσαι ὀχλήματος ἅμα πολλῶν ἐξιόντων — ἄκων ὑπελειπόμην. ὁ δὲ αἰεὶ ἀναβαλλόμενος νύκτα τὸ τελευταῖον προειροῖται
 5 ἐπιδείξεσθαι τὴν καῦσιν· καὶ με τῶν ἐταίρων τινὸς παραλαβόντος περὶ μέσας νύκτας ἕξαναστὰς ἀπήγειν εὐθὺς τῆς Ἀρπίνης, ἔνθα ἦν ἡ πυρά. στάδιοι πάντες οὗτοι εἴκοσιν ἀπὸ τῆς Ὀλυμπίας κατὰ τὸν ἰππόδρομον ἀπιόντων πρὸς ἔω. καὶ ἐπεὶ τάχιστα ἀφικόμεθα, καταλαμβά-
 10 νομεν πυρὰν νενησμένην ἐν βόθρῳ ὅσον ἐς ὄργυιαν τὸ βάθος. δᾶδες ἦσαν τὰ πολλὰ καὶ παρεβέβυστο τῶν φρυγάνων, ὡς ἀναφθεῖη τάχιστα. 36. καὶ ἐπειδὴ ἡ σελήνη

οὐ γὰρ — ὀχλήματος, „want er was niet gemakkelijk een rijtuig te krijgen”.

15 τὸ τελευταῖον, „eindelijk”.

ἐπιδείξεσθαι τὴν καῦσιν, „om de verbranding den volke te vertoonen”; ἐπιδείκνυσθαι is het vaste woord voor het laten zien wat men kan; 't wordt vooral van sophisten gebruikt, die voordrachten, ἐπιδείξεις, hielden om hun

20 kunst te toonen.

Ἀρπίνης, een dorp bij Olympia.

ἀπιόντων, „wanneer men gaat”, in dergelijke gevallen is de dativus gebruikelijker.

ἐπεὶ τάχιστα, *ubi primum*, zoodra.

25 δᾶδες, harsachtige stukken hout, die men voor fakkels gebruikte.

τῶν Φρυγάνων, „wat rijshout” de genetivus op de manier van het zoogenaamde *article partitif* in het Fransch, vgl. c. 7 ἐπέχει τῶν σπονδῶν.

ἀνέτειλεν — ἔδει γὰρ κάκεινῃν θεάσασθαι τὸ κάλλιστον τοῦτο ἔργον — πρόεισιν ἐκεῖνος ἐνεσκευασμένος ἐς τὸν αἰεὶ τρόπον καὶ ξὺν αὐτῷ τὰ τέλη τῶν κυνῶν, καὶ μάλιστα ὁ γεννάδας ὁ ἐκ Πατρῶν δᾶδα ἔχων, οὐ φαῦλος δευτερογωνιστής· ἐδαδοφόρει δὲ καὶ ὁ Πρωτεύς· καὶ προσελ-⁵ θόντες ἄλλος ἀλλαχόθεν ἀνῆψαν τὸ πῦρ μέγιστον ἅτε ἀπὸ δάδων καὶ φρυγάνων. ὁ δέ, καί μοι πάνυ ἤδη πρόσεχε τὸν νοῦν, ἀποθέμενος τὴν πήραν καὶ τὸ τριβῶνιον καὶ τὸ Ἑράκλειον ἐκεῖνο ῥόπαλον ἔστη ἐν ὀθόνη ῥυπώσῃ ἀκριβῶς· εἶτα ἤτει λιβανωτόν, ὡς ἐπιβάλοι ἐπὶ τὸ πῦρ,¹⁰ καὶ ἀναδόντος τινὸς ἐπέβαλέ τε καὶ εἶπεν ἐς τὴν μεσημβρίαν ἀποβλέπων — καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῶν πρὸς τὴν τραγωδίαν ἦν [ἢ μεσημβρία] — Δαίμονες μητροῦοι καὶ πατροῦοι δέξασθέ με εὐμενεῖς. ταῦτα εἰπὼν ἐπή-

36. τὰ τέλη τῶν Κύνων, „de hoofden der Cynici”, cf. ¹⁵ c. 12 οἱ δὲ ἐν τέλει κῦτων.

ὁ γεννάδας ὁ ἐκ Πατρῶν, „die nobele figuur uit Patrae”, n.l. Theagenes, zie bij c. 30.

ἀνῆψαν τὸ πῦρ μέγιστον, „zij staken het vuur aan, dat zeer hoog opvlamde”; μέγιστον, is dus proleptisch ²⁰ gebruikt.

τὸ Ἑράκλειον ἐκεῖνο ῥόπαλον, Luc. vertelt *adv. Indoctum* 14 dat later iemand dien knuppel voor een talent heeft gekocht, zie Getuigenissen p. 50 r. 9 vv.

ἀκριβῶς, eigl. „nauwkeurig”, „grondig”, is „zeer” gaan ²⁵ beteekenen.

ἐς τὴν μεσημβρίαν ἀποβλέπων, in het Zuiden woonden de goede geesten.

δησεν ἐς τὸ πῦρ, οὐ μὴν ἐωρᾶτό γε, ἀλλὰ περιεσχέθη
 ὑπὸ τῆς φλογὸς πολλῆς ἠρομένης.

37. Αὐθις ὄρω γελῶντά σε, ὦ καλὲ Κρόνιε, τὴν
 καταστροφὴν τοῦ δράματος. ἐγὼ δὲ τοὺς μητροφύους μὲν
 5 δαίμονας ἐπιβώμενον μὰ τὸν Δί' οὐ σφόδρα ἠτιώμην,
 ὅτε δὲ καὶ τοὺς πατροφύους ἐπεκαλέσατο, ἀναμνησθεὶς τῶν
 περὶ τοῦ φόρου εἰρημένων οὐδὲ κατέχειν ἠδυνάμην τὸν
 γέλωτα. οἱ Κυρικοὶ δὲ περιστάντες τὴν πυρὰν οὐκ ἐδά-
 κρον μὲν, σιωπῇ δὲ ἐνεδείκνυντο λύπην τινὰ εἰς τὸ πῦρ
 10 ὄρωντες, ἄχρι δὴ ἀποπνιγείς ἐπ' αὐτοῖς, Ἰπίωμεν, φημί,
 ὦ μάταιοι· οὐ γὰρ ἠδὴ τὸ θέαμα, ὠπτημένον γέροντα
 ὄραν, κνίσης ἀναπιμπλαμένους πονηρᾶς. ἢ περιμένετε
 ἔστ' ἂν γραφεὺς τις ἐπελθὼν ἀπεικάζῃ ὑμᾶς, οἴους τοὺς
 ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ εἰταίρους τῷ Σωκράτει παραγράφουσι;
 15 ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἠγανάκτουν καὶ ἐλοιδороῦντό μοι, ἔνιοι

37. τὴν καταστροφὴν τοῦ δράματος, eigl. „het keerpunt” vnd. „de ontkenning” van het drama. Dit is in
 de meeste gevallen een ongeluk, dat den held van het
 20 stuk treft; zoodoende heeft het woord de moderne be-
 teekenis van „ramp” gekregen.

ἠδυνάμην, voor het augment vergelijkte men V. LEEUWEN
 en M. DA COSTA, *Att. Vorml.* § 131 Aanm. IV.

ἀποπνιγείς ἐπ' αὐτοῖς, „me over hen ergerend”.

25 κνίσης ἀναπιμπλαμένους πονηρᾶς, „terwijl smerige
 vetlucht ons in de neus komt”, ἀναπίμπλημι wordt
 even als het adj. ἀνάπλωεως geregeld in *malam partem*
 gebruikt, cf. in 't Lat. *opplere, oppletus*.

δὲ καὶ ἐπὶ τὰς βακτηρίας ἦξαν· εἶτα ἐπειδὴ ἠπειλήσα
 ξυναρπάσας τινὰς ἐμβάλεῖν εἰς τὸ πῦρ, ὡς ἂν ἔποιντο
 τῷ διδασκάλῳ, ἐπαύσαντο καὶ εἰρήνην ἦγον. **38.** ἐγὼ δὲ
 ἐπανιῶν ποικίλα, ᾧ ἑταῖρε, πρὸς ἐμavτὸν ἐνενοῶν, τὸ
 φιλόδοξον οἶόν τί ἐστὶν ἀναλογιζόμενος, ὡς μόνος οὗτος ⁵
 ὁ ἔρως ἄφικτος καὶ τοῖς πάνυ θαναματοῖς εἶναι δοκοῦ-
 σιν, οὐχ ὅπως ἐκείνῳ τάνδρῳ καὶ τᾶλλα ἐμπλήκτως καὶ
 ἀπονενοημένως βεβιωκότι καὶ οὐκ ἀναξίως τοῦ πυρός.

ἦξαν, van ἄττειν, den Attischen vorm van het Homerische
 ἀίστειν. 10

38. οὐχ ὅπως, *nedum*, „laat staan dat”, achter οὐχ is
 λέγω aan te vullen; in de synonieme uitdrukking μὴ ὅτι
 is achter μὴ λέγε of εἴπης te denken.

ἐμπλήκτως, *ἐμπληκτος* is eigl. „uit het veld geslagen”,
 „verbluft” vnd. „versuft”. 15

ἀπονενοημένως, *ἀπονοεῖσθαι* beteekent zijne bezinning
 verliezen, vertwijfelen, wanhopig worden. Wat onder
ἀπονενοημένος (een mensch die tot alles in staat is) te
 verstaan is wordt duidelijk door een uitlating van
 DEMOSTHENES 25. 32 οὐχ δρᾶτε ὅτι τῆς φύσεως αὐτοῦ καὶ ²⁰
 πολιτείας οὐ λογισμὸς οὐδ' αἰδῶς οὐδεμία, ἀλλ' ἀπόνοια ἠγεῖται;
 μᾶλλον δ' ὅλον ἐστὶν ἀπόνοια ἢ τούτου πολιτεία — ὁ γὰρ
 ἀπονενοημένος ἅπας αὐτὸν μὲν προεῖται καὶ τὴν ἐκ λογισμοῦ
 σωτηρίαν, ἐκ δὲ τοῦ παραδόξου καὶ παραλόγου, ἐν ἄρα σωθῆ,
 σφῆζεται. THEOPHRASTUS beschrijft *Charact.* 6 den ἀπονενοη- ²⁵
 μένος als iemand die zonder blikken of blozen de schande-
 lijkste dingen doet en zich alles laat welgevallen. Ook het
 „λοιδορεῖσθαι δυναμένοις” behoort tot zijne karaktertrekken,
 dus ἐμπλήκτως — βεβιωκότι is ongeveer te vertalen: „die
 onbezonnen en als een ontoerekenbare heeft geleefd.” ³⁰

39. εἶτα ἐνετύγχανον πολλοῖς ἐπιούσιν ὡς θεάσασαιτο καὶ αὐτοί· ὄροντο γὰρ ἔτι ζῶντα καταλήψεσθαι αὐτόν· καὶ γὰρ καὶ τότε τῇ προτεραίᾳ διεδέδοτο, ὡς πρὸς ἀνίσχοντα τὸν ἥλιον, ἀσπασίμενος — ὥσπερ ἀμέλει καὶ τοὺς
 5 Βραχυμῆνας φασὶ ποιεῖν — ἐπιβήσεται τῆς πυρᾶς. ἀπέστρεφον δ' οὖν τοὺς πολλοὺς αὐτῶν λέγων ἤδη τετελέσθαι τὸ ἔργον, οἷς μὴ καὶ τοῦτ' αὐτὸ περισπούδαστον ἦν, καὶν αὐτὸν ἰδεῖν τὸν τόπον καὶ τι λείψανον καταλαμβάνειν τοῦ πυρός. ἔνθα δὴ, ὃ ἑταῖρε, μυρία πρᾶγματα εἶχον
 10 ἅπασι διηγούμενος καὶ ἀνακρίνουσι καὶ ἀκριβῶς ἐκπνυθανομένοις. εἰ μὲν οὖν ἴδοιμί τινα χαρίεντα, ψιλὰ ἂν ὥσπερ σοὶ τὰ προαχθέντα διηγούμην, πρὸς δὲ τοὺς βλᾶκας καὶ πρὸς τὴν ἀκρόασιν κεχηγνότηας ἐτραγώδουν τι καὶ παρ' ἐμᾶυτοῦ, ὡς ἐπειδὴ ἀνήφθη μὲν ἡ πυρὰ, ἐνέβαλε δὲ

15 39. καὶ αὐτοί, evenals ik.

ἀμέλει, eigl. imperat. van ἀμελεῖν, „wees onbezorgd” is in beteekenis verzwakt tot: „trouwens”.

καὶν — ἰδεῖν, „ook al konden ze alleen maar de plaats zien”.

20 μυρία πρᾶγματα εἶχον, „ik had het ontzettend druk”.

χαρίεντα, bij de Attici is χαρίεις van personen gebruikt dikwijls „door zijne manieren innemend, aardig, hebbelijk”, dus hier „die een goeden, verstandigen indruk

25 op mij maakte”.

ψιλὰ, „zonder opsmuk”, „zonder meer”.

ἂν — διηγούμην, ἂν is hier iteratief gebruikt.

ἐτραγώδουν, vgl. bij c. 3.

φέρων ἑαυτὸν ὁ Πρωτεύς, σεισμοῦ πρότερον μέγαλον γενομένου σὺν μυκηθμῷ τῆς γῆς, γῆν ἀναπτάμενος ἐκ μέσης τῆς φλογὸς οἴχοιτο ἐς τὸν οὐρανὸν, ἀνθρωπίνως μεγάλη τῇ φωνῇ λέγων „ἔλιπον γᾶν, βαίνω δ' ἐς" Ὀλυμπον“. ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἐτεθήπεσαν καὶ προσεκύνουν ὑπο-⁵φρίπτοντες καὶ ἀνέκρινόν με, πότερον πρὸς ἔω ἢ πρὸς δυσμᾶς ἐνεχθείη ὁ γῆς· ἐγὼ δὲ τὸ ἐπελθὼν ἀπεκρινάμην αὐτοῖς. **40.** ἀπελθὼν δὲ ἐς τὴν πανήγυριν ἐπέστην τινὶ πολιωῶ ἀνδρὶ καὶ νῆ τὸν Δί' ἀξιοπίστῳ τὸ πρόσωπον ἐπὶ τῷ πώγωνι καὶ τῇ λοιπῇ σεμνότητι, τὰ τε ἄλλα ¹⁰διηγουμένῳ περὶ τοῦ Πρωτέως καὶ ὡς μετὰ τὸ καυθῆναι θεάσασατο αὐτὸν ἐν λευκῇ ἐσθῆτι μικρὸν ἔμπροσθεν, καὶ νῦν ἀπολίποι περιπατοῦντα φαιδρὸν ἐν τῇ ἐπιταφώνῳ στοᾶ

Φέρων, vgl. bij c. 25.

ἀναπτάμενος, de Attische vorm is ἀναπτόμενος. ¹⁵

ἔλιπον γᾶν, βαίνω κτέ, door het gebruik van den Dorischen vorm γᾶν en het dichterlijke simplex βαίνω krijgen deze woorden iets plechtigs. FRITSCHER vermoedt dat zij aan een koor van Euripides ontleend zijn.

τὸ ἐπελθὼν, „wat mij het eerst in de gedachte kwam”. ²⁰

40. ἐπὶ τῷ πώγωνι κτέ, causaal, „door zijn baard en zijn verder achtbaar voorkomen”.

Φαιδρὸν, „met stralend, verheerlijkt gelaat”.

ἐν τῇ — στοᾶ, cf. PAUSAN. V. 21. 17; deze zegt dat die galerij ook ποικίλη στοᾶ genoemd werd of ook wel Ἡχοῦς ²⁵στοᾶ en wel om deze reden: βοήσαντι δὲ ἀνδρὶ ἐπτάκις ὑπὸ τῆς ἡχοῦς ἢ φωνῆ, τὰ δὲ καὶ ἐπὶ πλέον ἔτι ἀποδίδεται. PLIN. XXXVI. 100: Olympiae autem arte (echo evenit), mirabili modo, in porticu, quam ob id *heptaphonon*

κοίνῳ τε ἐστεμμένον· εἶτ' ἐπὶ πᾶσι προσέθηκε τὸν
 γῦπα, διομνύμενος ἢ μὴν αὐτὸς ἐωρακέναι ἀναπτάμενον
 ἐκ τῆς πυρᾶς, ὃν ἐγὼ μικρὸν ἔμπροσθεν ἀφήκα πέτεσθαι
 καταγέλωτα τῶν ἀνοήτων καὶ βλακικῶν τὸν τρόπον.
 5 41. ἐννόει τὸ λοιπὸν οἶα εἰκὸς ἐπ' αὐτῷ γενήσεσθαι,
 ποίας μὲν οὐ μελίττας ἐπιστήσεσθαι ἐπὶ τὸν τόπον,
 τίνας δὲ τέτιγας οὐκ ἐπάσεσθαι, τίνας δὲ κορώνας οὐκ
 ἐπιπτήσεσθαι καθάπερ ἐπὶ τὸν Ἑσιόδου τάφον, καὶ τὰ
 τοιαῦτα. εἰκόνας μὲν γὰρ παρὰ τε Ἑλείων αὐτῶν παρὰ
 10 τε τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, οἷς καὶ ἐπεσταλκέναι ἔλεγον,
 αὐτίκα μάλα οἶδα πολλὰς ἀναστησομένας. φασὶ δὲ πάσαις

appellant, quoniam septiens eadem vox redditur.
 Deze Echogalerij bevond zich aan de Oostzijde van
 de Altis, de heilige ruimte.

15 κοτίνῳ, „met een olijfkrans”, de belooning van de over-
 winnaars in de Olympische spelen; κότινος is de wilde
 olijfboom.

καταγέλωτα, „als een belaching van”, „om den spot
 te drijven met”.

20 41. τίνας — τάφον, cf. PAUS. IX. 38. 3sq.; het graf
 bevond zich te Orchomenos in Boeotie. Toen die stad
 door pest werd geteisterd, raadpleegden de bewoners
 het Delphisch orakel; hun werd bevolen het gebeente
 van Hesiodus uit Naupaktos naar Orchomenos over te
 25 brengen. Toen zij daarop vroegen, hoe zij dat gebeente
 in Naupaktos moesten vinden, kregen zij ten antwoord,
 dat een kraai het hen zou aanwijzen, wat inderdaad
 geschiedde.

εἰκόνας, zie bij c. 28.

σχεδὸν ταῖς ἐνδόξοις πόλεσιν ἐπιστολὰς διαπέμψαι αὐτόν, διαθήκας τινὰς καὶ παραινέσεις καὶ νόμους· καὶ τινὰς ἐπὶ τούτῳ πρεσβευτὰς τῶν ἐταίρων ἐχειροτόνησε νεκρογέλους καὶ νερετροδρόμους προσαγορεύσας.

42. Τοῦτο τέλος τοῦ κακοδαίμονος Πρωτέως ἐγένετο, ⁵ ἀνδρός, ὡς βραχεῖ λόγῳ περιλαβεῖν, πρὸς ἀλήθειαν μὲν οὐδεπώποτε ἀποβλέψαντος, ἐπὶ δόξῃ δὲ καὶ τῷ παρὰ τῶν πολλῶν ἐπαίνῳ ἅπαντα εἰπόντος ἀεὶ καὶ πράξαντος, ὡς καὶ εἰς πῦρ ἄλλεσθαι, ὅτε μηδὲ ἀπολαύειν τῶν ἐπαίνων ἔμελλεν ἀναίσθητος αὐτῶν γενόμενος. **43.** Ἐν ἔτι σοι ¹⁰ προσδιηγησάμενος παύσομαι, ὡς ἔχῃς ἐπὶ πολὺν γελᾶν. ἐκεῖνα μὲν γὰρ πάλαι οἶσθα εὐθύς ἀκούσας μου ὅτε ἦκων ἀπὸ Συρίας διηγούμην, ὡς ἀπὸ Τρωάδος συμπλεύσαιμι αὐτῷ καὶ τὴν τε ἄλλην τὴν ἐν τῷ πλῶ τρυφήν καὶ τὸ μειράκιον τό ὠραῖον, ὃ ἔπεισε κννίζειν, ὡς ἔχοι τινὰ καὶ ¹⁵ αὐτὸς Ἀλκιβιάδην, καὶ ὡς ἐπεὶ ταραχθεῖμην τῆς νυκτὸς ἐν μέσῳ τῷ Αἰγαίῳ, γνόφου καταβάντος καὶ κῦμα παμμέ-

διαθήκας τινὰς, „een soort van laatste beschikkingen”. νερετροδρόμους, „boden der onderwereld”, gevormd als ἡμεροδρόμος „renbode”. Over overeenkomsten met plaatsen ²⁰ in de brieven van IGNATIUS zie men Inl. p. 42 r. 4.

43. συμπλεύσαιμι αὐτῷ, over de beteekenis van deze gemeenschappelijke zeereis voor Lucianus' opinie omtrent Peregrinus ziet men Inl. p. 12 r. 10.

καὶ αὐτὸς, nl. evenals Socrates, vgl. c. 12 en c. 37. ²⁵ γνόφου, γνόφος is de Aeolische vorm voor δνόφος, duisternis, uit de taal der dichters in het latere proza

γεθεες ἐγείραντος, ἐκώκυε μετὰ τῶν γυναικῶν ὁ θαυμαστός καὶ θανάτου κρείττων εἶναι δοκῶν. 44. ἀλλὰ μικρὸν πρὸ τῆς τελευτῆς, πρὸ ἐννέα σχεδὸν που ἡμερῶν, πλεῖον, οἶμαι, τοῦ ἱκανοῦ ἐμφαγὸν ἡμεσέ τε τῆς νυκτὸς
 5 καὶ ἐάλω πυρετῶ μάλα σφοδρῶ. ταῦτα δέ μοι Ἀλέξανδρος ὁ ἰατρὸς διηγήσατο μετακληθεὶς ὡς ἐπισκοπήσειεν αὐτόν. ἔφη οὖν καταλαβεῖν αὐτόν χαμαὶ κυλιόμενον καὶ τὸν φλογμὸν οὐ φέροντα καὶ ψυχρὸν αἰτοῦντα πάνυ ἐρωτικῶς, ἑαυτὸν δὲ μὴ δοῦναι· καίτοι εἶπεῖν ἔφη πρὸς αὐτόν
 10 ὡς εἰ πάντως θανάτου δέοιτο, ἦκειν αὐτόν ἐπὶ τὰς θύρας αὐτόματον, ὥστε καλῶς ἔχειν ἐπεσθαι μηδὲν τοῦ πυρὸς δεόμενον· τὸν δ' αὖ φάναι, Ἀλλ' οὐχ ὁμοίως ἔνδοξος ὁ τρόπος γένοιτ' ἂν πᾶσι κοινὸς ὢν.

45. Ταῦτα μὲν ὁ Ἀλέξανδρος. ἐγὼ δὲ οὐδ' αὐτὸς
 15 πρὸ πολλῶν ἡμερῶν εἶδον αὐτόν ἐγκεχρισμένον, ὡς ἀπο-

opgenomen; hier is het van een donkere lucht, dus stormweer gebruikt.

Ἐκράτου κρείττων, „boven vrees voor den dood verheven”.

20 44. πρὸ ἐννέα σχεδὸν που ἡμερῶν, cf. c. 17 οὐ πρὸ πολλῶν ἡμερῶν τοῦ τολμήματος en c. 45 οὐδὲ πρὸ πολλῶν ἡμερῶν ὡς ἐπισκοπήσειεν αὐτόν, juist zooals in het Ned. „om eens naar hem te komen kijken”.

Ψυχρὸν, scil. ὕδωρ,

25 ἐρωτικῶς, „smachtend”.

ἐκυτὸν δὲ μὴ δοῦναι, ἑαυτὸν met nadruk; men verwacht αὐτὸς δ. μ. δ.

ἐγκεχρισμένον — Φαρμάκω, „hoe hij zijne oogen met

δακρόσειε τῷ δριμεῖ φαρμάκῳ. ὄρας; οὐ πάνυ τοῦς ἀμβλωτόττοντας ὁ Δίακός παραδέχεται. ὅμοιον ὡς εἶ τις ἐπὶ σταυρὸν ἀναβήσεσθαι μέλλων τὸ ἐν τῷ δακτύλῳ πρόσπτωσιμα θεραπεύοι. τί σοι δοκεῖ ὁ Δημόκριτος, εἰ ταῦτα εἶδεν; οὐ κατ' ἀξίαν γελᾷσιν ἂν ἐπὶ τῷ ἀνδρὶ; 5 καίτοι πόθεν εἶχεν ἂν ἐκεῖνος τοσοῦτον γέλωτα; σὺ δ' οὖν, ὦ φιλότις, γέλα καὶ αὐτός, καὶ μάλιστα ὅποιον τῶν ἄλλων ἀκούης θυμαζόντων αὐτόν.

zalf had ingesmeerd om ze door het scherpe middel aan het tranen te brengen en zoo te zuiveren", (om 10 nl. beter te kunnen zien).

45. ὄρας, wij „begrijp je wel”?

οὐ πάνυ, „niet graag”.

ὁ Δίακός, is met Minos en Rhadamanthys rechter in de onderwereld. 15

Δημόκριτος, vgl. bij c. 7.

πόθεν — γέλωτα, omgekeerd zegt IUVENALIS X. 32 van Heraclitus: Mirandum est, unde ille oculis suffecerit humor.

ὦ Φιλότις, abstractum van een persoon gebruikt, vgl. 20 bij ons *Uwe Majesteit* en dergelijke uitdrukkingen.

TEKSTKRITISCH AANHANGSEL.

Over de overlevering van Lucianus in het algemeen vergelijke men MRAS, *Die Ueberlieferung Lucians*, Wien 1911, waarin *de Morte Peregrini* p. 116—118 wordt be-
5 handeld.

Als grondslag voor den hier geboden tekst heeft gediend de uitgave van LEVI, *Luciani Samosatensis libellus, qui inscribitur* *Περὶ τῆς Περεγρίνου τελευτῆς*, Berol. 1892, van welke op de volgende plaatsen is afgeweken:

10	Levi:	Deze uitgave:
	bl. 56 r. 1 κἄν codd.	καὶ P. J. Enk.
	„ 57 r. 5 πράγματος codd.	δράματος Faber, Jacobitz, Dindorf, Fritzsche.
	„ 58 r. 4 γυμνασίου... ἐπήκουον	γυμνασίου ἀλύων ἐπήκουον Schä- fer, Dindorf, Jacobitz.
15	„ 62 r. 4 ἱερείοις codd.	ἱεροῖς Fritzsche.
	„ 67 r. 3 καὶ αὐτὸς	αὐτὸς καὶ V.L.
	„ 68 r. 1 ἐπεγράφοντο τὸν μέγαν γοῦν ἐκείνου	ἐπεγράφοντο... μέγα γοῦν ἐκείνου ἔτι σέβουσιν τὸν
20	ἔτι σέβουσιν ἄνθρωπον codd.	ἄνθρωπον Bernays.
	„ 68 r. 3 ἐνταῦθα	ταύτην codd.
	„ 71 r. 2 αὐτοῦ	αὐτῶν V.L.
	„ 72 r. 3 πάθος	τάχος V.L.
25	„ 73 r. 5 ἀλλήλων... ἐπειδὴν	ἀλλήλων. ἐπειδὴν δὲ Meiser.
	„ 74 r. 3 βιωσι codd.	βιοῦσι Meiser.

bl. 78 r. 3	ἐσκεύαστο codd.	ἐνεσκεύαστο Fritzsche.	
„ 82 r. 3	πολλά codd.	πολλῶ Fritzsche.	
„ 83 r. 4	τόν	τήν V. L.	
„ 83 r. 4	[τινα]	τινα codd.	
„ 85 r. 11	εὔρετο eenige codd.	εὔρετο τὸ Fritzsche.	5
	andere εὔρε τὸ		
„ 87 r. 1	τοῦτον codd.	τουτονὶ Fritzsche.	
„ 89 r. 9	καὶ τί codd.	καίτοι τί Lehmann, Jacobitz.	
„ 91 r. 4	ὄν καινόν	οὐκ ἐνόν V. L.	
„ 91 r. 6	καὶ codd.	καὶ P. J. Enk.	10
„ 92 r. 3	ἐπειδὴν codd.	ἐπειδὴν <πυρὰν> Fritzsche.	
„ 93 r. 12	[εἴναι]	εἶη Bekker, Fritzsche.	
„ 103 r. 2	ἐσκευασμένος codd.	ἐνεσκευασμένος Fritzsche.	
„ 108 r. 9	ἔλεγεν codd.	ἔλεγον Solanus, Jacobitz, Dindorf.	15
„ 109 r. 9	ἀλέσθαι	ἄλλεσθαι V. L.	
„ 109 r. 16	ἐπιτραχηθεῖν μὲν codd.	ἐπεὶ ταραχθεῖμεν Meiser.	
„ 109 r. 17	ἀγῶνι codd.	Αἰγλίῳ oude coniectuur.	
„ 110 r. 9	αὐτὸν	ἑαυτὸν V. L.	20

Tweemaal is met het oog op den lezerskring van deze uitgave eene zinsnede weggelaten. Om dezelfde reden is ook p. 109 r. 17 Αἰγλίῳ i. p. v. het ongetwijfeld echte ἀγῶνι opgenomen; hoe dit ἀγῶνι te verstaan is leert b.v. ARIST. Pax 894 sqq. Vgl. W. Schmid, Bursians J. B. 129²⁵ (1906) S. 244.

Verder is op de volgende plaatsen met Levi van de lezing der handschriften afgeweken:

Handschriften:	Deze uitgave:
bl. 59 r. 1 τὴν ἀρετὴν	[τὴν ἀρετὴν] Sommerbrodt. 30
„ 60 r. 4 καὶ Διόνυσος	[καὶ Διόνυσος] Levi.

	bl. 68 r. 1	ἐπέγραφον	ἐπεγράφουτο	Fritzsche.
	„ 69 r. 9	γραΐδια	γραΐδια	Jacobitz, Dindorf, Fritzsche.
	„ 71 r. 4	καὶ	καὶ	Dindorf, Fritzsche.
5	„ 86 r. 6	ἐβουλεύσατο περὶ	ἐβουλεύσατο τὸ περὶ	Halm.
	„ 88 r. 4	δεῖ	δεῖν	Fritzsche.
	„ 92 r. 5	ἐντρέψυτες	ἐκτρέψυτες	Faber.
		V.L. ἐνστρέψυτες		
	„ 92 r. 7	οὐκ ἀπ' ἐλπίδος	οὐδ' ἀπ' ἐλπίδος	Fritzsche.
10	„ 93 r. 2	deels κακῶς, deels κακῶς	κακῶς κακῶς	Fritzsche.
	„ 93 r. 7	ἐργάσαιτο	ἔν ἐργάσαιτο	Jacobitz.
	„ 100 r. 1	τότε	τό γε	Gronovius.
	„ 101 r. 4	τελεῖν	τέλει	Fritzsche.
15	„ 102 r. 10	ἐν βάζει	ἐν βότρῳ	Fritzsche.
	„ 105 r. 4	ἐταῖρε	ᾧ ἐταῖρε	Fritzsche.
	„ 106 r. 12	βλάκας	βλᾶκας	Jacobitz.
	„ 107 r. 3	ἀνδραπίνη	ἀνδραπίνας	Fritzsche.
	„ 108 r. 4	καταγέλωτα	καταγέλωτα	Fritzsche.
20	„ 108 r. 7	ἐπάξασθαι	ἐπάσασθαι	Wyttenbach.
		ἐπάγασθαι		
		ἐπαγαγέσθαι		

VERBETERING.

bl. 80, r. 18 v. leze men i. pl. v. zie aant. op c. 17:
 25 Onder ἀδιάφορα verstonden de Cynici alles wat noch goed
 noch kwaad was. *DIAGENES Laert.* VI. 105 τὰ δὲ μεταξὺ
 ἀρετῆς καὶ κακίας ἀδιάφορα λέγουσιν.

INHOUD.

	Bladz.
Woord vooraf.	
Inleiding	1— 45
Leven van Lucianus	46— 48
Getuigenissen bij oude schrijvers	49— 53
De morte Peregrini (tekst met commentaar) .	54—111
Tekstkritisch aanhangsel	112—114

PA   Lucianus Samosatensis
4230   De dood van Peregrinus
D3
1915

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 10 27 05 09 001 6